

ოთნურ ბაქანობა

გაქანა ზეცა

»ნაქაღვლი« თბილისი • 1975

ნახევარ საუკუნეზე მეტხანს დაუღალავად მოღვაწეობდა უკრაინული საბჭოთა პოეზიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, მხატვრული სიტყვის გამოჩენილი ოსტატი, საბჭოთა ხალხისათვის უაღრესად საყვარელი და პოპულარული შემოქმედი მაქსიმ რილსკი.

მაქსიმ რილსკის ცხოვრება და მოღვაწეობა ჩვენი ქვეყნის განვითარების მეტად რთულ ხანას დაემთხვა. ეს იყო პერიოდი არნახული ეპოქალური ძვრებისა, კაპიტალიზმის მსხვერველსა და შემდგომ სოციალიზმის განვითარებისა და გამარჯვებისა; პერიოდი ხალხთა ბედნიერი მომავლისათვის შრომისა და ბრძოლისა, ახალი სამყაროს მშენებლობისა.

წლეულს მაქსიმ რილსკის დაბადებიდან ოთხმოცი წელი შესრულდა. ეს წიგნი ამ თარიღს ეძღვნება.

პირველი გამოცემა

პირველი ნაბიჯები

მაქსიმ ფადეის ძე რილსკი დაიბადა 1895 წლის 19 მარტს ქალაქ კიევში. მამამისი, პროფესიით ეთნოგრაფი, ლიბერალური ინტელიგენციის წარმომადგენელი გახლდათ. იგი, როგორც მაქსიმ რილსკი იგონებს, პოლონელი ან, უფრო სწორად, გაპოლონელებული მემამულის ოჯახის შვილი იყო. მაგრამ დაჭაბუკების ხანაში სტუდენტ ფადეი რილსკის მტკიცედ გადაუწყვეტია, ჩამდგარიყო უკრაინელი ხალხის სამსახურში, იმ ხალხის სამსახურში, რომელმაც იგი გამოზარდა და ცხოვრების გზაზე დააყენა. პოეტის მამის ამ ნაბიჯს თავის წრეში შეშფოთება გამოუწვევია, ამიტომაც საჩივრების წერა დაუწყიათ. შეურაცხყოფილ პანთა შორის დამასმენელი წერილის ავტორი პოეტის პაპა როზესლავ რილსკიც ყოფილა. ფადეი რილსკის წინააღმდეგ სერიოზულად ამხედრებულან და ფადეის გასახლების საშიშროებაც დამუქრებია. საკმე ის იყო, რომ მას ბრალად სდებდნენ, ძირითადად, არა პოლონელი „ხალხის“ „ღალატს“, არამედ გლეხობაში განმანათლებლურ-დემოკრატიულ მუშაობას, საიდუმლო საკვირაო სკოლებში მონაწილეობას, „გლეხებთან ძალზე კეთილდღიმიერებას“ და სხვ. პოეტის სიტყვით, გადასახლება და სასჯელს მამამისი გადაარჩინა მხოლოდ გავლენიანი პირების დახმარებამ და მეფის მოხელეების „დალოცვილმა სულელობამ“.

ფადეი რილსკი პოლიტიკური შეხედულებებით კიევის უკრაინული „გრომადას“, ბურჟუაზიულ-ლიბერალური მიმართულების კულტურული საზოგადოებრივი ორგანიზაციის მემარცხენეთა ფრთას ეკუთვნოდა. ამაზე მიგვითითებენ მისი სტატიები, რომლებიც ეთნოგრაფიისა თუ პოლიტიკური ეკონომიის საკითხებზეა დაწერილი.

პოეტის დედა, მელანია თევდორეს ასული, ფადეის მეორე ცოლი, წარმოშობით გლეხი იყო. ბუნებით ჭკვიანსა და ნიჭიერ ქალს მემამულეზე გათხოვებით ერთგვარად საშუალება მიეცა რამდენადმე მაინც მოეკლა ცოდნის წყურვილი, რომელიც მას ქალიშვილობაში გლეხის პიძიმე ცხოვრებით მხრებწახრილს მოსვენებას არ აძლევდა. იგი დაეწაფა წიგნებს (წერა-კითხვა მას ქმარმა შეასწავლა), განსაკუთრებული ინტერესით შეუდგა რუს მწერალთა ნაწარმოებების კითხვას.

ასეთ თავისებურ ოჯახში დაიბადა მომავალი პოეტი. მისი მამის მსოფლმხედველობამ განაპირობა ბავშვისათვის სახელის შერჩევა. მაქსიმი ჩვილს მამამ და მისმა მეგობრებმა დაარქვეს უკრაინელი ხალხის ერთ-ერთი ეროვნული გმირის მაქსიმ ზალიზნიაკის პატივსაცემად.

სულ რამდენიმე თვისა იყო მაქსიმი, როდესაც მთელი ოჯახი სოფელ რომანოვკაში დამკვიდრდა. ამ სოფელში გაატარა მაქსიმმა თავისი ბავშვობის წლები, აქ ჩამოუყალიბდა მომავალ პოეტს პირველი და წარუშლელი შთაბეჭდილებანი ადამიანებსა თუ ბუნებაზე, უკრაინელი ხალხის ცხოვრებაზე, მის ტანჯვაზე, შთაბეჭდილებანი, რომლებიც შემდგომ ასე ფართოდ აირეკლა მის შემოქმედებაში, ღირიკულ ლექსებსა თუ ფართო ტილოებში. სწორედ ამ სოფელთან არის დაკავშირებული — ამბობს მაქსიმ რილსკი, — ჩემი ბავშვობის წლების ყველაზე ტკბილი და ყველაზე მტანჯველი მოგონებანი.

სოფელი რომანოვკა. ტყით დაფარული გორაკის ძირას მდინარე უნავა დინჯად მიედინება ფართო, ლელიანით მოფენილი ტბორისაკენ... ფეხშიშველი, მზით კანჭებდამწვარი და ზურგზე ჩანთამოგდებული ბავშვების ჟრიაბული აცოცხლებს მცზუნვარე მზის ქვეშ მთვლემარე გარემოს... საღამოობით კი სოფლის ბოლოში თავშეყრილი ქალიშვილების უდარდელი კისკისი და გულშიჩამწვდომი სიმღერები, შორს რომ მიცურავს ნაზ ექოდ, ბულბულების მგზნებარე გალობას ეპაექრება და იდუმალებით მოცულ სამყაროში იძირება.

ამოუცნობი, საიდუმლოებით დაფარული და ამავე დროს საოცრად

მიმზიდველი — ასეთი იყო ის გარემო, რომელმაც პირველად დაბადა ბავშვში სიხარულისა თუ წუხილის, აღტაცებისა თუ სიმწარის მწვავე განცდები.

პატარა მაქსიმს, როგორც თვითონ იგონებს, იმ დროისათვის ყველაფერი ვარდისფრად ეჩვენებოდა და ფიქრობდა, ადამიანები ბედნიერები არიანო. თუმცა მომავალი პოეტი ირგვლივ მყოფთა თავს დამტყდარი უბედურების მოწმეც გამხდარა; მაგრამ ეს საშინელი წუთები თუ მოვლენები დიდხანს ვერ იპყრობდნენ ბავშვის ყურადღებას, ამავე დროს კი, როგორც ჩანს მის ცნობიერებაში ღრმად იმარხებოდნენ. მართალია, ადამიანთა უბედურება, როგორც სრულიად შემთხვევითი და რაღაც თითქმის არარეალური, ერთგვარად არაარსებითი და ბოლომდე ძნელად შესაცნობი, შემოიჭრებოდა ხოლმე ჩემს ცხოვრებაშიაც. წერს თავის ავტობიოგრაფიაში მაქსიმ რილსკი, მაგრამ ადამიანთა ტრაგედიის შესახებ უფროსების ტკბილი საუბრის წყალობით ეს მწვავე გაცდა იოლად გადაიბრუნდა ხოლმე ბავშვის სულის ზედაპირზე და სამყაროც კვლავ ფრიად საინტერესოდ და მიმზიდველად ესახებოდა პატარას.

დადგა დრო და მაქსიმსაც დააჭერინეს ხელში საწერ-კალამი, წერა-კითხვა პატარა მაქსიმს მამამ დააწყებინა და, რაც მთავარია, — უკრაინულ ენაზე. პირველი წიგნი, რომელიც მან წაიკითხა, გრინჩენკოს მიერ უკრაინულ ენაზე გადაკეთებული „რობინზონი“ იყო.

1902 წელს უბედურება ეწია რილსკების ოჯახს. მას ბურჯი გამოეცალა — გარდაიცვალა ფადეი რილსკი. შვიდი წლის მაქსიმი დაობლდა. ის ზამთარი მგლოვიარე ოჯახმა კიევში გაატარა. შემდეგ მაქსიმ რილსკი ერთხანს (1907—1908 წწ.) სოფელში ცხოვრობდა. რილსკები ნაკლებად მეზობლობდნენ ახლომახლო მცხოვრებ მემამულეებთან და ამიტომაც ბავშვები უფრო გლეხების შვილებთან იყვნენ დაახლოებული. პატარა მაქსიმი მის თანატოლ გლეხის ბიჭებთან ერთობოდა და მათთან მეგობრობდა. „საერთოდ, მე ჩემს თანატოლ გლეხის ბიჭებთან ერთად ვიყავი, — იგონებს მაქსიმ რილსკი, — მათთან ერთად ესწავლობდი, თუ როგორ უნდა შეემცნო ცხოვრება“. მომავალი პოეტის ბავშვობის მეგობრები უმეტესად ღარიბი გლეხის შვილები იყვნენ. ანდრეი რომანენკო, დაუოკებელი ფანტაზიის მქონე მკვირცხლი ბიჭუნა, ვასილკო, მაქსიმის ბიძაშვილი, ცისფერთალა ჰანა, მისი პირველი

სიყვარული, შავთვალწარბა გორპინა, განსაკუთრებით კი იასკო ოლ-შეესკი და სხვ. ესენი იყვნენ მისი გულის მესაიდუმლენი, ერთგული ამხანაგები, მათთან ერთად პატარა მაქსიმმა დაიწყო ცხოვრებაში პირ-ველი დამოუკიდებელი ნაბიჯების გადადგმა წუთისოფლის საიდუმ-ლოების ამოსაცნობად.

ზამთრობით სუსხიანი ყინვის მიუხედავად იგი მათთან ერთად მოთ-ჰინებით ავებდა მახეებს ჩიტების დასაჭერად, მთელ ღღეს გადაიკარ-გებოდა ზოლმე, იჯდა ტბის პირას და გულმოდგინედ თევზაობდა, იჭერდა თაღლითას, ციმორს, კაპარჭინას, ქორჭილას, ადრე გაზა-ფხულზე კი თოვლში ამოგანგლული გარბოდა პირველი ტოროლების გალობის მოსასმენად.

იასკოსთან, თავის უახლოეს მეგობართან ერთად, მაქსიმე თვითნაკე-თი მშვილდ-ისრით ტყეში სანადიროდ დადიოდა და ისრებს სტყორც-ნიდა კაკბებს. ეს იყო წმინდა ბავშვური გატაცება, მომხიბვლელი „რომანტიკა“, რომელშიაც ისინი სიამოვნებით „იძირებოდნენ“. ზო-ლო ცოტა რომ წამოიზარდნენ, 1905 წელს, როდესაც რევოლუციის „ფულიდებმა“ შეარხიეს ადამიანთა გულები და ჩამოსულმა აგიტატო-რებმა ხალხის „გამოფხიზლება“ დაიწყეს, იასკომ და მაქსიმე რილსკიმ თავისებური დემონსტრაცია მოაწყვეს — „მარსელიოზას“ სიმღერით გაიარეს სათემო მმართველობის წინ. მართალია, მათთვის არავის არ მიუქცევია ყურადღება, მაგრამ თვით ბიჭუნებისათვის ამას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, მათ საქციელს „გმირობის“ ელფერი ეძ-ლეოდა.

იმ დროისათვის ჯერ კიდევ სრულიად ბავშვს, მაქსიმე რილსკის, რა თქმა უნდა, არ შეეძლო ქვეყნის არც პოლიტიკურ და არც სოცია-ლურ სიტუაციაში გარკვევა. სოფლად კი ათასი ჯურის „რევოლუცი-ონერი“ ეძებდა ასპარეზს. მრავალმა მემამულემ თავი დემოკრატად, ლიბერალად გამოაცხადა, თავისი „იდეური პრინციპები“ „ხალხის“ უკეთესი მერმისის მოპოვებას დაუკავშირა, მაგრამ „ხალხის სიყვა-რული“ ამ პანებს მანამ შერჩათ, სანამ რევოლუცია თვითონ მათ არ შეეხო. რა თქმა უნდა, იყვნენ ჭეშმარიტი რევოლუციონერი მემამუ-ლეებიც, მშრომელი ხალხის ბედნიერებისათვის მებრძოლი ადამიანები, რომლებიც სიცოცხლეს არ იშურებდნენ საერთო სახალხო საქმისა-თვის. დაძაბული და რთული მდგომარეობა იყო შექმნილი სოფლად,

მაგრამ მწვავე პოლიტიკურ სიტუაციაში პატარა მაქსიმი ჯერ კიდევ ვერ ერკვეოდა.

მაქსიმმა იცოდა, რომ იყვნენ ადამიანები, რომელთა სათაესოები ყოველთვის სავსე იყო სანოვაგით, მაგრამ იყვნენ ოჯახები, სადაც ლუკმაპური ენატრებოდათ. ხედავდა, თუ როგორი ლატაკი იყო მისი მეგობრის იასკოს ოჯახი, არაფერი გააჩნდათ ანდრეისა და მის მშვენიერ დაიკო პანას; ხედავდა და გრძნობდა, რომ „აქ ბევრი რამ რიგზე არ იყო“. შიმშილი და სიღატაკე ადამიანურ თვისებებს ართმევდა გლეხებს, მხეცური გაცდები ეუფლებოდა მათ, როდესაც ხედავდნენ, რომ ლუკმაპურს ხელიდან აცლიდნენ. ძმა ძმას არ ინდობდა და მეზობელი მეზობელს. სმენია ამგვარი ამბები პატარა მაქსიმს, სმენია, მაგრამ კი ვერ გაუაზრებია — რატომ იყო ასეთი უსამართლობა ამ ქვეყანაზე. „ვიცოდი, მესმოდა, ვხედავდი იმდროინდელი სოფლის სიღატაკეს, მის სიბნელეს, — იგონებს მხცოვანი პოეტი თავის ბავშვობას, — მაგრამ ეს უბედურება არ გამომიცდია, და გაცილებით უფრო გვიან მოგონებები დამეხმარნენ ჩემი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში და დიადი ოქტომბრის რევოლუციის მხოლოდ გონებით კი არა, მთელი გულით მიღებაში“.

იმ დროს პატარა მაქსიმისათვის მთავარი იყო ბუნების საოცრებანი, საიდუმლოებით აღსავსე ცხოველთა და მცენარეთა სამყარო: „ვაზაფხულის იები, წარსული წლის გაყვითლებული და შეწამული ფოთლების ქვევიდან ამოყელყელავებული, ფრინველების, თევზების, მხეცების ცხოვრება, წყალში თეთრი ტივტივას ჩაძირვა, იხვების ფრთების გაშხუილება, შებინდებისას მდინარის პირას სიმღერები, მოხუცთა მონათხრობი გასაოცარ ძველ დროზე, ჭაბუკისათვის სიყვარულით გამოწვეული ტანჯვა...“ და სხვ.

მაგრამ სოფლის იდილიასაც დასასრული უნდა ჰქონოდა. დადგა დრო გიმნაზიაში მაქსიმის მიბარებისა. იგი პირდაპირ მესამე კლასში დასვეს, რადგანაც საგანგებოდ აყვანილი მასწავლებლები ამზადებდნენ.

გიმნაზიაში გატარებულ წლებს პოეტი თბილი სიტყვებით იხსენებს. იქ შთაუნერგეს მას წიგნის სიყვარული, განიცადა მხატვრული სიტყვის მომხიბლავი ძალა, სახალხოდ გამოთქვა თავისი აზრი პოე-

ზიისა თუ ისტორიის საკითხებზე და სხვ. ერთი სიტყვით, გიმნაზიაში დაიწყო ინტენსიურად მისი გონებრივი წვრთნა და დაეაყუაცება.

მაქსიმ რილსკი სიყვარულით იგონებს რუსული ენის მასწავლებელს ნადეჟდა პეტრეს ასულ ნოვობორსკაიას, „რამდენადმე ძველი ყაიდის, საუკუნის დამდეგის ტიპიურ რუს ინტელიგენტ ქალს“, რომელმაც ბევრ მოსწავლეს შთაუწერა მხატვრული სიტყვის, ლიტერატურის სიყვარული და, როგორც პოეტი წერს, — „წიგნისადმი სიყვარულის წმინდათაწმინდა ნაპერწკალი გადაისროლა მათ გულებში“; გეოგრაფიის მასწავლებელს, ელისეი კიპრიანის ძე ტრეგუბოვს, რომელმაც ფრიად სასარგებლო ცოდნა მისცა ბავშვებს; ლათინისტ სტანისლავ ბოლესლავის ძე ტრაბშას, დიდი როლი რომ შეასრულა ყმაწვილის ესთეტიკური შეხედულებების ჩამოყალიბებაში და ჭაბუკს ანტიკური სამყაროსა თუ ხელოვნებისადმი სიყვარული შთაუწერა; სიტყვიერების მასწავლებელს დიმიტრი ნიკოლოზის ძე რევეუცკის, რომელმაც ღრმა კვალი გაავლო პოეტის სულში. მასთან თითქმის ყოველი შეხვედრა, როგორც ამას პოეტი წერს, „ნამდვილ დღესასწაულად გადაიქცეოდა ზოლმე“.

გიმნაზიის მასწავლებლების ხელშეწყობით მაქსიმ რილსკი გაცეცებით დაეწაფა ლიტერატურას, ხელოვნებას, სულ მალე გიმნაზიის მოსწავლის გული და გონება სამუდამოდ დაიპყრეს სიტყვის ჯადოქრებმა: შევჩენკომ, პუშკინმა, მიცკევიჩმა. პოეზიის გენია უხილავად მართავდა ყმაწვილის აღგზნებულ სულს საიდუმლოებით მოცულ აპოლონის მუზათა სამყაროში. „ჯერ კიდევ მაშინ, — გვიხსნის თავის გულის საიდუმლოებას მაქსიმ რილსკი, — სამუდამოდ შემიყვარდა შევჩენკო, პუშკინი, მიცკევიჩი — სამი ჩემი ყველაზე ძვირფასი მასწავლებელი, ზოლო ხალხური შემოქმედების სიყვარული კი, ალბათ, დაბადებიდან დამეყა“.

მუსიკისა და სიმღერის სიყვარული მაქსიმ რილსკის განუვითარა და განუმტკიცა გამოჩენილმა უკრაინელმა კომპოზიტორმა და პიანისტმა ნ. ვ. ლისენკომ, რომლის ოჯახშიც იგი ერთხანს ცხოვრობდა. ეს ის ლისენკოა, რომლის სახელთანაც მჭიდროდ არის დაკავშირებული XIX საუკუნის მეორე ნახევარში უკრაინული რეალისტური თეატრის აღორძინება. ხალხური შემოქმედებისადმი ინტერესისა და სიყვარულის გაღვივებას ხელი შეუწყო ეთნოგრაფთან და ფოლკლორისტ-

თან, პროფესორ ა. ა. რუსოვთან ახლოს ყოფნამ, რუსოვი ლისენკოსთან ერთად ხალხურ თქმულებებსა და სიმღერებს იწერდა განთქმულ კობზარ ოსტაპ ვერესაისაგან.

ალექსი რილსკი ერთხანს ცხოვრობდა პროფ. რუსოვის ბინაზე. აქ ის მხოლოდ ერთხელ შეხვდა გამოჩენილ მწერალ ვ. გ. კოროლენკოს, რომელმაც, მაშინ საოცრად ადელეგებულმა, მოუთხრო იქ მყოფთ შემდგომში ფართოდ გახმაურებული სოროჩინის ტრაგედიის შესახებ — თუ როგორ საშინლად გაუსწორდა პოლტაის გუბერნიის სოროჩინელ გლეხებს სტატსკი სოვეტნიკი ფილონოვი. კოროლენკოს მიერ ფილონოვისადმი მიწერილი მრისხანებით აღსავსე წერილი ყუმბარასავით გასკდა მაშინდელ რუსეთში. წერილმა მთელი რუსეთი ააღელვა. ამას დაემთხვა ტერორისტის მიერ დესპოტი ფილონოვის მოკვლა. როგორც მაქსიმ რილსკი ფიქრობს, კოროლენკოს წერილთან ტყვიის გასროლას პირდაპირი კავშირი არ უნდა ჰქონოდა, ტერორისტი ვერ მოასწრებდა (დროის გამო) მისი წერილის წაკითხვას; ამასვე ამბობდა „ბრმა მუსიკოსის“ ავტორიც.

ყმაწვილი მაქსიმ კოროლენკოსთან შეხვედრისას დიდი მწერლის უბრალოებასა და თავმდაბლობას, საოცარ ჰუმანურობას მოუხიბლავს.

ასე შეიტანა რუსოვის ოჯახში ცხოვრებამ მაქსიმ რილსკის ბიოგრაფიაში კიდევ ერთი ნათელი შტრიხი.

გამნაზიაში სწავლის პერიოდში მაქსიმ რილსკი გატაცებული იყო თეატრითა და მუსიკით, ეს გატაცება მთელი სიცოცხლის მანძილზე გაჰყვა პოეტს. იგი ხშირად დადიოდა სიმფონიური და კამერული მუსიკის კონცერტებზე. მას წილად ზედა ბედნიერება, მოესმინა ისეთი კომპოზიტორებისა თუ პიანისტებისათვის, როგორიც იყვნენ საქეყნოდ განთქმული ხელოვანები: სკრიაბინი და რახმანინოვი. კონცერტებზე მიღებული შთაბეჭდილება, განცდილი სიამოვნება უფრო ღრმა და სრული იყო, როდესაც მაქსიმ ნ. ვ. ლისენკოს ოჯახთან ერთად ისმენდა მომაჯადოებელ ჰანგებს.

მაქსიმ რილსკის უყვარდა სოლოვცევის თეატრის სპექტაკლებზე დასწრება. აქ მსახიობთაგან მასზე წარუშლელი შთაბეჭდილება დაუტოვებია სტეფანე კუზნეცოვს, ნედელინსა და ზოგიერთ სხვას. უფრო ხშირად ეწეოდა ზოლმე იგი უკრაინულ თეატრს, სადაც გულის ძვერით ელოდა სათაყვანებელი მსახიობების: მარია ზანკოვეცკას, სალო-

სკის, საქსაგანსკის, თედორე ლევიცკის, მარიანენკოს, ლინიკასა და სხვათა გამოსვლას სცენაზე. განსაკუთრებით შთაბეჭდავი იყო მისთვის საქსაგანსკის თამაში. მისი ბადალი იმ დროისათვის სცენაზე არავენ ეგულებოდა. „მარია, მზე, საქსაგანსკი — იჯონებდა მხცოვანი პოეტი, — ასეთ სტრიქონს ჩემი ერთი პოემიდან მე აღვიქვამ, როგორც ფორმულას ადამიანური ბედნიერებისას: სიყვარული, სიცოცხლე, ხელოვნება“.

მაქსიმ რილსკი ხელოვნებისა და პოეზიის ქურუმებს თანდათანობით ღრმად შეჰყავდათ ჯადოსნურ სამყაროში. მის სულსა და გულს ეუფლებოდა, თანდათან იპყრობდა შემოქმედის სანეტარო გაცნადა.

დიდი ქალაქის ცხოვრება ხელს უწყობდა ამგვარი გრძნობის დაბადებას: გიმნაზიის კედლები იქნებოდა, ლისენკოებისა თუ რუსოვების ოჯახები, მუსიკის ჰანგებით ამალღებული და განათებული საკონცერტო დარბაზები თუ თეატრები, — მომავალი მგოსანი შემოქმედებით გარემოში ექცეოდა, მას საამოდ დასტრიალებდნენ თავს, ეუფლებოდნენ, იპყრობდნენ ისეთი გაცნალები, აზრები, იდეები, რომლებიც შემოქმედებით სახმელს მატებდნენ ისედაც აღგზნებულ მის ბუნებას, სულსა და გულს.

პოეზიის ნაღვერდალს მაქსიმ რილსკის კიდევ უფრო უღვივებდა უკრაინის ლაღი და მომხიბლავი ბუნება. ბუნების სიყვარული, მისი საოცრებებით გატაცება თუ დატკობა მომავალი მგოსნისათვის შემოქმედების უკვდავი წყარო იყო. ზაფხულობით, როდესაც არდადეგები იწყებოდა გიმნაზიაში, მაქსიმ თაღის რომანოვკას მიაშურებდა ხოლმე და იწყებოდა თავბრუდამხვევი, დამათრობელი დღეები ნეტარებისა: თევზაობა, ნადირობა, ბუნების წიაღში მეგობრებთან ერთად უმიზნო ხეტიალი.

თევზაობამ და ნადირობამ მაქსიმ რილსკი კიდევ უფრო დააახლოვა ზალხთან და ახალი მეგობრებიც შესძინა. უბრალო გლეხები — დენის კალენიუკი და როდიონ ოჩკური — ზაფხულის არდადეგების დროს მისი განუყრელი თანამგზავრები იყვნენ. დენის კალენიუკი, პოეტის გადმოცემით, ბუნებით პოეტი, შესანიშნავი მომღერალი და ამავე დროს ნამდვილი მეთევზე — არტისტი იყო. მას სისტემატური განათლება არ ჰქონდა მიღებული, მაგრამ თავდავიწყებით უყვარდა წიგნების კითხვა, განსაკუთრებით კი სათავგადასავლო ნაწარმოებებისა. ასეთივე

საინტერესო პიროვნება იყო როდიონ ოჩკური — სოფლელი ხარაზი, თვითნასწავლი მევიოლინე, მშვენიერი მეურნე და, რაც მთავარია, — მონადირე. „ამ ორმა ადამიანმა — როდიონ ოჩკურმა და ღენის კალენიუკმა, — წერს თავის ავტობიოგრაფიაში მაქსიმ რილსკი, — უფრო მეტად, ვიდრე სხვა ეინმემ, მასწავლა ჩვენი მშვენიერი ხალხის არაჩვეულებრივი ტალანტის სიყვარული“. მაქსიმ რილსკი მთელი სიცოცხლის მანძილზე ამ ორი გლეხის მაღლიერი და მოსიყვარულე დარჩა და არა ერთი თბილი სიტყვა თუ პოეტური სტრიქონი მიუძღვნა მათ ხსოვნას.

სოფელში თუ ქალაქში გატარებული წლები, გლეხებთან თუ არისტოკრატებთან სიახლოვე, მეცნიერებისა თუ ხელოვნების შეცნობის პირველი გაკვეთილები საშუალებას აძლევდნენ მაქსიმ რილსკის უფრო ახლოს მისულიყო ნამდვილ ცხოვრებასთან, ჩაეხედა მის სიღრმეში, განეცადა, ეგრძნო თვით ცხოვრება, ადამიანები თუ ბუნება. აზრთა და გრძნობათა ამ ჭიდილში იბადებოდა პირველი სიტყვები, ფრაზები, აზრები, რომლებიც ლაგდებოდა სტრიქონებად, სტროფებად, ლექსებად.

იბადებოდა დიდი მოსანნი.

1907 წელს გაზეთ „რადაში“ დაიბეჭდა მაქსიმ რილსკის ლექსი „სიზმარი“, ხოლო უკვე 1910 წელს საზოგადოებამ იხილა მისი ლექსების პირველი კრებული „თეთრ კუნძულებზე“. გიმნაზიის მეოთხე კლასის მოსწავლე, 12 წლის ბიჭუნა საკუთარ ლექსს აქვეყნებს პრესაში და 15 წლისა კი უკვე წიგნის ავტორია! ამ დროიდან მაქსიმ რილსკის მწერლის საპატიო, მაგრამ მძიმე და საპასუხისმგებლო საქმისათვის არ უღალატია.

მაქსიმ რილსკის ლიტერატურული მოღვაწეობის დასაწყისი 1907—1917 წლებს განეკუთვნება. ეს იყო უაღრესად რთული და ამავე დროს მძიმე ხანა: დროის ამ მცირე მონაკვეთში ერთიმეორეს ცვლიდა მეტად მნიშვნელოვანი მოვლენები, როგორიც იყო 1905 წლის რევოლუციის შემდგომ დამდგარი სასტიკი რეაქცია, ახალი პოლიტიკური აღმავლობა, პირველი მსოფლიო ომი, 1917 წლის თებერვლისა და ოქტომბრის რევოლუციები.

ახალგაზრდა პოეტს პირველ ნაწარმოებებში ეს საინტერესო ეპოქა, საზოგადოებრივი ცხოვრების ურთულესი მოვლენები, შეიძლება

ითქვას, რომ არ აუსაზავს რეალისტურად. ეს ერთგვარად გასაგები გახდება, თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ მაქსიმ რილსკი როგორც პოეტი ყალიბდებოდა და იზრდებოდა იმ დროს გაბატონებული ლიტერატურული მიმართულებების გავლენის ქვეშ. მათთვის დამახასიათებელი იყო დაცემულობისა და მისტიკის განწყობილებანი. თუმცა ისიცაა მხედველობაში მისაღები, რომ ახალბედა პოეტი კლასიკური ლიტერატურის, პროგრესული ლიტერატურის ერთგვარ გავლენასაც განიცდიდა.

მაქსიმ რილსკის ლექსების პირველი წიგნი მაშინ გამოვიდა, როდესაც უკრაინულ და რუსულ ლიტერატურაში ე. წ. „უდროობის“ ჟამი იყო. იმ დროს უკრაინულ ლიტერატურაში შეინიშნებოდა „მოდერნიზმი“, რუსული და ნაწილობრივ პოლონური დეკადენტობისა და სიმბოლიზმის სუსტი გამოძახილი. ხალხურ საწყისებს მოწყვეტილი უკრაინული ბურჟუაზიული პოეზია, რომელმაც ერთგვარად გვერდი აუარა ტარას შევჩენკოსა თუ ივანე ფრანკოს ცეცხლოვან მუზას, რევოლუციური ლირიკის ტრადიციებს, იდგა პოეზიის გზაგასაყარზე და სმენა ბალმონტისა თუ „ახალგაზრდა პოლონეთის“ პოეტებისადმი ჰქონდა მიპყრობილი. გზააბნეული ბურჟუაზიული პოეზია ცხოვრებას ვერ უსწორებდა თვალს, სადღაც მიღმა, ცაში იყურებოდა, ხალხს „სილამაზის“, „მშვენიერების“ სამსახურის „თეორიებს“ სთავაზობდა და „ახალი ფორმის“ შექმნას ცდილობდა.

ამ იდეებით, განწყობილებებით დამუხტულ პოეტურ გარემოში მოუხდა ფეხის ადგმა მაქსიმ რილსკის. უნდა ითქვას, რომ მაქსიმ რილსკის ლექსების პირველ კრებულს ეტყობა იმ დროის „მინორული“ პოეზიის გავლენა. სწორედ ამით არის გამოწვეული ახალგაზრდა პოეტის ლექსებში სევდისა და ნაღვლიანობის, ცალმხრივი სიყვარულის მოტივები.

მაქსიმ რილსკის ლექსების პირველმა წიგნმა მკითხველზე იმპროვიზაციის შთაბეჭდილებაც კი შეიძლება მოახდინოს, მათ აკლიათ დახვეწა, „პლასტიკურობა“ თუ სიღრმე. ესაა უმთავრესად „განწყობილების“ ლირიკა. მისი ლირიკული გმირი სევდიანი მეოცნებეა, რომელიც, რა თქმა უნდა, ცალმხრივი სიყვარულით იტანჯება. იმ დროის „მინორული“ პოეზიით არის გამოწვეული პოეტის სურვილი — მიაშუროს ფანტასტიკურ „თეთრ კუნძულებს“, ღრუბლებს და იქიდან

დახედოს სამყაროს, დააკვირდეს საზოგადოებას, ჩაიხედოს თავის გრძნობებში.

უეცრად პოეტის თვალწინ გაიელვებს რომელიღაც ძლიერი ადამიანის სახე, იგი ხალხს ბრძოლისაკენ მოუწოდებს. თვით პოეტსაც ებადება სურვილი, მძლავრად დაჰკრას ნაღარას, გამოაღვიძოს ძალა-გაცლილი ადამიანები და თან გაიყოლიოს ისინი. მაგრამ საით? თვით პოეტმაც არ იცის კარგად, შორეთისაკენ, იმ შორეთისაკენ, რომელიც მწერლისათვისაც კი ნათელი არ არის.

ამის გამო გულისტკივილით წერდა უკვე მხცოვანი პოეტი: „მართალია, იმ დროისათვის უკვე არა მარტო შევიცანი, არამედ მწვავედ, გულით ვიგრძენი მაშინდელი წყობილების სოციალური უსამართლობა — მაგრამ ვერ ეხელავდი და არ შემეძლო მეპოვა გამოსავალი ამგვარი მდგომარეობიდან“.

„თეთრი კუნძულები“ ხომ ის ღრუბლებია, რომლებზედაც შეყვარებულია ბოდლერის ლირიკული გმირი და რომლებსაც თავისი პოეზია შეადარა ბალმონტმა. ეს ის ღრუბლებია, როგორც ამას სამართლიანად აღნიშნავს მაქსიმ რილსკის შემოქმედების შესანიშნავი მკვლევარი აკად. ა. ბელეცკი, რომელზედაც პოეტი თავს უფრო მსუბუქად გრძნობდა, ვიდრე დედამიწაზე. აკადემიკოს ა. ბელეცკის სიტყვებით რომ ვთქვათ, პოეტმა იოლად იპოვა თავის ლიტერატურულ გარემოში ლიტერატურული გმირი, მაგრამ საკუთარი თავი, პოეტური ხმა, ლექსების პირველ წიგნში მკვეთრად ვერ გამოხატა, ეს ძიება შემდეგში კიდევ კარგა ხანს გაგრძელდა.

მაგრამ მაშინ, როდესაც 15 წლის ჭაბუკი პირველ სტრიქონებს წერდა, იგი შინაგანად გრძნობდა, რომ ლირიკული გმირის ნიღაბი კარგად ვერ მოერგებოდა. საყურადღებოა, რომ პოეტის სწორედ ამ პირველსავე წიგნში ვხვდებით სერიოზულ მსჯელობას, ფიქრს ცხოვრების რაობაზე, სურვილს, ჩასწვდეს მას და ამავე დროს გაიაზროს საკუთარი გზაც. ასეთი ჩაფიქრების ჟამს მგოსანი თავის თავს გაოცებული ეკამათება; „კაცმა რომ თქვას, რა უნდა მადარებდეს? ხომ ჯან-ღონით საესე ახალგაზრდა ვარ და ველი რაღაცას, თუმცა არც კი ვიცი — რას... მაგრამ ხომ მაქვს სიახლის მოლოდინი, ხომ მწყურია სიცოცხლე!“.

ასევე არ შეიძლება ყურადღება არ მივაქციოთ იმ ფაქტს, რომ

ლექსების კრებულში „თეთრ კუნძულებზე“ გვხვდება ისეთი ნაწარმოებები, რომლებიც გამსჭვალულია ადამიანისადმი თუ ბუნებისადმი ავტორის ჭეშმარიტი, გულწრფელი სიყვარულის გრძნობით. ამგვარი განწყობილებითაა საესე ნ. ვ. ლისენკოსადმი მიძღვნილი „სიმღერა“, რომელშიც პოეტი ტოროლას მიმართავს:

შენიწარდე, ტოროლაჲ, ცაზე,
მომკელთა ზევით.
გაჟანტე სევდა მომნუსხავი
და კაცთა მძლევი.
ნახე მაშვრალნი, მკაში როგორ
მოხრილან სულ მთლად,
ოფლში ცურავენ, მძიმე შრომით
ეკერებათ სუნთქვა.¹

ლექსთა პირველ კრებულში პოეტური ხელოვნებით თავისი ხასიათითა თუ განწყობილებებით გამოირჩევა ნაწარმოებები: „გოგონა“, „წეროს სიმღერა“, „გზა“, „ძმებო“ და სხვები.

მაქსიმ რილსკის ლექსების პირველი წიგნი — „თეთრ კუნძულებზე“ — მეტყველებდა ნიჭიერი პოეტის დაბადებაზე.

მაქსიმ რილსკის შემდგომი პოეტური მოღვაწეობა დაემთხვა მეტად რთულ დროს. იმპერიალისტური ომის სამზადისმა, ხოლო შემდეგ იმპერიალისტურმა ომმა, თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ თავისი დალი დაასვეს ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკურ ცხოვრებას, საზოგადოებრივი აზრის განვითარებას. რილსკის შემოქმედება ამ პერიოდში იმ მხრივაც არის საინტერესო, რომ მასში აირეკლა ცხოვრების წინააღმდეგობა. ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული ლიტერატურის გავლენასთან ერთად რილსკი ამ დროს განიცდიდა უკრაინული დემოკრატიული კულტურის ნაყოფიერ გავლენასაც. ეს საკმაოდ ხელშესახებად იგრძნობოდა როგორც პოეტის ლექსთა მეორე კრებულში — „შემოდგომის ვარსკვლავების ქვეშ“, ასევე მის სხვა ნაწარმოებებშიც, რომლებიც, მართალია, 1918 წელს გამოქვეყნდა, მაგრამ დაწერილია ოქტომბრის რევოლუციამდე.

პირველი წიგნის გამოცემიდან მეორე კრებულის გამოცემამდე

¹ თარგმან ნიკოლოზ ჩაჩავაძე.

რვა წელმა განვლო. პოეტმა მოასწრო გიმნაზიის დამთავრება, უნივერსიტეტში შესვლა, სამედიცინო ფაკულტეტიდან ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე გადასვლა და, რაც მთავარია, ამ ხნის განმავლობაში ცხოვრებამ ბევრი რამ ასწავლა.

წიგნში — „შემოდგომის ვარსკვლავების ქვეშ“, როგორც ეს სამეცნიერო ლიტერატურაში არის აღნიშნული, მოქალაქეობრივი მოტივი თითქმის არ გვხვდება, პოეტის ყურადღებას იპყრობს „სულის სამყარო“. წიგნის ლაიტმოტივია: სიყვარული, ბუნება, ნადირობა. ზანდაზან პოეტს ფილოსოფიაც იტაცებს, უმეტესად — პანთეისტური. საინტერესოა ისიც, რომ საკუთარი თავით უკმაყოფილო პოეტი ზოგჯერ თვითკრიტიკასაც იშველიებს.

ლექსთა მეორე კრებული რილსკის პოეტური ხელოვნების უთუო ზრდაზე მეტყველებს. პოეტი ახერხებს განწყობილებისა თუ სურათის ლაკონიურად გადმოცემას. მისი ლირიკული მინიატურები საოცრად მომზიბლავი და მეტყველი ხდება. რილსკის კალამი ლირიკულ შედევრებს ქმნის. ასეთი ლექსებია: „მინდვრებზე წიწიბურას დაეცა ნამი“, „ჰყვავის იასამანი, ბალი გადათეთრდა“, „ვაშლები დამწიფდა“, „წითელი ღვინო“ და სხვ.

მეორე კრებულში მოთავესებული ლექსების მიხედვით ჩანდა, რომ მგოსანი ეძებდა ახალ თემებს და მათი პოეტური გამოსახვის ახალ საშუალებებს. სწორედ შემოქმედებითი ძიების ამ გზაზე იქონია მაქსიმ რილსკიზე სიმბოლიზმმა გავლენა, ამას თვით ავტორიც აღნიშნავს: „ლიტერატურაში ერთხანს გამიტაცეს ფრანგმა და რუსმა სიმბოლისტებმა, რაც, ვგონებ, უფრო მოდისადმი ზარკის გაღება იყო“. როგორც ცნობილია, თავისი პოეტური ბუნებით მაქსიმ რილსკი უფრო ახლოს აკმეისტებთან იდგა.

შემოქმედების ამ ეტაპზე რილსკის დატყო სწრაფვა კლასიკოსებისაკენ. როგორც ცნობილია, საბოლოოდ კლასიკოს-რეალისტების გავლენა მოდერნისტულ მოტივებს შეერწყა.

იპ დროის შემოქმედებაში რილსკის პოზიციის ზოგი ნიუანსის გასარკვევად საინტერესოა იდილია „ტყის პირას“. კლასიკური ოქტავეებით დაწერილი ეს პოემა ერთგვარად „წმინდა ხელოვნების“ დასაცავად იყო მიმართული.

მაგრამ მთავარი მაინც ის იყო, რომ ლექსების კრებულში — „შე-

მოდგომის ვარსკვლავების ქვეშ — აისახა ავტორის ახლებური განწყობილებანი, მისი სწრაფვა, ახალი პოზიციებიდან გაიაზროს ხელოვნების დამოკიდებულება სინამდვილესთან. იმ დროს დაწერილ ერთ-ერთ ლექსში, „ზამთრის მიწა“, ავტორს თითქოს დასცდა ფრაზა, რომელიც ამ პრობლემისადმი პოეტის დამოკიდებულების, მისი ახალი პოზიციის საწყის წერტილს წარმოადგენს. „ცხოვრება მშვენიერი და საამოა, — ამბოს პოეტი ამ ლექსში, — მაგრამ არა იმათთვის, ვისაც მიზანი არა აქვს“. თავის ამ შეხედულებას ახალგაზრდა რილსკი გარკვევით და ნათლად სხვა ნაწარმოებში წარმოგვიდგენს, უფრო სწორად, ამ აზრს სხვა კუთხით გაგვიშუქებს ლექსში „გიყვარდეს ბუნება არა როგორც სიმბოლო“. იგი წერს: ბუნება დედაა ჩვენი. მაშ, იყავი მისა ღვიძლი შვილი და არა ესთეტი. მასთან ქაღალდის კი არა, ჭეშმარიტი პოეტი გახდები.

როგორც ვხედავთ მაქსიმ რილსკი ამ ლექსში უნაყოფო ესთეტიზმის წინააღმდეგაც კი ილაშქრებს. მგოსანი თმობს ძველ პოზიციებს და სამყაროს ახლებურად აღსაქმელად ემზადება.

გზათა შესაყართან

ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ, სამოქალაქო ომში მშრომელთა სასტიკი ბრძოლების წლებში, დაიწყო მრავალეროვანმა საბჭოთა ლიტერატურამ თავისი სახელოვანი გზა. ეს იყო დამაბუღი კლასობრივი ბრძოლების პერიოდი, როდესაც წყდებოდა საბჭოთა სახელმწიფოს ბედი.

სოციალისტურმა რევოლუციამ მკვეთრად გამიჯნა ხელოვნებისა თუ ლიტერატურის წარმომადგენლები და ბარიკადების სხვადასხვა მხარეს დააყენა. კულტურის ფრონტზე ეპოქალური ძვრები დაიწყო. „იმსხვრევა სასახლეები, გვირგვინები, ტახტები“ — წერდა ვლადიმერ სოსიურა. იმის მიხედვით, მხარს უჭერდა მწერალი რევოლუციას თუ არა, განისაზღვრებოდა მისი ადგილი ამ კლასობრივ ბრძოლაში.

საბჭოთა ქვეყნის მხატვრული ინტელიგენციის საუკეთესო წარმომადგენლებმა თავიანთი ცხოვრება მტკიცედ და სამუდამოდ დაუკა-

შირეს რევოლუციას, ხალხს, კომუნისტურ პარტიას. ზოლო ბურჟუაზიული კულტურის თავყანისმცემლები შეეცადნენ გაქცეოდნენ რევოლუციას, თავი შეეფარებინათ „გამოქვაბულებისათვის, ტბებისათვის, ტყისათვის“ ანდა განრიდებოდნენ ბრძოლებს. ამგვარი მოქმედებით ისინი პოლიტიკურ და მხატვრულ სფეროში არარაობად იქცეოდნენ ან ემიგრანტები ხდებოდნენ.

უკრაინული დემოკრატიული ლიტერატურის საუკეთესო წარმომადგენლები — ჰანას მირნი, აგათანგელ კრიმსკი, ქრისტინა ალჩევსკა, ლიუბოვ იანოვსკა, მიკოლა ჩერნიავსკი, დნიპროვა ჩაიკა — მშობელი უკრაინელი ხალხის, დედასამშობლოს ერთგულები დარჩნენ.

უკრაინული საბჭოთა ლიტერატურის პირველი წარმომადგენლები, ახალი სამყაროს პირველი შემოქმედნი იყვნენ მუშათა კლასისა და გლეხობის წრიდან გამოსული ადამიანები: ე. ჩუმაკი, ე. სოსიურა, ა. გოლოვკო და სხვანი, აგრეთვე დემოკრატიული ინტელიგენციის საუკეთესო წარმომადგენლები, რომლებიც თანდათანობით ხალხის მხარეზე დგებოდნენ და თავიანთი შემოქმედებით მშრომელებს მჩაგვრელების წინააღმდეგ ბრძოლაში ეხმარებოდნენ. ასეთნი არიან: ს. ვასილჩენკო, პ. ტიჩინა, ე. კროტევიჩი, ე. ელლანი და სხვ. მათ შორის, რა თქმა უნდა, იყო მაქსიმ რილსკი.

ახალი ნაკადი, „ძლიერი ქარი“, უტევდა ძველ სამყაროს, მის მომღერლებს და ანადგურებდა მოწინააღმდეგეებს. ერთიანი ძალით შეტევის გამო უკან იხევდა, თმობდა თავის პოზიციებს სიმბოლიზმი. სიმბოლიზმის უკრაინელი ეპიგონები, რომლებიც ჟურნალის „მუზაგეტ“ (1919) ირველივ იყვნენ გაერთიანებულნი და ლიტერატურაში მემარჯვენე პოზიციებზე იდგნენ, თავს „ზოგადსაკაცობრიო სილამაზის“, „ზეკლასობრივ იდეალთა“ მომღერლებად აცხადებდნენ. „მუზაგეტელების“ ესთეტიკურ იდეალებს გამოხატავდა ამ ჯგუფის თეორეტიკოსი ი. ივანივ-მეჟენკო, რომელიც მოითხოვდა ლიტერატურაში ხალხის როლის უგულებელყოფას, ინდივიდუალიზმის, ზელოვნების კლასობრივი ხასიათის უარყოფას. ამ იდეებს მუზაგეტელები ზორცს ასხამდნენ თავიანთ შემოქმედებაში. მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სიმბოლიზმთა ეპიგონების ეს ჯგუფი სრულიადაც არ იყო ერთსულოვანი. საყურადღებო და ნიშანდობლივია, რომ სწორედ „მუზაგეტში“ დაიბეჭდა პავლო ტიჩინას ნაწარმოები „გუთანი“, რომელიც სო.

ციალისტურ რეალიზმთან მწერლის შემდგომი დაახლოების გზაზე ფრიად მნიშვნელოვანი თხზულება იყო. ესა და მისი მსგავსი ნაწარმოებები დაბეჯითებით უარყოფდნენ ცალკეულ „მუზაგეტელთა“ მიერ წამოყენებულ მავნე თეორიებს. ტიჩინას ლექსის გამოქვეყნება ამ კრებულში მეტყველებდა ჯგუფის შიგნით მიმდინარე ბრძოლებზე.

ამ დროისათვის საგრძნობლად შეიცვალა და შეეცადა, ახალ მდგომარეობას როგორმე მორგებოდა ლიტერატურული მიმართულება ფუტურიზმი.

მაგრამ უმთავრესი ის იყო, რომ ლიტერატურულ სარბიელზე გამოვიდა ახალი ნაკადი, გაისმა ძლიერი პოეტური ხმა, რომელმაც უმღერა რევოლუციის ახალ განმწმენდ ქარს, გიგანტ „გუთანს“ (პავლო ტიჩინა), თუ „წითელ ზამთარს“ (ელადიმერ სოსიურა).

* * *

სამოქალაქო ომის დამთავრების შემდეგ საბჭოთა ხალხს კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით რთული და გრანდიოზული ამოცანა უნდა გადაეწყვიტა: — ეკონომიურად ჩამორჩენილი ქვეყანა მოწინავე სოციალისტურ სახელმწიფოდ გადაექცია. საბჭოთა ხალხი მშვიდობიან მშენებლობას შეუდგა.

ბრძნული ლენინური პოლიტიკის მეოხებით ათასგვარი წინააღმდეგობის გადალახვის შემდეგ შესაძლებელი გახდა ომისაგან დანგრეული სახალხო მეურნეობის აღდგენა და მისი ახალი, აღმავალი გზით წარმართვა. სოციალიზმის მშენებლობის ლენინური გეგმით შეიარაღებულმა ქვეყანამ 1929 წელს, პირველი ხუთწლეულის პირველ წელს, სახალხო მეურნეობაში უდიდეს წარმატებებს მიაღწია.

საბჭოთა წყობილების განმტკიცებამ, სოციალურ, პოლიტიკურ თუ კულტურულ ფრონტზე მომხდარმა გრანდიოზულმა ძვრებმა, ახალგაზრდა საბჭოთა ლიტერატურის მძაფრი განვითარების ნაყოფიერი ნიადაგი შექმნეს. ყოველივე ეს გახდა ერთ-ერთი უმთავრესი საფუძველი 20-იან წლებში ახალი იდეური და მხატვრული თვისებების მქონე საბჭოთა ლიტერატურის ჩამოყალიბებისა და განვითარებისა.

უკრაინული საბჭოთა ლიტერატურა სამოქალაქო ომის შემდეგ მძაფრ აღმავლობას განიცდის. კალამი ხელთ აიღო მრავალმა მუშაქმ თუ გლეხმა, მშრომელი ინტელიგენციის შეილმა. ლიტერატურის კა-

რები შეადეს წითელი არმიის რიგებიდან მობრუნებულებმა: ა. გოლო-
ვკომ, პ. პანჩმა, მ. კულიშმა, მ. ირჩანმა და სხვებმა; პარტიული და
კომკავშირული სამუშაოებიდან მოვიდნენ — ი. კირილენკო, პ. უსენკო
და სხვები; მუშფაკებიდან და ინსტიტუტებიდან ლიტერატორთა
მწყობრში ჩადგნენ — ი. მიკიტენკო, ივან ლე, მ. ბაჟანი, ი. იანოვსკი
და სხვები; პრესისა თუ ხელოვნების, განათლების ფრონტის მუშაკე-
ბიდან — ი. სმოლიჩი, ა. ღოვჟენკო, ოსტაპ ვიშნია, ს. სკლიარენკო და
სხვ.

ამასთანავე ამ წლებში ნაყოფიერად გაიშალა იმ მწერალთა შე-
მოქმედებითი საქმიანობა, რომლებმაც ოქტომბრის რევოლუციამდე
გამოსცადეს თავიანთი ნიჭი და შესაძლებლობანი მხატვრული ლიტე-
რატურის სარბიელზე. ასეთები იყვნენ — პ. ტიჩინა, ვ. ბლაკიტინი,
ვ. სოსიურა, ი. კულიკი, ი. კოჩერგა თუ სხვები. მათთან ერთად იყო
მაქსიმ რილსკი.

ძირითადი ძალა, რომელიც ამავე დროს ლიტერატორთა დიდ უმ-
რავლესობას წარმოადგენდა, რა თქმა უნდა, ახალი თაობა იყო. ეს თა-
ობა კი თვით ოქტომბრის რევოლუციამ, ახალმა სამყარომ გამოიყვა-
ნა სალიტერატურო ასპარეზზე.

კომუნისტური პარტია და საბჭოთა მთავრობა დიდ ყურადღებას
უთმობდნენ მწერალთა ახალი კადრების გამოვლენასა და მათი ლენინ-
ური სულისკვეთებით აღზრდას. ახალგაზრდა საბჭოთა ლიტერატუ-
რა სწორედ კომუნისტური პარტიის იდეური ხელმძღვანელობით დაუ-
ღალავად იღვწოდა ახალი ცხოვრების ასაშენებლად და დაუზოგავად
ებრძოდა ყოველგვარ გამოვლენას, რომელიც საბოლოო მიზნის გან-
ხორციელებას ეწინააღმდეგებოდა.

სასაღზო მეურნეობის აღდგენისა და სოციალისტური ეკონომიკის
განმტკიცების პერიოდში საბჭოთა ლიტერატურამ თავისი განვითა-
რების გზაზე სხვადასხვაგვარი წინააღმდეგობა თუ საბჭოური ცხოვ-
რებისათვის შეუფერებელი მოვლენები დაძლია. მწვავე კლასობრივი
ბრძოლის პირობებში ყალიბდებოდა და ვითარდებოდა საბჭოთა მწერ-
ლობა, იხვეწებოდა და იწრთობოდა მისი საბრძოლო იარაღი — სოცი-
ალისტური რეალიზმის მეთოდი.

ოქტომბრის რევოლუციის შემდგომ პერიოდში უკრაინულ პოეზი-
აში მემარჯვენე დაჯგუფებას წარმოადგენდნენ ე. წ. „ნეოკლასიკოსე-

ბი“. დაახლოებით „ნეოკლასიკური“ პოეტიკის სულისკვეთების შესაბამისი იყო მაქსიმ რილსკის ლექსების წიგნი „ლურჯი შორეთი“ (1922). ანტიკური სამყაროს პოეტებისა და გმირების სახეები, მოგზაურობანი, ოცნებები, ფიქრები შორეულ ქვეყნებსა თუ ზღვებზე შეიჭრნენ რილსკის პოეტურ სამყაროში და, შეიძლება ითქვას, რამდენადმე დაიპყრეს კიდეც მისი ფორაოსტები.

ახალგაზრდა პოეტი წიგნების სამყაროში ჩაიძირა, „ბრძენ წიგნებს“ შეეჭიდა. ძნელი აღმოჩნდა მგოსნისათვის ეს ბრძოლა. „ბრძენმა წიგნებმა“ სძლიეს მას და ქვეშ მოიქციეს. ხანდახან რილსკის უჭირდა კიდეც მათი „ტყვეობიდან“ თავის დაღწევა. მის პოეტურ სამყაროში უხვად შემოცურდნენ ანტიკური სამყაროსა და თანამედროვე მსოფლიოს კულტურის მოღვაწეთა თუ მათ ნაწარმოებთა გმირების სახეები.

ცხოვრებისაგან დაღლილი რილსკი თავის თავს ზღვებზე მოგზაურობით გადაქანცულ ოდისევსს ადარებს. როგორც კი ჩაფიქრებული პოეტი ევროპას გაიხსენებს, მეხსიერებაში მაშინვე ამოტივტივდებიან ფრედერიკ მისისტრალის „მომღერალი ლანგედოკი“, რაბლესა და რემბოს საფრანგეთი, პექსპირისა და დიკენსის ინგლისი, გერმანელი, ფრანგი, ინგლისელი თუ სხვა ეროვნების ხელოვანთა ნაწარმოებების გმირები თუ მათი ქვეყანა. გოეთეს ტრაგედიაიდან ამოდიან იღუმალეობით მოსილნი ფაუსტი და მეფისტოფელი. როგორც კი სტრიქონებში გამოკრთება აზრი — სიყვარულის ტრაგედია მარადიულიაო, პოეტს მაშინვე თვალწინ წარმოუდგება მისი საყვარელი მწერლის ჰაინრიხ ჰაინე¹ ლორელაი.

წიგნიერებამ, წიგნისეულმამ გმირებმა შემოარტყეს ალყა პოეტის ფანტაზიას და თითქმის დაიპყრეს იგი.

„ღურჯ შორეთში“ პოეტი უმღეროდა და ქმნიდა სილამაზის იდეალს, ღებობდა იმ საზოგადოებრივ პოზიციაზე, რომელიც უცვლელი, სამართლიანი და ობიექტური უნდა ყოფილიყო მშვენიერებისა თუ პოეზიის შეფასების კრიტერიუმის ძიების დროს. ამ ძიებისას პოეტი წამით მოსწყდა რეალურ ნიადაგს, თანამედროვეობას და ლექსების ახალი წიგნი ვერ ჩააყენა მშრომელი უკრაინელი ხალხის ძირეული ინტერესების, ოცნებებისა თუ იდეალების სამსახურში. მაგრამ მაქსიმ რილსკი იმიტომაც არის დიდი უკრაინელი პოეტი და მოქალაქე, რომ

წამიერი გადაცდენა, რითაც არ უნდა ყოფილიყო ის გამოწვეული, ვერ გახდებოდა მისი ცხოვრების გზის განმსაზღვრელი.

უკრაინელი ნაციონალისტები, ძველი სამყაროს შავი ძალები ყოველნაირად ცდილობდნენ წარმოშობით „ცისფერისისხლიანი“ თავადი-შვილი არ გაეშვათ თავიანთი ბანაკიდან, იძულებული გაეხადათ, პოეტი მათთან ერთად ყოფილიყო და მხოლოდ მათთვის ემღერა, მაგრამ ეს ვერ შეძლეს. მაქსიმ რილსკი მათი აზრის გამზიარებული არ აღმოჩნდა.

გაიარა სულ მცირე ხანმა და პოეტმა შეიგრძნო ახალი სამყაროს მაჯისცემის რიტმი, დაინახა სოციალისტური ქვეყნის მშენებლობის სიდიადე, გმირი, სათნო ხალხი სოციალიზმის ხარაჩოებზე.

სხვაგვარად არც შეიძლებოდა ყოფილიყო. პოეტის მომავალი გზის არჩევაში გადაწყვეტი სიტყვა უნდა ეთქვა იმ გრძნობებს, რომლებიც მშობელი მშრომელი ხალხის მიმართ გაუჩნდა, იმ სიმპათიებს, რომლებიც ხალხის ბედნიერი მომავლისათვის მებრძოლი კლასის, საზოგადოების მიმართ ჰქონდა, უბრალო მშრომელების, მუშებისა თუ გლეხების, სოციალისტური საზოგადოების მშენებლების მიმართ ჩამოუყალიბდა. ეს ის ხალხი იყო, რომელთა შორისაც ცხოვრობდა და შემოქმედებით მოღვაწეობას ეწეოდა პოეტი. ეს ის ადამიანები იყვნენ, რომელთა მართალ ცხოვრებას, ბრძოლასა და შრომას გულისყურით ადევნებდა თვალს პოეტი.

კვლავ იმარჯვა პოეტის მოწოდებამ—იყოს ხალხთან და ხალხს ემსახუროს. მართალია ამ მოწოდების ხმა ჯერ კიდევ ვერ ფარავდა სხვა მაცდურ ხმებს, მაგრამ ჭეშმარიტმა მომღერალმა ბოლოს მაინც გაიმარჯვა. იგი გვერდს უქცევს სირინოზების მაცდურ სამფლობელოს, ისმენს მომავადობელ ჰანგებს, მაგრამ აღარ ემონება მათ. სამყაროს რეალური შეგრძნების კონკრეტულობა პოეტს ძალასა და სიმზნევს ჰმატებს. მის ბაგეს დასცდება იმ დროისათვის მისთვის თითქოს უჩვეულო სიტყვები:

შენ გეფიცები, ლალო სამყარო,
შვილივით მკვიდრო და შეწევულო,
ვიცოცხლებ, სანამ ესუნთქავ და ეხარობ,
სანამდის სული მიდგას სხეულში.¹

¹ აქ და შემდეგ, სადაც მთარგმნელი არ არის მითითებული, ლექსების თარგმანები ეკუთვნის ნ. ი. აბესაძეს.

პოეტი 1923 წელს ერთ-ერთ თავის წერილში, რომლითაც იგი კრიტიკოსებს უპასუხებდა, აღნიშნავდა, რომ მის „ლირიკაში, რაც შეეხება მოტივებს, მიმდინარეობს ევოლუცია და თუ რას მოგვცემს იგი, ამას მკითხველი დაინახავს“.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედებაში ძვრებისა და ცვლილებების მომასწავებელი იყო 1925 წელს გამოცემული ლექსების ახალი კრებული — „ქარიშხალსა და თოვლში“. ამ კრებულიის შესავლად შეიძლება მივიჩნიოთ ლექსი — „როგორც მონადირე ფრთხილი“, რომელიც აღარაა „წმინდა ხელოვნების“ პროგრამა. პირიქით, აქ მოწოდებაა პოეტისადმი, ისმინოს ხმა სიმართლისა, ცხოვრების ხმა და შეგნებულად განსაჯოს, „ქნას სამართალი“. როგორც ჭაღარა და ფრთხილი მონადირე ყურს მიადებს ხოლმე მიწას, რათა შორეული ხმაური გაიგონოს, ასევე

მაშ, აითვისე, პოეტო, წრფელად
გადაბახილი სიცოცხლის ყველა,
მიაპყარ ყური უახლეს რიტმებს
ტალღის დამსხვრევას თუ ცამდე ასელას,
ხაზების ქაოსს, ძიების კვამლსაც —
ფიქრის ჯაფმანი ყველაფერს იტევს.

პოეტი კარგად ზედავს, რომ ირყევა ძველი სამყარო, იმსხვრევა ძველი კერპები, იწყება ახალი აღმშენებლობითი ცხოვრება, იბადება ახალი ადამიანი — გმირი. 1924 წელს დაწერილ ლექსში — „ნავი“ — რილსკი გვესაუბრება ამ ცვლილებებზე:

დღეების სრბოლას მზერით მიჰყვება
და სარეველებს იცილებს მუდამ,
ცოცხალ სურათთა, წმინდა ფიქრების
ოქროს მოხაელის მოკრეფა უნდა.
ზშირად ჰგონიათ! უკვე დადუმდა
მგოსნის ზღაპრული საკრავის ხმები...
იგი კი ლაღად და მხიარულად
ცაში ნავარდობს ოცნების ფრთებით.
ოცნების ფრთებით ცაში ნავარდობს
გამოკეტილი სენაკში კენტად,
ფიქრით იცილებს ღრუბლებს საადროს,
ქმნის და მჭეხარებს სულ უფრო მეტად.
ცოცხლობს პოეტი: გაზაფხულის ხმებს
შემოქმედებით ზაფხულად აქცევს.

ამ ლექსში წარმოსახული შემოქმედებითი ზაფხულის მხატვრული სახე შემდგომში ხშირად შეგვხვდება მაქსიმ რილსკის ნაწარმოებებში. იმ დროიდან შესამჩნევი ხდება მგოსნის პოზიციების შეცვლა თანამედროვე ცხოვრებისადმი, თანამედროვეობის ლიტერატურული პრობლემებისადმი. მწერლის ეს პოზიცია განსაკუთრებით გამოიკვეთა ლექსთა კრებულებში — „ქარიშხალსა და თოვლში“ (1925), „მეცამეტე გაზაფხული“ (1926), „ხმა და გამოძახილი“ (1929), „გზათა შესაყართან“ (1929)...

პოეტი თავის მზერას მიაპყრობს მღელვარე და მშფოთვარე ახალ ცხოვრებას, რომელიც რევოლუციური ენერგიით, რევოლუციური სულისკვეთებით იყო დამუხტული. მაქსიმ რილსკი სიხარულით შეპყურებს განახლებულ სიცოცხლეს, ადამიანების ამალმებულ შრომას. მძლავრად გაისმის მისი აღელვებული მოწოდება:

იზარდე, ჩემო შეილო, ზალხს შეუერთდი ჩქარა,
დამხვე ძეგლი, ახალს აღაშენებდე მარად,
ტინის კედლები დაფშენ, ვარდ-ყვავილები ზატე,
იშრომე, იდღეგრძელე, შენს მამულს შეემატე,
გაუძელ ყველა ამინდს — აედარია თუ ხვატი!

მგოსნის ლექსებში მკვიდრდება ადამიანი, სამყაროს საბჭოთა პოზიციებიდან აღმქმელი ადამიანი, ასეთ ადამიანებზე ჟღერს მისი მშვენიერი სტრიქონები:

წმინდა თაფლს სკისკენ წვეთ-წვეთად ზიდავს
ფრთამხიარული ფუტკრების ჯარი.
შეხედე, მგზავრო, და გასწი მშვიდად,
ეწვიე ქუჩებს, მოელე მთა-ბარი.
სკისკენ წაილე ფიქრი თუ სული!
მილიონები მოდიან ერთად,
რომ დედამიწა გამოიჯნონ სრულად
ან პოდ, ან არად, წითლად და თეთრად.

მაქსიმ რილსკი არ ჰგავს იმ პოეტებს, რომლებიც ცხოვრებას გაურბიან, არ სურთ მას პირდაპირ შეხედონ, ვარდისფერი სათვალისაგან იყურებიან და თავს იტყუებენ. მგოსანმა შეიგნო, რომ ადამიანის ბედნიერებისათვის ბრძოლაში შემრიგებლური პოზიციები არ გამოდგება, რომ სასწორზე შეგდებული მშრომელი ადამიანების ხვალისდელი დღე

ან ერთმა მხარემ უნდა დასწონოს, ან მეორემ. საბჭოთა ქვეყანაში დიდმა ოქტომბერმა ხალხს მშვიდობა, თავისუფლება და ბედნიერება მოუტანა. სოციალიზმის მშენებელმა ხალხმა კი ისეთი სამყარო უნდა ააშენოს, რომელიც მშრომელების ოცნებას სიცხადედ აქცევს. სამყარო ორ დიდ ბანაკად გაითიშა; მშრომელი ხალხის მომხრეებად, მისი ბედნიერი მომავლის მშენებლებად და ხალხის ეერაგ მტრებად. მისი სისხლის მწოველებად, „წითლებად“ და „თეთრებად“.

პოეტმა უკვე აშკარად დაინახა ძველი სამყაროს წარმომადგენლები, ხალხისათვის უბედურების მომტანი ბატონები, რომლებიც ჯერ კიდევ გაბლენძილები მისხდომიან მაგიდას, სიგარებს ეწევიან და ყავას წრუპავენ. გეყოთ განცხრომა, მრისხანედ მიმართავს მათ მგოსანი, თქვენი აღსასრულის ჟამი დადგა, შურისმგებლების რკინის ნაბიჯები უკვე მოისმის კიბეებზე:

ბოლო სივარა, ბატონებო, ჩაქრეთ სწრაფად.
შეეშით ყავას და ლიქიორს. შურისძიების
მკაცრი საათი უკვე დადგა, კიბეზე ისმის
მძლე ნაბიჯების მრისხანე ხმა, რომელიც არყევს
მთელ დედამიწას: მას ველარსად დაემალებით
და ეერ აიცდნთ სამართლიან რისხვას ხალხისას.

კაპიტალისტური სამყაროს მიმართ ნათქვამმა ამ პოეტურმა ინტენქტივებმა, თუ მშვენიერმა სასიყვარულო, ინტიმურმა ლირიკამ („როდესაც განთიადისას“, „გაზაფხულის პირას“, „მერცხლები დაფრინავენ...“) თუ მედიტაციურმა პოეზიამ ერთხელ კიდევ დაგვანახა, რომ მაქსიმ რილსკი ენერგიულად და სწორად მიიკვლევდა გზას ახალი სამყაროს მომღერლის პოზიციებისაკენ, რომ მისი, პოეტის ფილოსოფია მუშათა კლასის ფილოსოფიას უახლოვდებოდა.

მაქსიმ რილსკის მართებული დასკვნები თანამედროვე საზოგადოებაში პოეტის ადგილისა და როლის შესახებ გამოჩნდა ლექსში „ზანთარი მოვიდა და გზები დაიფარა“.

უბედურა, ვინც აედარში მიდის ეული
და უმეგობროდ უძნელდება გზების გაკვლევა...
მხოლოდ სიმღერით, მხოლოდ ხელმკლავგადახვეულნი
ყველა უდაბნოს და ხრიოკ გზას ჩვენ გადავთელავთ.

პოეტი ახალი სამყაროს მშენებლობაში კოლექტივის დიდ ძალას აღიარებს. მას სურს, ღრმად და მართებულად გაიაზროს, წარმოა-

ზოს სოციალისტური სამყაროს შექმნის ეს დიადი პროცესი და ამიტომაც არის, რომ თავისი მხატვრული ტილოებისათვის იგი ეძებს ახალ გმირს, ეძებს ახალი იდეების, ახალი ცხოვრების სურათების მხატვრული გამოსახვის ახლებურ ხერხებსა და საშუალებებს. სოციალისტური ცხოვრებისა თუ სოციალიზმის მშენებელი ადამიანებისადმი პოეტის ასეთი დამოკიდებულება გამოვლინდა მის მრავალ ნაწარმოებში, მათ შორის ისეთ დიდ ტილოებშიაც, როგორიც იყო პოემები: „ქარიშხალსა და თოვლში“, „ჩუმაკები“, „განუსია“.

ნაწარმოების მთავარი გმირი სოფლელი გოგონა განუსია მუშებთან ერთად აშენებს სახლს, ადამიანური ბედნიერების ახალ სამყოფელს. პოეტის ჯადოსნური კალმის მეოხებით მკითხველის თვალწინ აღიმართება არაჩვეულებრივი, მზით გასზივოსნებული ნათელი შენობა, რომელიც მშენებლებმა თავისთვის კი არა, ყველასათვის ააგეს.

ჩენი სახლის სართულები მაღლა იწევს
და სარკმელი მზის სხივებით იკოცნება,
ქვის კედლები ღამისაა, ზეცას მისწვდეს:
ცასთან ახლოს, უფრო კარგად ეიოცნებებო.

განუსია, სად ხარ? მოდიო, დებო, ძმებო!
ეს სასახლე ყველასია, ჩენი გახლავით!
მაშ, დაეჭექოთ სიმღერები სანაქებო
და გარმონიც აეაფდეროთ ღსენით ახლა.

ამის თქმა, როგორც გამოჩენილი საბჭოთა მწერალი ანდრეი მალიშკო ფიქრობს, „ქვეძლო მხოლოდ ისეთ პოეტს, რომელმაც მთელი არსებით შეიყვარა მისთვის ძვირფასი საბჭოთა ცხოვრება, რომელსაც სტიკეა მისი სატიკეარი და უზარია ყოველი მისი წარმატება. ავტორის მიერ სიყვარულით გამოსახული მშენებელი განუსია გახდა განსახიერება იმ ადამიანისა, რომელსაც სოციალისტურმა რევოლუციამ ბედნიერება მოუტანა.

მაქსიმ რილსკის პოეზიაში შრომა ხდება ესთეტიკური ტკბობის საგანი. იგი აღამაზებს ადამიანს. შრომის და შრომით ამადლებული ადამიანის სიყვარული და აღტაცება პოეტმა გამოხატა ლირიკული დიდაქტიკურ ფანტაზიაში „თივა“. პოეტი ამ ნაწარმოებში გვიჩვენებს, რომ ადამიანის რაობის განმსაზღვრელი ხდება სიკეთე და სიმართლე. ფანტაზიაში „თივა“ ორი სტიკია მოქმედებს — ეპიკური და ლი-

•რიკული. ეპიკურია შრომისა და ომის სურათები, აგრეთვე ჩართული მოთხრობა სიხარბით გონებადაბნელებულ მძებზე, ზოლო ლირიკულია — ფიქრები ადამიანისა და ბუნების მშვენიერებაზე, კეთილშობილ და სპეტაკ ადამიანებზე.

ლიტერატურის კრიტიკოსებმა ყურადღება მიაქციეს ლექსის ფორმას. მათი შეხედულებით ლექსის კლასიკური წყობა, კატრენის, დისტიქის, ოქტავის მკაცრი ფორმა თუ მხატვრული გამოსახვის სხვა საშუალება ამ ნაწარმოებს პოლემიკურ სიმახვილეს აძლევს. ეს ფორმა ავტორის მიერ გამოყენებულია როგორც პროტესტი ლექსის ფუტურისტული მსხვერვის, დესტრუქციის წინააღმდეგ.

ადამიანი და შრომა, მშრომელი ადამიანი მოექცა მაქსიმ რილსკის პოეტური ხედვის რეალში. ოციათი წლების ფრიად მძიმე და რთულ ეთარებაში პოეტისათვის უკვე ნათელია კონტურები იმ ახალი სამყაროსი, რომელიც არაჩეულებრივი ძალით იზიდავდა მის ყურადღებას.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედებაში აღინიშნა ღრმა ფსიქოლოგიური გარდატეხა. ამ ღროს დაწერილი ლექსი „შუადღე“ (1929) თავისი ფილოსოფიური მიმართებით არსებითად გახდა ახალი ეტაპის დასაწყისი პოეტის შემოქმედებაში.

1929 წელს გამოცემულ კრებულში „გზათა შესაყართან“ მოთავსებული საინტერესო ლექსი „შუადღე“ შემოქმედებითი შრომის პიშნია. ამ ნაწარმოებში ადამიანის შრომა გაგებულია როგორც შემოქმედება, ზოლო შემოქმედების არსად, მის მამოძრავებელ ძალად ჰუმანიზმი, ადამიანის სიყვარულია დასახული.

ბირკავას წითელ ყვავილებიდან
ფუტკარმა თაფლი წაიღო ჩუმაღ,
მაგრამ გაყურდი, მოუსმინე, ნათელი სივრცე
რარიგ საესეა შუადღის ხმებით.

.
მღინარეებზე სძინავთ ნაეებს, ქარხნებსაც სძინავთ,
ჰერს ჰკიდა მტევანივით ფუტკრის ნაყარი
და მზეც დამწიფდა ნაყოფივით...

მხოლოდ შენ ერთი
არ მისცემიხარ მოსვენებას, შუადღის თელმას.
თავს დაგდგომია მოუსვენარი დაი შენი, —
პოეზია რომელსაც ჰქვია.¹

¹ თარგმანა არჩილ სულაკაურმა.

ნაწარმოებში, როგორც მოწოდება გაისმის პოეტის ძაბილი — ადა-შიანებთან და ადამიანებისათვის“, რაც უთუოდ მიუთითებს მის მსოფლმხედველობაში მომხდარ ძირეულ ძვრებსა და პოეტის პროგრესულ ხედვაზე.

კრებულში „ხმა და გამოძახილი“ შევიდა მაქსიმ რილსკის ლექსი „ანბანის წიგნიდან“ (1929), რომელშიც კვლავ აისახა მისი დამოკიდებულება ახალი ცხოვრებისა თუ ახალი ადამიანისადმი, ახლებური ჯაგება თვით შრომისა და არსებობისა:

შეხედე: აი მუშა-კაცის უბრალო სახლი.

მარდად მუშაობს შალაშინი და ბურბუშელა

რგოლად ეხვევა, მიწისაკენ ეშვება ნელა

ნუ უკვირს სტუმარს, როცა ცნობილ დეივს კითხულობს:

ის ჭამს, ვინც შრომობს.

შრომისადმი რილსკის დამოკიდებულება განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოიხატა პოემაში „საშკო“ (1927—1928). აქ პირველად გამოიკვეთა რევოლუციური შეხედულების მუშა ადამიანი. იგი ცხოვრების ბატონ-პატრონი გახდა. აი, გზა, რომლითაც გაატარა თავისი გმირი პოეტმა.

მაქსიმ რილსკი საშკოს ცხოვრების სახით გვიხატავდა რიგითი მუშის ბიოგრაფიას სოციალიზმის გამარჯვების გზაზე. ახალი ცხოვრების მშენებელი ადამიანი გახდა პოეტის მუშის ობიექტი.

— ვინ არის თქვენი საშკო?

— შე! ჩვენ ყველანი რომ ვართ!

— მაინც ვინ არის ეს „ჩვენ“?

— სიყვარული და შრომა.

კრებულს, რომელშიაც „საშკო“ დაიბეჭდა, სიმბოლური სათაური აქვს — „გზათა შესაყართან“. ნაწარმოების გმირი საშკო ახალი ცხოვრების შესაქმნელად, ახალი სამყაროს აღსაქმნელად თავისი გზით მიდიოდა. დაჩაგრული მუშა-ბიჭი ახალი სამყაროს ნამდვილი პატრონი გახდა. სულ სხვა გზით მიდიოდა ცხოვრების იდეალები-საკენ, მათ აღსაქმნელად პოემის ავტორი. გზაჯვარედინზე ისინი ერთმანეთს შეხედნენ იდეურად და ფაქტიურადაც, რადგან ორივენი ახალი

ცხოვრების აქტიური მშენებლები იყვნენ, ორივეს ამოცანა ახალი-
ცხოვრების აშენება იყო. სათაურის სიმბოლიკა — „გზათა შესაყარ-
თან“ — ამ აზრის გამომხატველი უნდა იყოს.

ასე გახდა პოეტისათვის შრომა გმირულისა თუ პოეტურის უმთავ-
რესი საზომი, ეთიკურისა თუ პატრიოტულის კრიტერიუმი. კრებული-
მრავალმნიშვნელოვანი სათაურით „გზათა შესაყართან“ ნათლად გა-
მოხატავდა მწერლის პოზიციას მისი შემოქმედების ამ ეტაპზე და იმ-
თემებსა თუ მოტივებს, რომლებიც ახალი ძალით, დასრულებული-
სახით წარმოდგებიან როგორც ძირითადი თემები და მოტივები ნიჭი-
ერი საბჭოთა პოეტის ოცდაათიანი წლების შემოქმედებაში.

1919—1929 წლებში მაქსიმ რილსკი ლიტერატურულ-შემოქმედე-
ბით მუშაობასთან ერთად სხვა საქმიანობასაც ეწეოდა. იგი მასწავ-
ლებლობდა ჯერ სხვადასხვა სოფელში, შემდეგ კიევში. მასწავლებ-
ლის პროფესიას შესანიშნავად იყენებდა მხატვრული ლიტერატურის.
პროპაგანდისათვის. თავის მოსწავლეებს გატაცებით უკითხავდა შეე-
ჩენკოსა თუ კეიტკა-ოსნოვიანენკოს, კოციუბინსკისა თუ ფრანკოს ნა-
წარმოებებს.

ერთხანს მაქსიმ რილსკი ლექციებს კითხულობდა კიევის უნივერ-
სიტეტის მუშათა ფაკულტეტზე და ლინგვისტური განათლების უკ-
რაინის ინსტიტუტში. ამ სასწავლებლებში იგი კითხულობდა უკრაი-
ნული ენის სტილისტიკასა და თარგმნის პრაქტიკას. მაგრამ სადაც
უნდა ყოფილიყო და რა საქმეც უნდა ეკეთებინა, მისთვის უმთავრესი
მანინც მხატვრული შემოქმედება, მშობელი ხალხის, დიდი სამშობლოს.
კეთილდღეობისათვის ზრუნვა და შრომა იყო.

„ზ ა ვ ს უ ლ ი“

1932 წელს, ოქტომბრის რევოლუციის მე-15 წლისთავზე, კრებულ-
„სასწორის ნიშნის“ გამოცემით დაიწყო ახალი ეტაპი მაქსიმ რილს-
კის შემოქმედებაში.

ჩვეულებრივ ამბობენ, მაქსიმ რილსკის მსოფლმხედველობასა თუ
შემოქმედებაში ძირეული გარდატეხა 30-იანი წლების დამდეგს მოხ-

დაო. ეს ის პერიოდია, როდესაც ძირეულად იცვლება ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური და კულტურული ცხოვრება, როდესაც მარქსისტულ-ლენინურმა იდეებმა გადამწყვეტი გამარჯვება მოიპოვეს ბურჟუაზიული იდეოლოგიის გადმონაშთებზე ხელოვნებისა და ლიტერატურის სფეროში.

სწორედ ამ დროს პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა დროულად და მიზანშეწონილად ჩათვალა, მოეხდინა ლიტერატურულ-მხატვრულ ორგანიზაციათა გარდაქმნა, საკავშირო კპ(ბ) ცკ-ის 1932 წლის 23 აპრილის დადგენილება უზრუნველყოფდა საბჭოთა პლატფორმაზე მდგარი ყველა მწერლის მჭიდრო კავშირს სოციალისტურ მშენებლობაში აქტიური მონაწილეობის მისაღებად და არნახულ დონემდე აყავდა მწერლობის საზოგადოებრივი და შემოქმედებითი აქტივობა.

თავისთავად ცხადია, რომ გარდატეხა მაქსიმ რილსკის აზროვნებაში მოულოდნელი არ იყო. იგი გაპირობებული იყო მისი, როგორც მოქალაქისა და პოეტის, შინაგანი ლოგიკური ევოლუციით. ეს ევოლუცია, რა თქმა უნდა, დაკავშირებული იყო იმ გარემოსთან, რომელშიც მას ცხოვრება უხდებოდა. სოციალისტური სისტემის გამარჯვებანი პოლიტიკურ, სოციალურ თუ კულტურულ ფრონტებზე, მისი წარმატებანი ახალი სახელმწიფოსა თუ საზოგადოების მშენებლობაში თვალს უხელდნენ პოეტს, რწმენას უნერგავდნენ ახლის მშენებელი ადამიანისა თუ საზოგადოებისადმი. დიადი გარდატეხანი აღმშენებლობის უბანზე იზიდავდნენ, იპყრობდნენ შემოქმედის ყურადღებას. პოეტის კალამი ახალი ადამიანის, მის ცხოვრებასა თუ შეგნებაში მომხდარი ცვლილებების, გარდატეხების ასახვას ცდილობს. ამიერიდან თანამედროვეობა გახდა მისი შემოქმედების ძირითადი თემა.

წიგნში „სასწორის ნიშანი“ მაქსიმ რილსკიმ შეიტანა ლექსი „იფანი მზეზე...“, რომელშიაც პირდაპირ და პრინციპულად განსაზღვრა პოეტის ადგილი თანამედროვე საზოგადოებაში:

არა ქურუმი ანდა ბელადი,
მუშაა მგოსნის წმინდა სახელი.

ავტორის ეს პოზიცია, რა თქმა უნდა, მისი წინა ლექსებით მზადდება.

მაქსიმ რილსკი კრებულში „ზმა და გამოძახილი“ აყალიბებს თავის

შეხედულებებს პოეზიაზე. ამ ნაწარმოებებში უკვე აღრეული „ესთეტიკური ნეიტრალიტეტის“ ნასახსაც ვერ ნახავთ. ოცნება „მოუხელთებელ და უზილავ“ სილამაზეზე, განმარტოებულ ცხოვრებაზე უკუგდებულია. პოეტი ისწრაფვის ადამიანებისაკენ და მზად არის, მათთან ერთად ატაროს „ჯვარიცა და გვირგვინიც“, რადგანაც მისთვის საბოლოოდ გამოიკვეთა აზრი, რომ

მივიღოთ თუ არა, რაც ჩვენში იზრდება,
წლით წლამდე ყვაეილობს, იხვეჭავს დიდებას,
რისი აშენებაც არ უჭირთ ამ ხელებს, —
ასეთი კითხვები მხოლოდ მას აღელვებს,
ვისაც თბილი გრძნობა მკერდში არ უღვივის,
ძარღვში ჩქეფს მელანი, გამხდარა გულცივი.

ამ სიტყვებით ავტორმა არსებითად უკვე განსაზღვრა თავისი პლატფორმა. გიყვარდეს შენი ღრო, შენი ხალხი — ეს ბუნებრივი მოთხოვნილებაა ყოველი ადამიანისა. ეს სიყვარული სტატიკური, გაყინული კი არ არის, არამედ იგი იზრდება ისევე, როგორც იზრდება საბჭოთა ეპოქის მიღწევები, როგორც ვითარდება ახალი საბჭოთა უკრაინა. ამიტომაც იყო, რომ თვით მაქსიმ რილსკისათვის ეს „შემობრუნება“ განთავისუფლება იყო წარსულის გადმონაშთებისაგან.

რა თქმა უნდა, 30-იანი წლების დამდეგისათვის მაქსიმ რილსკის პოეტური არსენალი დღევანდელი თეალსაზრისით ყოველმხრივ სრულყოფილი არ იყო. მაგალითად, დღეს შეიძლება ჩვენ იმ ხანის მის შემოქმედებაში დეკლარაციულობის ერთგვარი გამოვლენა შევნიშნოთ, მაგრამ ეს არავითარ შემთხვევაში არ იყო ე. წ. „შიშველი დეკლარაცია“, რასაც საერთო არაფერი ჰქონდა ჭეშმარიტ პოეზიასთან. ეს იყო იმ ეტაპზე პოეტის ახალი იდეური და ესთეტიკური პოზიციების თავისებური ფილოსოფიური და შემოქმედებითი გამოხატვა.

ასეთი „დეკლარაციული პოეზიის“ ნიმუშად შეიძლება დავასახელოთ „პოეტისა და მოქალაქის მოვალეობათა დეკლარაცია“ (1931). ან სონეტი „სასწორის ნიშანი“ (1932).

სასწორის ნიშანს მე ვთელი ჩვენი ეპოქის ნიშნად.
შეხედეთ, შორეთს აფეთქების ანათებს შუქი!
ო, თავს უშველეთ, ვისი გულიც დამტკნარა უკვე:
ზოღიაქოში არნახული ქარბუქი იშვა.

წერილმანი შუღლი და ყაფანი შეწყვეტეთ, კმარა!
პირისპირ დაღა ქვეყნად ორი ძალა მრისხანე
და ერთმანეთთან საბრძოლველად აბჯარს ისხამენ.
სამყარო ეჭვობს. ერთად ღვანან დღეს პო და არა,
მაგრამ სასწორო სიმათლისკენ უკვე იხრება
და მტკიცედ ვიცით: გამარჯვება ჩვენი იქნება!

ამ სონეტში მხატვრულადაა გამოთქმული აზრი იმის თაობაზე, რომ სამყაროს ორი ძალის, ორი სისტემის შებრძოლებისას გაიმარჯვებს მუშათა კლასი, „სიმათლის მღალადებელი“ „პროლეტარიატი“. პოეტის აზრით, ხელოვნება, მხატვრული სიტყვა ახალი ცხოვრებისათვის ბრძოლაში მუშათა კლასის ბასრი იარაღია. ამიტომაც პოეტი არ შეიძლება განზე განუდგეს ისტორიის მსვლელობას და არ ამოუდგეს გვერდში სიმათლისდამცველ მშრომელ ხალხს თუნდაც სისხლისმღერელ ბრძოლაში.

მაქსიმ რილსკის ღრმა რწმენა გაუჩნდა ადამიანისადმი, შრომისადმი, ხელოვნებისადმი. მან თავისი მხატვრული სიტყვა აქტიური გახადა, ჩაება ცხოვრების ფერხულში. პოეტმა შეიგნო, რომ შემოქმედის მხატვრულ სიტყვას პარტიულობის, კლასობრიობის ბეჭედი აზის. ამიტომაც პოეტის ადგილი მკვეთრად უნდა იყოს განსაზღვრული კლასობრივი ბრძოლის ფრონტზე. ასეთი იყო პოეტის „გარდაქმნის“ ძირითადი ნიშნები, მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანი მის იდეურ გარდაქმნაში მაინც ის იყო, რომ მაქსიმ რილსკის გაუძლიერდა ინტერესი თანამედროვეობისადმი.

მწერლის შემოქმედებით ძვრებზე მეტყველებს ლექსების ციკლი — „გაღმა ნაპირზე“. ამ ციკლის ლექსებში საუბარია მშრომელთა ექსპლუატაციის და ჩაგვრის სამყაროზე, კაპიტალისტურ სამყაროზე. დახატულია ღრეობის სურათი მუშათა მოძრაობის აღმავლობითა და რევოლუციებით დამფრთხალი ბურჟუაზიისა, რომელიც ხსნას ღვინოსა და გაზრწნილებაში ეძიებს („ღრეობა“), მოცემულია მშრომელების მუხანათი მტრის — შტრეიკბრეხერების განკითხვის სურათი მათივე შეილები მიერ („შტრეიკბრეხერი“) და სხვ. ამავე დროს ხალხის მყვლეფელებისა და მტრების მამხილებელი სტრიქონების საპირისპიროდ, ციკლში „ამ ნაპირზე“ გამოჩნდებიან პოეტის თანამედროვე ნამდვილი გმირები: ტრაქტორისტი და ახალი ცხოვრების სხვა მშენებლები.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი იყო ლექსების კიდევ ერთი ახალი ციკლი, რომელშიაც გვხვდებიან ღმერთების მიერ შერისხული, ადამიანებისათვის თავგანწირული პრომეთე, ხელოვნების სწორუპოვარი ქურუმები: ბეთპოვენი თუ ივან ფრანკო, ახალი სამყაროს მშენებელი დამკვერელი ადამიანი და, რაც მთავარია, კაცობრიობისათვის ბედნიერების მომტანი ტიტანი — ლენინი.

უკრაინელი პოეტი ლენინის მხატვრული პორტრეტის შექმნას შეეცადა. თავისთავად ფაქტი, რომ მგოსნის მუზას დაეუფლა დიდი ლენინის შთამავონებელი სახე, უკვე ადასტურებს მაქსიმ რილსკის რეალისტური, ჭეშმარიტი ხელოვნების პოზიციაზე გადმოსვლას. მართალია, ამ ნაწარმოებში ვლადიმერ ლენინი ერთგვარად გარეგნულად, პლაკატურად არის გამოხატული, მაგრამ ლექსის ყოველ სიტყვაში თუ სტრიქონში იგრძნობა პოეტის გულწრფელი სიყვარული და აღტაცება იმ დიდი ადამიანით, რომელმაც „გაფანტა მკვდარი კანონების ფერფლი“ და მშრომელთა ბედნიერების „შენობას საფუძველი ჩაუყარა“.

ხელის მკაცრი მოძრაობით
და ალერსიო საჩხე თვალით
აწ გადამწყვეტ ბრძოლას იწყებს
კაცი მარად დაუმტკნარი.

„დიახ, იგი ტიტანია“, ამბობს პოეტი და ეძებს საოცრად ღრმა და ბრძნული აზრების, მისი ნებისყოფის არაჩვეულებრივი სიმტკიცისა და ძალის საფუძველს, რომელმაც მშრომელთა ბელადს გაამარჯვებინა ბნელეთზე:

ვინ შთაბერა ეს სიმტკიცე,
ახალ ძალას აძლევს კიდევ?
მისი ტვინი მილიონთა
მოწინავე ფიქრებს იტევს.

პოეტს ახარებს რწმენა, რომ ბელადის სიტყვა და საქმე არასდროს დაიჩრდილება, რომ იგი ყოველთვის იქნება ადამიანების „გზის მაჩვენებელი შუქურა“.

მაქსიმ რილსკი მთელი გულისყურითაა მიპყრობილი თანამედროვეობისაკენ, მას ახარებს მშობლიური უკრაინელი ხალხის ბედნიერება, განთავისუფლებული და აღზევებული ერის ცხოვრება. პოეტის ნათელი ხედვა ხანდახან ისტორიასაც გადაეცემა ზოლმე და მაშინ

მის თვალწინ თანამედროვეობის აბსოლუტური კონტრასტი — უკრაინელი მშრომელების მძიმე და ტანჯული ცხოვრება გაცოცხლდება. პოეტი წუხს და იტანჯება თავის გმირებთან ერთად, მაგრამ ის ახარებს, რომ ამ ბედკრული, ბეჩავი მდგომარეობიდან ადამიანები ბოლოს და ბოლოს გამოვიდნენ და ახლა მზიან საბჭოეთში ბედნიერნი არიან.

უკრაინელი ხალხის წარსულს ასახავს პოემა „მარინა“, რომელიც ზუთი წლის შემოქმედებითი წვის შემდეგ პოეტმა 1933 წელს ზალხთა სამსჯავროს წინაშე გამოიტანა. მწერალი შეეცადა ამ ფართო ეპიკურ ტილოზე ბატონყმობის უღლით წელში მოხრილი უკრაინელი ხალხის ცხოვრება აესახა. ნაწარმოების ცენტრში ყმა გლეხის გოგონა მარინა დგას. ავტორი მკითხველის თვალწინ გაატარებს ამ სოფელი გოგონას სიცოცხლის ერთ ნაწილს — მის სიყვარულს მეეტლე მარკო ნებაბასადმი, მონობიდან თავის დაღწევის ცდას და შეიარაღებულ პანებთან შეჯახებისას მარკოს სიკვდილს; შემდეგ გვიჩვენებს, როგორ შეურაცხყოფენ, ფეხქვეშ თელავენ მარინას ადამიანობას, ქალობას თავადები — კშემისლოვსკი, მედინსკი, ზამიტალსკი. ნაწარმოები მთავრდება გაბოროტებული მარინას შურისძიებით — ის ცეცხლში დაწვავს პანის სახლს და მის მტანჯველებსაც — მარინას, სტასიას, ზამიტალსკის.

მაქსიმ რილსკი ამ თხზულებაში საბურველს ხდის პანების ბოროტ სულს, ამხელს მათ კაცთმოძულებას, დესპოტიზმს თუ ავადმყოფურ ეგოიზმს. ასე წარსდგებიან მკითხველთა სამსჯავროს წინაშე ბატონები: ლუდვიგ და ჰაინრიხ კშემისლოვსკები, მარინა მედინსკი და მისი დედა, ზამიტალსკი, კუტერნოვა და სხვები. ამათ საწინააღმდეგოდ, პოეტი გულთბილად გვესაუბრება და რეალისტური ფერებით გვიხატავს ნამდვილ ადამიანებს, რომლებსაც უმკაცრესმა ყოფამ ვერ ჩაუქალა კეთილი, ადამიანური გრძნობები, თვისებები. ასეთები არიან თვით მარინა, მისი სატრფო მარკო ნებაბა, პაპა ნაუმი, მეჯინიბე მაქსიმი, გრიცი და სხვ.

ავტორის სიტყვებით, „მარინას“ იდეურ ჩანაფიქრში მთავარია „ხალხისადმი პანების მოჩვენებითი სიყვარულის მხილება“, მაგრამ ნაწარმოებში, მის მხატვრულ სახეებში სხვა იდეების გახსნა-განსახიერებაცაა მოცემული. ასეთებია, მაგალითად, მემამულურ-ბატონყმურ საზოგადოებაში კლასობრივი მშვიდობიანობის დამყარების, ბატონსა.

და ყმას შორის ურთიერთგაგების ხიდის აგების ილუზიების მსხერე-
ვა, ყმათა სიმაღლის მორალური გამარჯვება ბატონების უსამართ-
ლობაზე და სხვ.

მაქსიმ რილსკი 30-იან წლებში თანდათანობით იკრებს პოეტურ-
ძალას და სულ უფრო მტკიცე საყრდენს აგებს მხატვრულ ნაწარმო-
ებებში საბჭოური, კომუნისტური იდეების განსახორციელებლად. ამ
დროის მისი ნაწარმოებები ღრმა კომუნისტური სულისკვეთებით არი-
ან განმსჭვალულნი და თვით პოეტიც ხალხთან, პარტიასთან სულ უფ-
რო და უფრო ახლოს მიდის. „მარინას“ შემდგომ მწერალმა გამოაქვეყ-
ნა პოეტური კრებულები—„კიევი“ (1935), „ზაფხული“ (1936), „უკრა-
ინა“ (1938), „რთველი“ (1940), რომლებშიც ძირითადი მოტივებია:
სამშობლოსა და მშობელი ხალხის, განახლებული ქვეყნის სიყვარული,
ხალხთა მეგობრობა და სხვა. ამ პერიოდის მის ლექსებში კვლავინდე-
ბურად წამყვანი ადგილი უკავია შრომასა და შრომით გამოწვეული
ბედნიერების თემას.

ლექსთა კრებული „კიევი“ მშრომელების მარჯვენის მეშვეობით
განახლებულ უკრაინის დედაქალაქს ეძღვნება. კიევთან იყო დაკავში-
რებული პოეტის ცხოვრების ადრეული წლები, ეს ქალაქი იყო მისი
ჭაბუკური გატაცებებისა თუ შემოქმედებითი წვის მოწამე. ამჯერად
პოეტს აინტერესებს განახლებული კიევი, ზუთწლებებით გამშენიე-
რებული ქალაქი. კრებულში ასახულია დედაქალაქის თავზე მოლივ-
ლივე თვითმფრინავები, ქარხნებისა თუ საწარმოების შავი კვამლი,
დგას „სუნი ახალი საღებავებისა“, ქვაბებში აღუღებული ასფალტისა.
მგოსანი თვალს აელებს საყვარელ ქუჩებს, ბაღებს, თუ შენობებს, იგი
სიამოვნებით აღნიშნავს, რომ შენდება ქალაქი, სიცოცხლე ღულს და
გადმოდღეს იმ ქალაქში, სადაც ადრე ცხოვრებით გულასუყებული პა-
ნები ათასგვარ გასართობს იგონებდნენ, — უცნაურ სახლებს აგებდნენ
(„გოროდეცკის სახლი“) და იმას ცდილობდნენ, რაც შეიძლება მეტად
დამტკბარიყვნენ ამ ცხოვრებით, დროზე მოესწროთ და ეგემათ ყველა
სიამოვნება, თუნდაც იგი მშრომელების ოფლითა თუ სისხლით, მათი
კვნესა-გოდებით ყოფილიყო შეზავებული.

პოეტს ახარებს შეხვედრა ახალ ადამიანებთან („ადამიანები“),
რომლებიც ინდუსტრიის მშენებელნი არიან და რომელთა ღვეზია —
„შრომაა საჭირო! დაიჭიმოს კუნთები, როგორც სიმები!“ ახარებს.

იმიტომაც, რომ იცის, თუ საით მიეყვართ შრომისა და აღმშენებლობის ამ დინებას, — რომ ეს გზა სოციალიზმისაკენ მიემართება.

რასაც კი სწელება თვალსაწიერი
და რაც თვალეში ცეცხლივით ელავს,
ერთი გზით მიჰყავს ზათუმს და მოსკოვს,
სოციალიზმში ისწრაფვის ყველა.

მაქსიმ რილსკი თავისებურად იყენებს ძველისძველ ლეგენდას ოქროს კარებზე, რომლებიც ხალხის შვილმა, გოლიათური ძალის მიხაილიკმა ჩამოხსნა, მხრებზე გაიდო და კიევიდან გაიტანა, რათა შემოსეული თათრებისათვის არ დაეტოვებინა. ახლა კი მშრომელმა ადამიანებმა, შრომის გოლიათებმა გაუხსნეს კიევს ოქროს კარები დიადი მომავლისაკენ, ამბობს პოეტი.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედებაში სულ უფრო მეტ ადგილს იჭერს კოლექტივიზმისა და კაცთმოყვარეობის მოტივები. 30-იანი წლების მაქსიმ რილსკი ერთგვარი სიამაყითაც ხმარობს სიტყვებს, რომლებთანაც მშრომელი ხალხისა და თავად მისი სანუკვარი ოცნებებია დაკავშირებული. ბოლშევიკები, პარტია, სოციალიზმი — ეს ის სიტყვებია, რომლებიც რილსკის ლექსებში ოსტატურად არიან ჩაქსოვილნი და რომელთა შინაარსიც ასხივოსნებს მის პოეზიას.

მაქსიმ რილსკის ახალ წიგნში „ზაფხული“ შეტანილია ლექსი „წეროები“, რომელშიაც პოეტი ცდილობს გაიაზროს მისი თანამედროვე ეპოქა და ალეგორიულად წარმოგვისახოს იგი. მიფრინავს წეროების გუნდი და მათი სიმაძაქე, სწრაფვა სივრცეებისაკენ, ნებისყოფის სიმტკიცე მგოსანს აგონებს სოციალიზმის მშენებელ ხალხს, რომელსაც წინ პარტია მიუძღვის და გზას უკვალავს:

წინ წინამძღოლი, თამამი და ჭკვიანი, მიქრის.
მის ამაყ ნაკადს ფრთას უსწორებს წეროთა გუნდი
და ყველასათვის ნათელია გზა მომავლისა.

კომუნისტური პარტია, როგორც ახალი ცხოვრების შემოქმედი, როგორც სოციალიზმის მშენებელთა საქმიანობის წარმმართველი, პოეტს გამოყვანილი ჰყავს აგრეთვე ლექსში „სალამოს საუბარი“.

ვაკირდები და ვამჩნევ, ვიცი: ეს დიდოსტატი,
ბრძენი მხატვარი არის თვითონ ჩვენი პარტია!

კრებულში „ზაფხული“ გაერთიანებული ახალი ლექსების პათოსი პარტიის როლისა და ხალხის აღიარებაა, ეს არის პათოსი იმ შემოქმედებითი და ამავე დროს წარმმართველი ძალებისა, რომლებიც ყველაფერს აკეთებენ იმისათვის, რათა მთელი სისრულით გამოვლინდეს ადამიანთა შესაძლებლობანი და მშრომელებმა ბედნიერად იცხოვრონ.

წიგნში „ზაფხული“ ახალი სიძლიერით გამოვლინდა მაქსიმ რილსკის პოეტური შესაძლებლობანი. პოეტის მუზა გახალისდა და გაახალგაზრდავდა, ლექსის ტონი უფრო მტკიცე გახდა, ხოლო მოტივები, ჟანრები თუ მხატვრული პალიტრა პოეტისა გაცილებით უფრო მრავალფეროვანი ჩანს, ვიდრე იგი წინა წლებში იყო.

ძნელი იყო პანების დროს ცხოვრება. შიმშილსა და ეაებაში ზღებოდა სული გლეხკაცს. უღმობელი იყო ბატონი პატარების მიმართაც კი. „არა არის რა ამაზე ნაღვლიანი ამბავი, ვიდრე ეს...“ — ასეთი სეედიანი კილოთი იწყება „ზაფხულში“ მოთავსებული ლექსი „მემუარების ერთი ფურცელი“. მაგრამ ამ სეედიან ზმას მალე შეცვლის სტრიქონები, სადაც პოეტი მხნედ და მხიარულად უმღერის ახალ ცხოვრებას. ლექსის სტრიქონები მაჟორულ წყობაზე ლაგდებიან და მკითხველს ღღევანდულობის, ახალი ყოფის რწმენას უნერგავენ.

თავს ბედნიერად შეიგრძნობ იმ დროს,
როცა იხილავ მშობლიური ხალხის გაზაფხულს
და აყვავებულ სოფლებს და მინდორს.

ახალი ცხოვრების ხარაჩოებზე ახალი თაობაა შემდგარი, ძველი კი ვერ მოესწრო საბჭოურ გაზაფხულს. ახალი თაობა ხომ ცხოვრების „ბოლშევიკურმა გაზაფხულმა“ გამოზარდა და მცხუნვარე „ბოლშევიკური ზაფხულის“ გზას შეუყენა.

შენ აღარა ხარ უკვე ამქვეყნად,
მაგრამ შეილება წამოგესწრებან.
ბოლშევიკურმა მაისმა ზარდა
და ბოლშევიკურ ზაფხულს ზედებიან.

მაქსიმ რილსკიმ ხალხის ახალი ბედნიერი ცხოვრების დასაწყისი აღეგორიულად გაზაფხულს დაუკავშირა და გაჩაღებული შემოქმედებითი შრომა — ხალხის ბედნიერების ზეიმი — ზაფხულად წარმოგვიდ-

გინა. ამიტომ სავსებით გასაგებია, რატომ შეუძრია თავის წიგნს სა-
თურად „ზაფხული“ მშრომელი ადამიანის კეთილ, საამო ცხოვრება-
ზე მეოცნებე პოეტმა.

ბოლშევიკური ზაფხულის მომღერალ პოეტს სურს, თავისი ადგი-
ლი მონახოს ცხოვრებაში. მან კარგად იცის ის როლი, რომელიც
მისმა ნიჭმა თუ მოწოდებამ დააქისრა. იგი ხალხთან ერთად მკლავებ-
დაკაპიწებული ხალისიანად აშენებს ხეაღინდელ დღეს, ხალხის ბედ-
ნიერ მომავალს. მისი პოეტური სიტყვა თავს ევლება და გამოკვეთს
იმ გმირების, ადამიანების მხატვრულ სახეებს, რომლებიც ხალხისა-
თვის, ისტორიისათვის არიან ძვირფასნი, რომლებიც თავად იბრძოდ-
ნენ თუ შრომობდნენ ახალი ცხოვრების შესაქმნელად, მგოსნის მუზა
თავს დასტრიალებს ახალ ცხოვრებას, მის სილამაზეს, მშობლიურ
უკრაინას. ასე გამოიკვეთნენ ჩვენ თეაღწინ: ხუთასოვანი მარია დემ-
ჩენკო („ჭარხალზე“) თუ სოფლის საბჭოს თავმჯდომარე („სოფლის
საბჭოს თავმჯდომარე“), რუსული პროზის ჰიამაყე ნიკოლოზ გოგო-
ლი („გოგოლის სიკედილი“) თუ სახელოვანი კომპოზიტორი შოპენი
(„შოპენი“), ტარას შევჩენკო თუ აირა ოლდრიჯი („მეგობრობა“) და
სხვ. და სხვ.

საინტერესო ნაწარმოებია „წვიმის ტრილოგია“. ეს არის ავტო-
რის ფილოსოფიური მსჯელობა სიყვარულზე, ბრძოლასა და შემოქ-
მედებაზე. იგი გამსჭვალულია შემოქმედებითი აღმშენებლობის პათო-
სით. ამ ნაწარმოებში მაქსიმ რილსკი მიმართავს პოეტს: მომისმინე
და მიიღე შენი „თანამოკალმის ანდერძი“: აშენე შენი ხალხის ბედნი-
ერი ცხოვრება.

ვისთვის აშენებ ახალ სამყაროს?
ხალხი იქნება შენი მკითხველი!
მაშ, ოსტატობით მოაყარაფე,
ვით ოქროს სირმით, დროშა წითელი.

ასეთია რწმენა მგოსნისა. პოეტის მუზა, მისი კალამი, მთლიანად
და განუყოფლად უნდა ემსახუროს ხალხის კეთილდღეობას, ერის ბედ-
ნიერებას. ასეთი რწმენითაა გამსჭვალული მაქსიმ რილსკის არა მარ-
ტო ეს ნაწარმოები, არამედ ამ პერიოდის მთელი მისი შემოქმედება.
ასეთია, მაგალითად, ლექსი „ჩემო სამშობლო“, რომელიც შრომისა
თუ ბრძოლის, შემოქმედებისა თუ მშენებლობის, ხალხთა მეგობრობის

ჯანსაზიერებაა. სხვა ლექსებშიც: „ოთხი ლექსი“, „ყინვა“ თუ „ვინმეს“ და სხვა მოისმის პოეტის ომახიანი სიტყვა სამშობლოს, ხალხის, პარტიის სადიდებლად წარმოთქმული, ყველგან ჩანს მგოსნის უანგარო სიყვარული და თავდადება დიდი საქმისადმი:

ყოველივე შენთვის მინდა, ჩემო მიწაე,
შენთვის მინდა, სამშობლოო ჩემო ტკბილო,
ნაშრომო და ნაამაგო მინდორ-ველო,
ხალხის ხელით მოვლილო და გაფურჩქნილო.
ყოველივე შენთან მომაქვს სიყვარულით,
შენთან მომაქვს, ეუნაწილებ ყოველ მხარეს —
ხელქმნილსა თუ ნაამაგარს, აზრს თუ მზერას,
თვით სისხლსაც კი, ჩემს ძარღვებში რომ მიქეფარებს.

მაქსიმ რილსკის ლექსების კრებულში „უკრაინა“ (1938) კვლავინდებური სიძლიერით ჟღერს ბოლშევიკური პარტიისა და ხალხის სიდიადის მოტივი. პოემაში „უკრაინა“ მგოსანმა დაგვანახა, თუ როგორ „იზრდებიან ახალ მშენებლობათა კარკასები, მზის სასწაული“, როგორ შეიცვალა ცხოვრება, „ელექტრონმა შთაბერა სული და გააცოცხლა მკედარი მანქანები“, გაჩნდა ფოლადი და ალუმინი იქ, სადაც გუშინ უდაბნო იყო, „ტრაქტორისტი სამყაროს თვალით ზომავს“, დონბას-მაც გაგვიხსნა თავისი საბადოები. იცვლება გარემო, იცვლება სამყარო:

ჩვენ თვალწინ იცვლის სახეს მიწა: აყვავდა ველი,
მწყობრში ჩამდგარან ქარხნები და გვიხმოზს საყვირი,
ტყე აშრილდა და მდინარის ტალღა აძღერდა.

მარია დემჩენკო გაშლილ სტეპებზე, თუ ალექსი სტახანოვი შახტ-ში, საბჭოთა ადამიანი რომელ შრომითს ვახტზეც უნდა იდგეს, თავის ბედნიერებას თვითონვე ჭედავს. ეს ახალი ადამიანები, რომლებიც მშრომელი ხალხის ნათელი დღის შემქმნელნი და მისი უკეთესი მერმისის საფუძვლების მშენებლები არიან, ამავე დროს წარსულის დიადი მოაზროვნეების, ხალხისათვის ტანჯული ადამიანების — ტარას შევჩენკოსა და ლესია უკრაინკას, მიხაილო კოციუბინსკისა და ივან ფრანკოს — ოცნებებისა და საუკეთესო სურვილების განმახორციელებელნიც არიან.

შევჩენკოს, პუშკინის, გლიბოვის, კოციუბინსკის, თუ სხვათა სა-

„ბებები, წარსულის დიდი ადამიანების სახეები გამოჩნდებიან „ჩერნიგოვის სონეტებში“ და ამშვენებენ აგრეთვე პოეტის სხვა ნაწარმოებებსაც. მაქსიმ რილსკის საოცრად ეხერხება თანამედროვეობის დაკავშირება შორეულ ისტორიულ წარსულთან, დღევანდელობასა და ისტორიას შორის ცოცხალი ხიდის გაღება. ასეა ეს პოემა „ივან გოლოტაში“, ასეა ეს მის ბევრ სხვა ნაწარმოებშიც.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედებაში სამყარო აღარაა ადამიანისაგან განცალკევებული, აღარც წმინდა ლიტერატურული ასოციაციები ამძიმებს მის მუზას. მშობელი ხალხის შრომა ბაღებსა და თვალუწდენელ პურის ყანებში, მაღაროებსა თუ ქარხნებში ახალი და მდიდარი შთაბეჭდილებებით აღავსებს მგოსანს.

პოეტი ორგანულადაა დაკავშირებული გარე სამყაროს შთაბეჭდილებებთან. იბადება პოეტური სახეები, სურათები, ჭეშმარიტი, მართალი სიტყვა. ამგვარი პოეტური შთაგონების ნიმუშია მაქსიმ რილსკის ლექსი „ბაღში წაბლს ვაგროვებდი ჩემს შვილთან ერთად“:

წაბლს ვაგროვებდი ერთხელ ბაღში ჩემს შვილთან ერთად,
ლაქუარდ ზეცაში ორთქლდებოდნენ ღრუბლები წყნარად.
თვალს ადევნებდა ბიჭი ღრუბლებს, თან წაბლსაც კრეფდა,
აბლაბუდების თეთრ სიმებზე უკრავდა ქარი.
მე შვილს ეუთხარი: „უკრაინა აყვავდა, ხედავ?
საბჭოთა ხალხის ძმურ ოჯახში ყვავილობს ახლა!“
ცა იყო ლურჯი, აბლაბუდას ქარი არსევდა
და იგი თეთრი მაქმანივით ეკიდა მაღლა.

რაც უფრო მტკიცდებოდა და ვაჟკაცდებოდა პოეტის მუზა, მით უფრო მიზანდასახული და ამავე დროს ფორმით ეროვნული ხდებოდა რილსკის შემოქმედება. პოეტური ოსტატობის მწვერვალისაკენ სვლის დროს მაქსიმ რილსკი მისი შემოქმედებითი აღზევების წყაროს ხშირად აკითხავდა. ეს წყარო — ხალხური პოეზია, ხალხური სიბრძნის საგანძური იყო. ახალი სიტყვა თუ აზრი, მოხდენილი შედარება თუ გამოსახვის მხატვრული ხერხები — მგოსანმა უხვად ისესხა ხალხისაგან.

უკრაინული პოეზიის დიდოსტატის მძლავრი და ვაჟკაცური ხმა ჩვენი უკიდევანო საბჭოეთის თითქმის ყველა კუთხეს სწვდებოდა. იგი უქადაგებდა მრავალეროვან საბჭოთა ხალხებს შრომის სიყვარულს,

სამშობლოს სიყვარულს, მოუწოდებდა განემტკიცებინათ და დაეცვათ ყველაზე წმიდათაწმიდა — ხალხთა მეგობრობა.

მაგრამ მშვიდობიანი მშენებლობის ფერხულში სულ უფრო და უფრო მკვეთრად გაისმის საომრად მიმავალი ჯარისკაცების ჩექმების ბრახუნი. ფაშისტური ზროვა გააყვებული სისინებს, ღორბლებს ჰყრის. კაცობრიობის მუხანათი მტერი აწრიალებულია. „ამხანაგებო, ფხიზ-
ლად იყავით!“ მოგვიწოდებს პოეტი:

ბელადის გარშემო შემოკრბეთ ყველა
და ბოლშევიკური აღმართით დროშა —
ამ დღისთვის, უკრობი შუკით რომ ელაგს,
ცუკასთვის, მზესავით ნათლად რომ მოჩანს.

პოეტის მახვილ თვალსა და ყურს არ გამოჰპარვია მოახლოებული საომარი მანქანის გუგუნი. ლექსებში — „მსოფლიოს ხალხებს“, „საბჭოეთის მიწის ხალხებს“, „ჩემს უკრაინას“ მაქსიმ რილსკიმ სამარცხვინო ბოძზე გააკრა ომის გამჩალებლები და ხალხს მათ წინააღმდეგ საბრძოლველად მოუწოდა.

განა ისინიც მიწის შვილები არიან, კითხულობს პოეტი, ვისაც ხალხებისათვის სიკვდილი და უბედურება მოაქვს, ვინც თქვენს ნაყოფიერ ბაღებს ფეხით თელავს, ქარიშხალს თესავს და სიავეს იმკის? არა, მრისხანედ აცხადებს იგი, არ არიან ისინი მიწის შვილები. „ყანებისაკენ მიმოაბრუნეთ ხიშტები“, — მოისმის პოეტის მოწოდება.

ლექსში „საბჭოეთის მიწის ხალხებს“ მგოსანი იხსენებს თავისი ხალხის წარსულს, იგონებს, თუ როგორ უწვდიდნენ ძმობის ხელს ერთიმეორეს ჩერნიშევსკი და შევჩენკო, თუ როგორ მიდიოდა ხალხი სტეფანე რაზინთან, თუ როგორ ერთიანდებოდნენ მშრომელები განსაკუთრებული გაჭირვების ჟამს.

მაღალი მოქალაქეობრივი პათოსით, სამშობლოსადმი უანგარო სიყვარულით არის გამთბარი მაქსიმ რილსკის ლექსი — „ჩემს უკრაინას“. პოეტი შეჰხარის უკრაინას, „უკიდევანო ოქროს ოკეანეს“, „ბედნიერ დებს შორის ბედნიერს“. იგი სიამაყის გრძნობით ივსება, რადგან იმ ქვეყნის შვილია, რომელმაც კაცობრიობას ბედნიერების შუქი აუწოთ. მაგრამ, ფიქრობს პოეტი, თუ სოციალისტურ სამშობლოს ფა-

შისტური თავდასხმის საშიშროება დამუქრება, მთელი ხალხი აღ-
გება ურდოების წინააღმდეგ და თავის უძლეელობას დაადასტურებს:

როდესაც მტერი ისურებს,
ჩვენს სიმძლავრეში დარწმუნდეს,
შავ ღღეს დაეყრით იმწუთსვე,
ულუფად ტყეიას ვარგუნებთ!
წინ გაეწეეთ, ჯარებს დავრაზმავთ
მზით განათებულ შარახე!

„წყურპილი შურისგებისა“

მაქსიმ რილსკის ძლიერმა სიყვარულმა განახლებული სამშობლო-
სადმი, მისმა აღფრთოვანებამ ახალი ცხოვრების წარმატებებით, ახალი
ადამიანების შრომითი გმირობით, მიღწევებით, მისმა ღრმა გრძნო-
ბებმა ერთა მეგობრობისადმი მკაცრი და სერიოზული გამოცდა გაია-
რეს დიდი სამამულო ომის მრისხანე ღღეებში, როდესაც გერმანე-
ლი ფაშისტები ვერაგულად დაესხნენ თავს საბჭოთა ქვეყანას, გაღმო-
ლახეს მისი საზღვრები და ჩვენს მიწაზე შემოაბიჯეს. ცეცხლი აეარ-
და უკრაინულ ქოხებში, შავმა კვამლმა დაბურა არემარე. ნახანძრალი,
იავარქმნილი უკრაინული სოფლები თუ ქალაქები, ბომბებით გადა-
თხრილი სახნავი მიწები თუ პროსპექტები, ნაწამები ღეღებისა თუ
პატარების გვამები, — ასეთი იყო ომის პირველ ღღეებში უკრაინის
ყოველი კუთხე, სადაც კი შეაღწიეს მუხანათმა ბარბაროსებმა.

პოეტი იძულებული გახდა დაეტოვებინა მშობლიური კუთხე, სა-
დაც დაიბადა, ფეხი აიდგა, სადაც გაატარა ყრმობისა და სიჭაბუკის
წლები, დაეტოვებინა მშობლიური კიევი. მის სმენას მისწვდა განწი-
რული ღეღების კივილი, პატარა, უმწეო ბავშვების წივილი, ყუმბარე-
ბის გრუხუნი, თუ სევასტიკიანი ტანკების მუხლუხების ღრჭიალი.
თითქოს შეუძლებელი იყო თავსდამტყდარი საშინელებისა და აბოხოქ-
რებული გრძნობის სიტყვებით გადმოცემა, მაგრამ საბჭოთა მწერლებ-
მა მოძებნეს ასეთი სიტყვები. მოძებნა ისინი რილსკიმაც.

დიდი სამამულო ომის ღროს მაქსიმ რილსკი მეუღლესა და უმც-
როს ვაჟთან ერთად (უფროსი წითელი არმიის რიგებში იბრძოდა).

უფაში იყო ევაკუირებული. იქ მუშაობა დაიწყო უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიაში, რომლის წევრადაც აირჩიეს 1943 წელს. ამავე წელს იგი მოსკოვს გადავიდა და ხელმძღვანელობდა უკრაინის მწერალთა კავშირის მუშაობას. ომის პერიოდში პოეტი ხშირად მიდიოდა ფრონტზე „სტუმრად“.

შემოქმედი, თუ იგი ჭეშმარიტი მხატვარია, თავისი ხალხის ბედისადმი გულგრილი არ შეიძლება იყოს, განსაკუთრებით კი განსაცდელის ჟამს. მაქსიმ რილსკი დიდ სამამულო ომს შეეგება როგორც ჭეშმარიტად საბჭოთა პატრიოტი. მთელი თავისი ნიჭი და შესაძლებლობა მტერზე გამარჯვებას მოახმარა. მისი პოეზია, ვაჟკაცური და ზმიანი, დიდ საბჭოეთს კიდით კიდემდე სწვდებოდა და ხალხს შურისძიებისაკენ მოუწოდებდა. მის მხატვრულ სიტყვას ფოლადის სიმტკიცე და ელვარება შეემატა, შემოქმედებას — ტემპერამენტი, მაღალი იდეურობა. მაქსიმ რილსკი პოეტური მგზნებარებით აღსავსე ნაწარმოებებით გვერდში ამოუდგა საბჭოთა პოეტებს. ამავე დროს იგი აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობასაც ეწეოდა: წერდა პუბლიცისტურ სტატიებს, გამოდიოდა სიტყვებით ფრონტზე თუ ზურგში, ნანგრევებად ქცეულ ხარკოვსა თუ კიევიში, მოსკოვში, უფასა თუ სარატოვში გამართულ მიტინგებზე, მუშაობდა სლავურ კომიტეტსა და უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიაში.

მაქსიმ რილსკიმ სამამულო ომის პერიოდში გამოსცა კრებულები — „მშობლიური მიწისათვის“ (1941), „სიტყვა დედასამშობლოზე“ (1942), „განთიადისწინა ცისკარი“ (1942), „ნათელი იარაღი“ (1942), პოემები — „წყურვილი“ (1943) და „მოგზაურობა ახალგაზრდობაში“ (1944), პუბლიცისტური სტატიების კრებული — „ხალხი უკედავია“ (1942) და სხვ.

დიდი სამამულო ომის პერიოდის ლექსები ასახავს სამშობლოს დასაცავად აღმდგარი ხალხის რისხვას, მის ფიქრებსა და გრძნობებს, გამარჯვების ღრმა რწმენას. პატრიოტიზმის, ხალხთა მეგობრობის, სამართლიანი გამათავისუფლებელი ომის მოტივები მწერლის შემოქმედებას იდეურ სიმახვილესა და პოეტურ მგზნებარებას ჰმატებდა. წინა პლანზე იწევდა ლექსად დაწერილი მიმართვა — „სამხრეთის ფრონტის მეზრძოლებს“ და სხვ., ამ ლექსებში მძლავრად მოისმოდა პოეტი-ტრიბუნის ხმა.

პოეტი, ნათელი მხატვრული ფერებითა და დიდი მგზნებარებით
ჯამოხატავს თავის სიყვარულს სოციალისტური სამშობლოსადმი,
უმღერის მარადიულ ძმობას რუს ხალხთან, მშობლიური უკრაინის გა-
ნუყოფელ ერთიანობას საბჭოეთის ყველა ხალხთან და გამოთქვამს
რწმენას, რომ შავბნელი ძალები დაემხოებიან:

ჩემი ქვეყნის შვილი ვარ, სიტყვითა და მახვილით
მტერს რომ ეზოდან იშორებს, მომავლისკენ გაჭრილი.
ეკლის გვირგვინს ატარებს, სისხლი მოედინება,
მაგრამ დაფნის გვირგვინებს უკვე უწნავს დიდება.

პოეტმა სამშობლოს ბედს თავისი „ბედი შეუკავშირა“. რილსკი
წერს სიმღერებსა და მოწოდებებს, რომლებშიაც ახალი ძალით აკი-
აფდა მისი ნიჭი და მხატვრული შესაძლებლობანი. ლექსში „მოსკო-
ვი“ იგი უმღერის საბჭოთა ქვეყნის დედაქალაქს, „ხალხთა გულს, გო-
ნებას სამყაროსას“, სადაც ჩვენი საუკეთესო ჩანაღიქრი იბადება, სა-
დაც თავისუფლების ჩაუქრობელი შუქურა ანთია; ლექსში „დიადი
გადაძახება“ — მოუწოდებს „მსოფლიოს ყველა ტომს, ყველა ხალხს“
„შავი მხეცის“ წინააღმდეგ საბრძოლველად, ხოლო ნაწარმოებში
„უკრაინა“ საბჭოთა ხალხების მტკიცე მეგობრობაზე წერს:

დიად ბრძოლაში, უკრაინაჲ, მარტო არა ხარ,
წითელ აღმის ქვეშ შენთან ერთად დგანან ხალხები.

ხალხთა მეგობრობის ასეთი დიადი გრძნობით არის გამსჭვალული
აგრეთვე პოეტის სხვა ნაწარმოებებიც — „იანკა კუპალას“, „პოლონე-
ლებს“, „წერილი უკრაინელებს ამერიკაში“ და სხვ.

განსაკუთრებით საინტერესოა ომის პერიოდში შექმნილი მისი სა-
უკეთესო პოემა „სიტყვა დედამშობლოზე“. პოემა-ორატორიაში პო-
ეტმა წარმოგვისაზა მშობლიური უკრაინის წარსული, მისი აღორძი-
ნება და განვითარება ძმურ საბჭოთა ოჯახში. გამოხატა თავისი ურ-
ყვეი რწმენა სიბნელებზე სინათლის გამარჯვებისა. ჭეშმარიტად პატ-
რიოტული გრძნობით იყო ნაკარნახევი სტრიქონები:

ნუთუ დაღუპა არგუნა ბეღმა,
სისხლის მორევში დახრიობა ელის?
მას არ აშინებს ცეცხლი და დელგმა,
ტყეც შურისგების სიმღერას მღერის

და იგი მტერთან იბრძოლებს შედგრად —
თავისუფალი ოჯახის წევრი.

ამ პოემაში მაქსიმ რილსკი აღიღებს ხალხთა მეგობრობას, მიგვი-
თითებს იმ იდეურ მოტივებზე, რომლებიც ხალხებს სამშობლოს დასა-
ცავად რაზმავენ, „კრემლის ჭაღარა კედლების გასწვრივ დროშების
აღისფერი გაღავანია“ — წერს იგი.

დიდი ემოციური ძალით დამუშტული ოთხტერფიანი იამბით გა-
წყობილი სტრიქონები სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარულით სუნ-
თქავენ. ნაწარმოები, რომელიც უხილავი ძაფებით იყო დაკავშირე-
ბული კლასიკური თხზულების — „ამბავი იგორის ლაშქრობისა“ —
პატრიოტულ მოტივებთან, სრულდებოდა მხნე, ოპტიმისტური მედი-
ტაციებით, რომელიც მკითხველებს გამარჯვების რწმენას უნერგავდა:

მშობელო მიწაჲ! შენ იცი — ახლა
ამხდარა შენი სულისკეთება:
ხალხი აღმდგარა, ყინული ვალღვა,
მიმოუფანტაჲს ჩანჩქერს შხეფები.
რამდენიც უნდა იყუფოს ძაღლმა,
აღმოსაღლეთით მზე კელავ ენთება.

ლექსთა კრებულში „დიადი საათი“ განსაკუთრებული ადგილი უკა-
ვია პოემას „წყურვილი“, რომელიც უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფ-
ლების დამყარების 25 წლისთავს მიეძღვნა. ჩანაფიქრისა თუ მხატვ-
რული მანერის თვალსაზრისით უადრესად თავისებურ ლირიკულ-ეპი-
კურ ნაწარმოებში ავტორი კი არ მოგვითხრობს, არამედ საოცარი პო-
ეტური სიფაქიზით მღერის თავისი სამშობლოს წარსულსა თუ
აწმყოზე, მის ტკივილებსა თუ სიხარულზე, მწველ წყურვილზე ბრძო-
ლისა თუ სიცოცხლისადმი. „წყურვილი“ — ეს არის სიმბოლური გამო-
ხატულება სამშობლოსადმი პოეტის უსაზღვრო, დაუშრეტელი სიყ-
ვარულისა, ურომლისოდაც წარმოუდგენელია სიცოცხლე.

ორიგინალური კომპოზიციის მეშვეობით მკითხველის თვალწინ
ამოტივტივდებიან უკრაინელი ხალხის ყოფა-ცხოვრების სურათები
უძველესი დროიდან პოემის დაწერის დღემდე.

ავტორი მიმართავს ზღაპარს, სიზმარს, უხმობს შორეულ წარსულ-
სა და თანამედროვეობას და ჩვენ წინაშე წარმოადგენს ძველი, შავბნე-

ლი ცხოვრების სილუეტებსა თუ დიადი ოქტომბრის ეპიზოდებს, „აერორას“ ზარბაზნების ქუხილით დაწყებული განთიადის მხატვრულ სურათებს. მგოსანი გადმოგვცემს მშვენიერ ზღაპარს იმაზე, თუ ქალიშვილი — უკრაინა — როგორ შეხვდა ჭაბუკს—ოქტომბერს—და ამით როგორ ახდა სიზმარი ბედნიერებაზე. რევოლუციამ მილიონობით ადამიანს გაუხსნა კარი თავისუფლებისაკენ, ბედნიერებისაკენ, ნანატრი ადამიანური ცხოვრებისაკენ.

აი ამ „ზოგად“ სურათში უეცრად შეიჭრება ინტიმური განწყობილება, რომელიც ერთი შეხედვით ზედმეტად დეტალურად აქვს გადმოცემული ავტორს: ადრე გაზაფხულზე ბაღში მომუშავე პოეტსა და მის ოჯახს შემოესმებათ ფრინველთა ხმები. ფრთოსნები გაზაფხულის მაუწყებლები არიან. მაგრამ სულ მალე ეს გულითადი საუბარი ოჯახთან თუ მკითხველთან და გაზაფხულის მოახლოებით შექმნილი ხალისიანი განწყობილება ქარწყლდება ომის აჩრდილით: „ჩემი ბაღი უდაბნოა და ჩემი სახლი იავარქმნილია!“ —ნაღვლიანად წამოიძახებს მგოსანი. მკითხველის წინაშე აღიმართება მჭმუნვარე დედა. იგი სამშობლოს დასაცავად ომში ისტუმრებს შვილებს. პოემა მთავრდება ლირიკული მონოლოგით, რომელშიც გამოხატულია ავტორის მტკიცე რწმენა — ამ ომში დედასამშობლოს მხოლოდ გამარჯვება უწერიაო.

ეს ნაირფეროვანი სურათები სხვადასხვა შინაარსისა და განწყობილებებისა, ფორმის თვალსაზრისით ნაირფეროვნადვე აქვს გადმოცემული ავტორს: მწყობრ კლასიკურ რიტმებს ენაცვლება თეთრი ლექსი და ვერლიბრი.

პოემა „წყურვილი“ ლირიკულ-დრამატული თხრობის მშვენიერი ნიმუშია. პოეტური მეტყველების, აზრის გამოხატვის მსგავს ფორმას, აკადემიკოს ა. ბელეცკის აზრით, უმდიდრეს რუსულ პოეზიაშიაც იშვიათად წავაწყდებოდა. „წყურვილი“ — ეს თავისებური პოლიფონიაა, რომლის ერთგვარ წინასახედ უკრაინელ მკვლევარებს მიაჩნიათ ტარას შევჩენკოს და ადამ მიცკევიჩის ზოგიერთი ნაწარმოები. „გრძნობათა გულწრფელობით, პათოსის ძალით, ენობრივი თუ რიტმული სიმდიდრით, უაღრესად მუსიკალური წყობის თავისებურებით, — წერს ა. ბელეცკი, — „წყურვილი“ არის ომის წლების საჭოთა პოეზიის ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოები“.

სამამულო ომის პერიოდშია შექმნილი დიდი ეპიკური ტილო —

„მოგზაურობა ახალგაზრდობაში“. პოემის ცალკეული თავები პოეტის სხვა წიგნებთან („ნათელი იარაღი“, „დიადი საათი“) ერთად 1944 წელს სახელმწიფო პრემიით აღინიშნა. შემდგომ ამ ნაწარმოებმა კრიტიკის საყვედურები დაიმსახურა. მაქსიმ რილსკიმ პოემის ახალი რედაქციის შექმნისას (1956 წელს) გაითვალისწინა სამართლიანი კრიტიკული შენიშვნები.

როდესაც საბჭოთა ჯარებმა დაიწყეს გერმანელი ფაშისტების განდევნა ჩვენი მიწა-წყლიდან, პოეტმა სიხარულითა და სიამაყით განაცხადა:

თავისუფლება, უკრაინა — ამ ორ სიტყვაში
რა ძალა არის, რაოდენი შუქი ნათელი.

მაქსიმ რილსკი წერს ლირიკულ ლექსებს, რომლებშიც დედა-სამშობლოს განთავისუფლებით გამოწვეული სიხარული ფეთქავს. ამ ნაწარმოებებში პოეტი წარმოგვიდგება ამაღლებულ, დიდი მოვლენებით გადახალისებულ, ძალაგანახლებულ შემოქმედად, რომელსაც თავისი მშობელი ხალხის ბედნიერი მომავლის რწმენა ჰმატებს ძალას და ანიჭებს სიცოცხლეს. ასეთი ლექსებია: „უკრაინა თავისუფლდება“, „საკუთარი დაბადების დღეზე“, „პერეიასლავის რადა“, „ლენინ-გრადი“, „მედიტაცია“, „წარწერა“.

პოეტს სწამს ხალხის უშრეტი ძალა და მისი უკვდავება. იგი გამოთქვამს რწმენას, რომ ჰიტლერული შემოსევებით გამოწვეული ჭრავედია აღარ განმეორდება, ადამიანებს შესწევთ ძალა, დათრგუნონ ბოროტება თუ სიბნელე და სინათლისა თუ სიკეთის ჰიმნი იმღერონ. რადგანაც მშვიდობისათვის ბრძოლაში, ადამიანთა ბედნიერების მოპოვებისათვის ბრძოლაში მათ დიდი ლენინის სახე და საკმე მიუძღვით წინ:

ძმებმა და შეილებმა სიცოცხლის სახელით
მტერს მუსრი გააღლეს, ანანეს გაჩენა,
საფიცრად ჰყოფნიდათ სამშობლოს ნათელი,
ბრძოლებში უძღოდათ ილიჩის მარჯვენა.
მჯერა, გაემარჯვებთ, დავამხოთ უკუნეთს,
უკვე გაარღვია წყვედიანი აისმა!
ლენინის სახელი დღეს ყველგან გუგუნებს
და ხალხის ძახილი პასუხად გაისმა.

ლექსში „ლენინი“ მგოსანი ფაქიზად და პოეტური აღმაფრენით გვიხატავს კაცობრიობის ბელადისადმი, მისი საქმის, მისი იდეებისადმი დიდი სიყვარულისა და ერთგულების გრძნობას, რომელიც გამოსჭვივის პაწია ბავშვების თვალებში თუ ძველი მემალაროელის, ბაშბის მკრეფავისა თუ პურის მკელის, მშრომელებია თუ მებრძოლების სიტყვასა და საქმეში.

„პარდები და ყურკინი“

დიდი სამამულო ომის დამთავრების შემდეგ უკრაინელმა საბჭოთა. მწერლებმა, მეცნიერებმა, ხელოვნების მუშაკებმა მშობლიურ კუთხეს. მიაშურეს. დაუბრუნდა კიევს მაქსიმ რილსკიც. კიევი, იგონებს პოეტი, ნანგრევებად ქცეული დაგვხვდა, „მაგრამ მალე დავინახეთ, თუ რა შემოქმედებითი ძალები, როგორი კეთილშობილი პატრიოტიზმი, გონივრული და ლამაზი ცხოვრების წყურვილი ჰქონდა გულში საბჭოთა ხალხს, რომელიც ისევე გმირულად, როგორც იბრძოდა ფაშისტური ურდოების წინააღმდეგ, შეუდგა თავისი ქალაქისა თუ სოფლის, თავისი კეთილდღეობის, თავისი კულტურის აღდგენას. ამ გმირული შრომის შედეგებს ყველანი თვალნათლივ ვხედავთ“.

საბჭოთა უკრაინის მშრომელები საბჭოთა კავშირის მოძმე ხალხების დახმარებით, განსაკუთრებით კი რუსი ხალხის დახმარებით, შეუდგნენ და სულ მალე სრულიად აღადგინეს რესპუბლიკის სახალხო. მეურნეობა და ბევრად გადააჭარბეს ომამდელ დონეს.

ომისშემდგომი პერიოდი მთელი მრავალეროვანი საბჭოთა ლიტერატურის აღმავლობით აღინიშნება, რაც ნათლად მეტყველებს ჩვენი ლიტერატურული მეთოდის, სოციალისტური რეალიზმის შემდგომ განვითარებასა და გაღრმავებაზე. ამ შემოქმედებითი მეთოდის სრულყოფა და დახვეწა გამოიხატა ხალხის ახალი ისტორიული გამოცდილების, ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური თუ კულტურული მშენებლობის და სხვა აქტუალური პრობლემების პოეტურ გარდასახვაში.

ომისშემდგომი პერიოდის პოეზიას კვლავ ასაზრდოებდა საბჭოთა პატრიოტიზმის, პროლეტარული ჰუმანიზმის, ინტერნაციონალიზმის,

ხალხთა მეგობრობის, შემოქმედებითი შრომის, მშვიდობისა და ბედნიერებისათვის ბრძოლის იდეები.

მაქსიმ რილსკი, ისე როგორც სხვა მრავალი უკრაინელი საბჭოთა მწერალი და მეცნიერი, გაათქვამული ენერგიით შეეცადა შეეტანა თავისი წვლილი უკრაინული კულტურის აღმავლობის საქმეში. ერთმეორის მიყოლებით შექმნა და გამოაქვეყნა პოეტმა მრავალი შესანიშნავი ნაწარმოები, რომლებშიც ახლებურად აკიაფდა დიდი საბჭოთა მგოსნის ნიჭი და შესაძლებლობანი.

მაქსიმ რილსკის ომისშემდგომი პერიოდის შემოქმედებაში პირობითად ორ ეტაპს გამოჰყოფენ. პირველი ეტაპია 1946 წლიდან 1955 წლამდე, მეორე — 1956—1964 წლები. მეორე ეტაპი დაკავშირებულია საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XX ყრლობასთან და მისი გადაწყვეტილებების საფუძველზე ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში მომხდარ ცვლილებებთან. მთელი ამ ხნის განმავლობაში მაქსიმ რილსკი ენერგიულად მუშაობდა. მისმა კალამმა მრავალი მხატვრული ჩანაფიქრი გადაიტანა ქაღალდზე და ახალი გმირის, ცხოვრებისა და მოვლენების მხატვრული სურათი შექმნა მცირე მოცულობის ლირიკული თუ ლირიკულ-ეპიკური დიდი ტილოების სახით. უკრაინულ ენაზე გამოქვეყნდა მაქსიმ რილსკის ლექსთა კრებული — „პოეზია“ — სამ ტომად, „თხზულებანი“ — სამ ტომად, ლექსთა წიგნები: „ხიდები“, „ძმობა“, „ჩვენი ძალა“, „300 წელი“, „ბალი ზღვაზე“ და სხვ.

ომის შემდეგ მაქსიმ რილსკი რამდენჯერმე იყო პოლონეთში, ჩეხოსლოვაკიაში, ბულგარეთში. ამ მოგზაურობამ, როგორც თვით მგოსანი იგონებს, იგი არა მარტო დაუვიწყარი შთაბეჭდილებებით აავსო, არამედ განუმტკიცა და განუვითარა სიყვარული თავისუფლებისმოყვარე ხალხებისადმი, მათი კულტურისადმი, ხელოვნებისადმი.

უცხოეთში მოგზაურობის დროს პოეტი თითქმის ყოველ ფეხის ნაბიჯზე აწყდებოდა ომის ნაკვალევს, მის თვალწინ ცოცხლდებოდა ხალხთა საშინელი, მაგრამ გმირული ისტორია, რომელიც ჭეშმარიტი ადამიანობის, ერების მეგობრობის, ურთიერთგაგების, ძმობის შუქით იყო განათებული. მოძმე ჩეხოსლოვაკიაში ყოფნის დროს მაქსიმ რილსკის ხიდზე გასვლა მოუხდა. ამ ლამაზი ხიდის ქვეშ მშვიდად მიაცურებდა ტალღებს მდინარე, რომელშიც, ავტორის თქმით, როგორც სარკეში, ომის ხანძარი აირეკლებოდა და მეხსიერებაში

აცოცხლებდა ოქროს პრადისათვის, ბრატისლავისათვის ჩეხი, სლო-
ვაკი და საბჭოთა ქვეყნის შეილები მხარდამხარ ბრძოლის სურათებს.
ომის ცეცხლში გამოწრთობილი მეგობრობა ხალხებმა მომავალი
მშვიდობიანი ცხოვრების ასაშენებლად გამოიყენეს. ჩეხოსლოვაკიის
ტერიტორიაზე საბჭოთა მეომრების მიერ გადებული ეს ხიდი მხოლოდ
მდინარის ორ ნაპირს კი არ აერთებდა, იგი ძმობის ხიდი იყო, რომე-
ლიც სხვადასხვა ეროვნების ხალხებს ამეგობრებდა. ესა და ამგვარი
ხიდები საბჭოთა მეომრებმა ააგეს სოციალისტური ქვეყნების მშრო-
მელებთან ჭეშმარიტი და მტკიცე მეგობრობისათვის. პოეტისათვის
სიტყვამ — „ხიდი“ — მიიღო ფართო, ზოგადი მნიშვნელობა, იგი სიმ-
ბოლო გახდა.

მთელ მსოფლიოში ეაშენებო ხიდებს,
ყველა ჩვენგანმა დადო ამაგი
მეომრებს, ღურგლებს და კალატოვნებს
გესურს მეგობრობის ხიდი აუგოთ.

ვაშა ხუროს და ვაშა მეომრებს,
მებრძოლ და მშრომელ ხალხსაც დიდება,
ვინც ხვალისაკენ გასდრ ხიდები
ვაშა პარტიას და ხალხთა ძმობას,
რომლის ნათელი არ იბინდება.

წიგნში „ხიდები“ შევიდა პატრიოტული ხასიათის მშვენიერი ლექ-
სები — „უბის წიგნაკი“, „ბიჭი“, „ორი ძალა“, „გამოჯანმრთელება“
და სხვ. ამ კრებულის უმთავრესი იდეა იყო საბჭოთა და დემოკრატი-
ული ქვეყნების ხალხების ერთიანობის იდეა, მშვიდობისათვის ბრძო-
ლის იდეა. პოეტის მიერ გამოძერწილი სტრიქონები თუ სტროფები
ბუნებრივი და მომხიბლავია, ლექსი მორაკრაკებს როგორც წყარო და
მასში ღრმა აზრები, ცხოვრებისეული სიმართლეა ჩაქსოვილი. ავტო-
რი გვაოცებს იდეურ-თემატური პორიზონტის მასშტაბურობით.

მაქსიმ რილსკის ლექსთა მომღეწო კრებულები კვლავ ამ თემებს
აშუქებენ. მათში განსხვავებული, ახალი ის არის, რომ მშვიდობის
თემა წარსულის ეროვნული ტრადიციების თემასთან არის შერწყმუ-
ლი, სადაც უკრაინელი და რუსი ხალხების ისტორიულ ძმობას წამ-
ყვანი ადგილი უკავია.

პოეტის ლექსთა ახალ კრებულებში კვლავ აისახა უცხოეთში თუ

საბჭოთა კავშირში მისი მოგზაურობის შთაბეჭდილებანი. მოგზაუ-
რული ლექსთა ციკლები — „ახალგაზრდა პოლონეთში“ (1950),
„სტეპი“ (1951), „მოგზაურობა“ (1951), „იმიერკარპატებს გამგზავ-
რება“ (1952) — აფართოებენ და აღრმავებენ მისი შემოქმედების თე-
მატიკასა თუ პრობლემატიკას. აღსანიშნავია ისიც, რომ სწორედ ამ
ლექსთა ციკლებში ჩანს პოეტის წინსვლა სოციალისტური რეალიზ-
მის გზაზე. ეს ვლინდება არა მხოლოდ ნაწარმოებების იდეურ-თემა-
ტურ პრობლემატიკაში, არამედ პოეტური გამოხატვის ხერხებსა თუ
ფორმებშიც. მდიდარმა კონკრეტულმა, ცხოვრებისეულმა შთაბეჭდი-
ლებებმა, ეტყობა, თავისებური და უხვი გახადა სამოგზაურო ციკლე-
ბის ლექსების ფრაზეოლოგია თუ ლექსიკაც.

ლექსთა ციკლებში „მოგზაურობა“ და „სტეპი“, ავტორი ამაღელ-
ვებლად მოგვითხრობს სამშობლოს წარმატებებზე, იმ მშენებლობებზე,
რომლებმაც ქვეყანა ახალი აღმავლობის გზით უნდა წაიყვანოს, იმ
ხალხზე — „მუშათა არმიასზე“ თუ კოლმეურნეებზე, რომლებიც კომუ-
ნიზმის აგურს უზიდებიან. ამ შემოქმედებითი აღმშენებლობის სურა-
თის წარმოდგენის დროს პოეტი იხსენებს შესანიშნავ ადამიანებს —
კოტლიარევსკისა და შჩეპკინის, პუშკინსა და შევჩენკოს და სხვებს,
რომლებიც ხალხის ბედნიერ მომავალზე ოცნებობდნენ, მაგრამ რო-
მელთა ოცნებაც ვერასოდეს მისწვდებოდა, ვერ ამაღლდებოდა საბჭო-
ურ სინამდვილემდე. დნეპროპეტისკი თუ ასკანია-ნოვა, ახალი სამედიო-
რაციო თუ საირიგაციო სტეპი ანდა ისტორიული პოლტავა, — აი ის
გეოგრაფიული გარემო, რომელიც აღელვებს პოეტს და ბრწყინვალე
სტრიქონებს ათქმევინებს.

უაღრესად საინტერესოა მაქსიმ რილსკის ის ლექსები, რომლებ-
შიაც იგი გვესაუბრება სიტყვისა თუ კალმის, პოეტური მუზისა თუ
სცენის სწორუპოვარი ოსტატების — ალექსანდრე პუშკინის, მარია
ზანკოვეცკას, ივან კოტლიარევსკის, ივან ფრანკოს, პანას საქსაგანს-
კის და სხვათა შესახებ.

პოეტის ლირიკული სიმღერა გაისმა ისეთ ციკლებში, როგორიც
არის — „გულუხვობა“, „ბაღი ზღვაზე“ და სხვ. ამ ლირიკული ნაწარ-
მოებების ძირითადი მოტივი პოეტმა შემდეგნაირად გამოხატა:

ბედნიერება არის, იცხოვრო,
ქვეყნად თავს გრძნობდე ადამიანად
და ემსახურო ხალხს და სამშობლოს.

მაგრამ სადაც უნდა იყოს მგოსანი, თავის მშობლიურ უკრაინაში თუ საბჭოეთის რომელიმე მხარეს, სოციალისტურ ქვეყნებში თუ კაპიტალისტურ სამყაროში, მას ყოველთვის ახსოვს, ვინ მიუძღვნა მთელი თავისი სიცოცხლე მშრომელი ხალხის ბედნიერი მომავლისათვის ბრძოლას, ვინ უდგას სათავეში ამ დიად ბრძოლასა და შრომას, ვინაც „ყველა საუკუნის სიმდიდრე“, „ხალხთა გენიოსების ყველა მიღწევა“ აითვისა და ისე შეუდგა კომუნიზმის მშენებლობას“. ციკლში „ახალგაზრდა პოლონეთი“ პოეტი საგანგებოდ საუბრობს მისთვის საყვარელ თემაზე — მშრომელთა ბელადის, ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის დიად მოღვაწეობაზე.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედების ახალი ეტაპი უკავშირდება ჩვენი ქვეყნის ცხოვრების ისეთ მნიშვნელოვან ხანას, როგორიცაა სკკპ XX ყრილობის შემდგომი პერიოდი. ამ დროისათვის დიდი ხელოვანი ერთიმეორის მიყოლებით ქმნის მხატვრულ ნაწარმოებებს. გამოიცა მისი ლექსთა კრებულები — „ვარდები და ყურძენი“ (1957), „შორეული ცისკიდეურები“ (1959), „გოლოსევის შემოდგომა“ (1959), „წეროების გუნდი“ (1960), „ტოროლას ჩრდილში“ (1961), „ზამთრის ჩანაწერები“ (1964), პუბლიცისტური ნაწერები „საღამოს საუბრები“ (1964) და ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიების წიგნები: „კლასიკოსები და თანამედროვენი“ (1958); „ჩვენი სისხლხორცეული საქმე“ (1959); „ადამიანზე, ადამიანისათვის“ (1962).

კომუნისტური პარტიის XX ყრილობის შემდეგ ახალი ეტაპი დაიწყო საბჭოთა კულტურის, მხატვრული ლიტერატურის განვითარებაში.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტურმა პარტიამ და მისმა ლენინურმა ცენტრალურმა კომიტეტმა დიდი თეორიული და პრაქტიკული მუშაობა გასწიეს ჩვენს ქვეყანაში კომუნიზმის მშენებლობის ახალი აღმავლობისათვის. კომუნისტური პარტიის მიერ ჩატარებულმა ღონისძიებებმა, პარტიის ყრილობათა გადაწყვეტილებებმა განაპირობეს ჩვენი ქვეყნის განვითარება. სოციალურ-ეკონომიურ და კულტურულ სფეროში შეცვალეს ის გარემოებანი, რომლებშიაც უხდება ცხოვრება, მოქმედება, ჩამოყალიბება საბჭოთა ადამიანებს — ჩვენი ლიტერატურის ახალ გმირებს.

საბჭოთა მხატვრული ლიტერატურისა თუ კრიტიკული, თეორი-

ული აზრის მძლავრი აღმავლობის ვითარებაში ჩვენს მაღალმხატვრული პროზისა თუ პოეზიის მიერ შექმნილ დიდებულ სიმღერებში იმ დროს, სამწუხაროდ, შეიპარა დისონანსური ხმა. „იყო ცდა, წერია უკრაინული საბჭოთა ლიტერატურის აკადემიურ გამოცემაში, — ეჭვის ქვეშ დაყენებინათ კომუნისტური იდეალები, ჩვენი საზოგადოებისათვის თავს მოეხვიათ „თეორია“ იდეოლოგიის სფეროში მშვიდობიანი თანაარსებობისა, ჩვენი ხელოვნების მეშვეობით დაენერგათ ნიჰილიზმის, სუბიექტივიზმის, ფორმალიზმის სულისკვეთება, შეერყიათ ხელოვნების პარტიულობისა და ხალხურობის პრინციპები, უარეყოთ სოციალისტური რეალიზმის ქმედითუნარიანობა“.

ამიტომაც ამბობენ, რომ მაქსიმ რილსკის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის უკანასკნელი წლები (1956—1964 წწ), დაემთხვა საბჭოთა ლიტერატურის არამართო ჭეშმარიტი აღმავლობის, არნახული მიღწევების პერიოდს, არამედ რევიზიონიზმის წინააღმდეგ შეუწელებელი ბრძოლის პერიოდსაც.

1956—1964 წლები უკრაინულ საბჭოთა ლიტერატურაში ინტენსიური იდეურ-მხატვრული აღმავლობით აღინიშნა. შემოქმედებითი ცხოვრება ჰუმანიზმის, საზოგადოებრივი განახლების, კომუნისტური მშენებლობის ახალი წარმატებების ასახვის გზით წარიმართა.

თეორიისა და მხატვრული შემოქმედების პრაქტიკაში დიდი ყურადღება დაეთმო ადამიანს, ხელოვნების ესთეტიკურ არსს, სილამაზისა თუ მშვენიერების ესთეტიკურ იდეალებს, მათი ცხოვრებისეული ფუნქციის სპეციფიკას, მხატვრულ სახეებში მათ პრაქტიკულ განხორციელებას და სხვ.

მაქსიმ რილსკის ამ დროის შემოქმედებაში ძირითადად ორი მთავარი იდეა, ორი მთავარი პოეტური პრინციპი გამოიკვეთა. ესაა საბჭოთა ხელოვნების ესთეტიკური იდეალის განსაზღვრა და მისი ჰუმანიზმი. სტატიაში „მშვენიერების კანონის მიხედვით“ პოეტი წერს: „ვიღაცამ უეცრად წარმოთქვა სიტყვა — მშვენიერება და თითქოს ყვლაფერი შეტოკდა. ჩვენ ერთგვარად დავივიწყეთ ეს სიტყვა, დავივიწყეთ, რომ რომანის, პოემის, მუსიკალური ნაწარმოების, სურათის, ქანდაკების უთუო ნიშანს ის წარმოადგენს, რომ ისინი განასახიერებენ და გამოხატავენ თავისი დროის მოწინავე იდეებს და ემსახურებიან ხალხს. ამასთანავე ისინი უნდა იყვნენ მშვენიერნი. და აი

დაიწყო ცხარე საუბარი სილამაზეზე, მშენიერებაზე. ჩვენ გაგვიხარდა, როდესაც გაგვახსენდა მარქსის ცნობილი სიტყვები: „ადამიანი მშენიერების კანონების მიხედვით ქმნის“.

ასე პრინციპულად დააყენა ხელოვნებასა და ლიტერატურაში მშენიერებისა თუ სილამაზის საკითხი მაქსიმ რილსკიმ.

თანამედროვეობის ღრმა ესთეტიკური აღქმის, ესთეტიკური პრობლემებისადმი ყურადღების შედეგი იყო მაქსიმ რილსკის ლექსთა ახალი კრებული — „ვარდები და ყურძენი“, რომელიც ომის შემდგომი პერიოდის პოეტის წიგნებიდან მკითხველების განსაკუთრებული სიყვარულით სარგებლობს.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედების პრობლემატიკაზე დიდი გავლენა მოახდინა კომუნისტური პარტიის ახალმა პროგრამამ, კომუნიზმის მშენებლობის ახალმა მორალურმა კოდექსმა. შრომა ბაღებს სილამაზეს, ზოლო შრომა და სილამაზე, ადამიანის ბედნიერების საწინდარია, მისი ორი შემადგენელი ნაწილია.

ჩვენ სიყვარულით ვისმენთ მუდამ მუსიკის პანებს,
თან გვიყვარს შრომა, შთაგონება, ახლის აგება.
ბედნიერების ორ თანაბარ ფრთას თავი ვანდუთ
ვარდსა და ყურძენს, მშენიერსა და სასარგებლოს.

მაქსიმ რილსკი ცდილობს, პოეტურად ჩამოაყალიბოს თანამედროვეობის ესთეტიკური პროგრამა. მისი ლექსის ყოველი სტრიქონი შრომისა თუ ადამიანური სილამაზის ჰიმნს წარმოადგენს. დიდხანს მწიფდებოდა ეს თემა პოეტის სულში. გრანდიოზული სოციალისტური მიღწევები, შრომა და პოეზია როგორც ერთიანი ორგანული მთლიანობა, გმირობა და მისი ფილოსოფიური აზრი — გახდა წამყვანი მოტივი მაქსიმ რილსკის შემოქმედებაში.

კიეველების ზიამაყედ ვენახი იქცა,
რომელმაც სძლია თოვლსა და ყინვას, აედარს და ნისლსაც.
კაცის გონებამ — ჯიუტმა და ნათელმა აზრმა —
ვეელა ქარბუქთან საბრძოლველად მშრომელნი დასძრა.
დაუმეგობრდა სამუდამოდ კაცი ბუნებას,
თუმც მეგობრებსაც ზოგჯერ წესად აქვთ შებრძოლება,
კაცის ნაღვანი, შრომის მაღლი და ჭირანხული
მოწეულ ყურძნის მტევნებშია გამოსახული.

მგოსნის პოეზიის თემატური პორიზონტი ფართო და მრავალფეროვანია, მაგრამ მას წინა პლანზე მაინც წამოწეული ჰყავს მშრომელი ადამიანი, მისი რთული სულიერი სამყარო, მისი მაღალი ადამიანური, კლასობრივი თუ ეროვნული ღირსების გრძნობა. ამიტომაც, რომ მაქსიმ რილსკის წიგნში „ვარდები და ყურძენი“ ჩვენ ეხედებით ფაქიზად აღწერილ მრავალგვარ ღირიკულ გმირს. ესენი არიან. საბჭოთა მევენახეობის ბრიგადირი, მევენახე, მეტყევე, რომლებიც მხოლოდ საკუთარი სიამოვნებისათვის კი არა, ხალხისათვის, მომავალი თაობისათვის ზრუნავენ და ფიქრობენ. სწორედ ესენი არიან ახალი ქვეყნის ჭეშმარიტი შვილები.

ადამიანის ბედნიერების პრობლემასთან უშუალოდ არის დაკავშირებული ლენინისა და კომუნისტური პარტიის თემა. მაქსიმ რილსკიმ თავის ნაწარმოებებში ახალი კუთხით გააშუქა პარტიის თემა. კრებულში — „შორეული ცისკიდურები“ — შეტანილია ლექსი „პარტიას“, რომელიც ასახავს იმ ნათელ გრძნობებს, პოეტს რომ ებადება პარტიისადმი, იმ „მზისადმი, რომელსაც ჩვენთვის კარგი ამინდი მოაქვს“:

ჩვენი ნათელი შუქურა ხარ და გზას გვიჩვენებ,
შენ ხარ ბელადი, შენ გვიმკიდრებ ახალ განთიადს,
შენ შთაგონებდ მოველინე წიგნებს თუ ველებს,
მაშ, წინ წაგვიძებ გამარჯვების გზებით, პარტია!

საუკეთესო ნაწარმოებს მსჭვალავს მშვენიერების იდეა, ბუნების სიმშვენიერე იქნება ეს, შრომის სიმშვენიერე თუ ადამიანის სიმშვენიერე — ყოველ მათგანზე პოეტს თავისი სიტყვა და შეხედულება აქვს, ისინი ხომ ბედნიერებას ანიჭებენ ადამიანს.

მაქსიმ რილსკი თავის ლექსებში ეხება ხელოვნებისა და პოეზიის დანიშნულებას. იგი გვესაუბრება ახალი საზოგადოებისა და ახალი გმირის ესთეტიკურ იდეალებზე. ლექსებში („ენა“, „მშობლიური ენა“) იგი წერს, რამდენადაც კი ეს შესაძლებელია პოეტურ ნაწარმოებში, მშობლიური ენის დიდ მნიშვნელობაზე სოციალისტური კულტურის განვითარების საქმეში. ლექსთა კრებულში — „ტოროლას ჩრდილში“ დიდ ყურადღებას უთმობს „მშვენიერისა და სასარგებლოს“ საინტერესო თემას. ავტორი გვარწმუნებს, რომ ადამიანებისათვის პოეზია

ისევე საჭიროა, როგორც წყალი და ჰაერი. ნაწარმოებში „ლექსი აღ-
ბომში“ მგოსანი ამბობს:

ლექსი ყოფილა ტკივილი, შრომა
და არა წინსვლის გზები ადვილი.
ლექსი გვეჭირდება ყოველდღე, როგორც
წყალი, ჰაერი და ჰერ-მარილი.

თანამედროვე პოეზია მოიცავს და ასახავს საბჭოთა ხალხის ცხოვ-
რების სხვადასხვა კუთხეს, მათ შორის ჩვენი თანამედროვეობის ისეთ
მნიშვნელოვანსა და ახალ სფეროს, როგორიცაა კოსმოსი, მეცნიერე-
ბასა თუ ტექნიკაში მიმდინარე რევოლუციები და სხვ.

მას შემდეგ, რაც საბჭოთა ქვეყანამ განახორციელა კოსმოსში თა-
ნამგზავრებისა და რაკეტების გაშვება, საესეებით გასაგებია, რომ პოე-
ტების, შემოქმედი ადამიანების ყურადღება ამ გმირული, რომანტი-
კული სამყაროსა და მეცნიერებისადმი იქნებოდა მიპყრობილი.

მეცნიერებისა და ტექნიკის მძლავრმა აღმავლობამ ზოგიერთ
ადამიანს საბაბი მისცა, ერთგვარი სკეპტიციზმით გადაეხედა პოეზი-
ისათვის და ირონიული ღიმილით ესაუბრა მისი მაღალი საზოგადო-
ებრივი დანიშნულებისა თუ სარგებლიანობის შესახებ. დისკუსია, რო-
მელიც გაიშალა ლირიკოსებსა და ფიზიკოსებს შორის, მიუხედავად
ამგვარი დაპირისპირების არალოგიკურობისა, მაინც ერთგვარად ხელს
უწყობდა მეცნიერების, ტექნიკისა და ხელოვნების ურთიერთდაახლო-
ებას, მათი ურთიერთკავშირის დაზუსტებასა თუ დახვეწას.

უკრაინელი პოეტები ჩაებნენ „ფიზიკოსებსა და ლირიკოსებს“
შორის გამართულ დისკუსიაში. ამ დისკუსიაში მონაწილეობა მიიღო
მაქსიმ რილსკიმაც. ლექსში „დიالოგი“ ავტორი წარმოადგენს ორ
ხმას, ორ სხვადასხვა შეხედულებას ხელოვნებასა და ლიტერატურა-
ზე: „პირველი ხმა“ ადამიანებს უქადაგებს, რომ „კოსმოსური სივრ-
ცეების ათვისების, კიბერნეტიკისა და სხვა საოცრებათა ეპოქაში „ადა-
მისდროინდელი ბუღბუღები“ სასწრაფოდ ზღვაში უნდა გადაისრო-
ლოთო. ამგვარ გონებაშეზღუდულ „მოაზროვნეთა“ მიმართ თავის და-
მოკიდებულებას ავტორი ავლენს არა მხოლოდ მათი აზრების გადმო-
ცემის ინტონაციაში, არამედ იმ „მეორე ხმაშიაც“, რომელიც პოეტმა
წვენი დროის „კოლუმბებს“ დაუპირისპირა. მგოსანი იცავს კაცობა-

რიობის კოსმოსურ ერაში ხელოვნებისა და ლიტერატურის დიდ მნიშვნელობას და ამბობს:

რა უბადრუკად ჟღერს თქვენი როშა!
რამ დაგამცირათ ამდენად, ძმებო,
რომ კოსმოსური რაკეტის დროში
აღარ ჩაგესმით ბულბულის ხმები?

სოციალისტური ჰუმანიზმის იდეა მაქსიმ რილსკის შემოქმედების ბოლო პერიოდის ლირიკის ერთ-ერთი ძირითადი მოტივია. თავის ერთ სტატიასში პოეტი ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ „საბჭოთა ესთეტიკის ქვაკუთხედად, ვფიქრობ, შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ იგი ხელოვნებას იხილავს როგორც ადამიანურ შემოქმედებას ადამიანებზე და ადამიანებისათვის“. ეს ლაიტმოტივი ახშიანდა მგოსნის ლექსებში: „ბრიგადირი“, „მეტყვეე“, „ქალიშვილები ვენახში“, რომლებიც რიგითი საბჭოთა ადამიანების ჰიმნს წარმოადგენენ.

ახალი სინამდვილის ესთეტიკური აღქმა გამოიხატა აგრეთვე ინტერნაციონალური თემატიკის სფეროში. მაქსიმ რილსკი უმღერის ხალხთა მეგობრობასა და ძმობას, ჰუმანიზმისა და დემოკრატიის, თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე მთელი სამყაროს მშრომელების გაერთიანების იდეას. ხალხთა ძმობის იდეა ცენტრალური იყო წიგნში „ბაღი ზღვაზე“, კრებულში — „შორეული ცისკიდურები“, პოეტის მომდევნო ხანის ყოველ ახალ წიგნში. მგოსანი მოგზაურობდა რუსეთსა თუ ბელორუსიაში, ლიტვასა თუ სომხეთში, პოლონეთში, ბულგარეთში, იუგოსლავიაში, — საფრანგეთსა და ბრაზილიაში.

უცხოეთში ყოფნამ პოეტს საშუალება მისცა, კვლავ დაკვირვებოდა ბურჟუაზიული საზოგადოების ცხოვრებას, მის მორალსა თუ ყოფას და შეედარებინა ორი სამყარო, ორი სისტემა. საფრანგეთში მოგზაურობის შედეგად დაწერილ ლექსებში ჟღერს პოეტური მოტივი, რომელიც თავიდანვე იპყრობს მკითხველის ყურადღებას, იგი შეიძლება „ახდენილ ოცნებად“ მოინათლოს. მგოსანი ჩავიდა იმ ქვეყანაში, რომელზედაც ბავშვობიდანვე ოცნებობდა. მაგრამ სხვა იყო რომანტიკული ოცნებით დახატული ქვეყანა და სულ სხვა იყო ის რეალური სამყარო, რომელიც თავისი თვალით იხილა. თუმცა ერთი კი ცხადი იყო: ფრანგი ხალხის თავისუფლებისმოყვარე სული ვერ გა-

ტეხა ვერც შინაურმა მტერმა, ვერც პეტენის ღალატმა და ვერც შემოსეულმა აგრესორმა.

იგი კვლავ ცოცხლობს ხმა ხალხისა არ დაღუძმება,
პარიზს, მარსელს და ლიონს აესებს სიმღერა წრფელი.
შენი სინდისი წმინდა არის და მოგაქვს ხელით
წმინდა ქარტია, სადაც ბრწყინავს ღვთის ძეგლი
ადამიანი, მისი შრომა, თავისუფლება!

პოეტის ლექსებში ახალი სიმღერით ახმიანდა კეთილი ნებისადამიანების ერთობის ნოტა, მშვიდობისა და მსოფლიოს ყოველი კუთხის მშრომელი ადამიანების ბედნიერებისათვის ბრძოლის ნოტა.

მაქსიმ რილსკის ბოლო პერიოდის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა ფილოსოფიური შინაარსის ნაწარმოებებმა. ამ ლექსებში სიცოცხლის და მეგობრობის ზეიმი. სტრიქონებში გამოსჭვივის რწმენა ხელოვნების სილამაზისა თუ მშვენიერების დიდი შთაბეჭდილი ძალისადმი, თვით პოეტის მაღალი საზოგადოებრივი მოვალეობისადმი. „ახლებურად დაგვანახო სამყარო, პოეტო, მოვალეობა შენი“ — ასეთი იყო რწმენა მაქსიმ რილსკისა.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედება, როგორც ვხედავთ, ნოვატორული ძიების ატმოსფეროში ვითარდებოდა. სოციალისტური რეალიზმის მეთოდის მომარჯვებით მწერალი თანამედროვეობის მთავარი გმირის, მშრომელი ადამიანის პოეტურ გარდასახვას ახერხებდა და მას ადამიანთან, საზოგადოებასთან ურთიერთობაში მრავალი კუთხით წარმოადგენდა, ახალი ცხოვრება თავისი სიმართლითა და სილამაზით ავსებდა მის პოეზიას და მგოსნის მაღალი ხელოვნებით დამშვენებული, მკითხველს უბრუნდებოდა.

მაქსიმ რილსკის პოეზია, უპირველეს ყოვლისა, აზრის პოეზიაა. მგოსნის ღრმად დაკვირვებული ნააზრევის კვალი აზის თითქოსდა სრულიად უმნიშვნელო საგნებსა და მოვლენებზე თუ დიდ ეპოქალურ ძვრებზე მის საუბარს.

მაქსიმ რილსკის პოეზიაში სამგვარ სტილს გამოჰყოფენ: მდაბალ სასაუბროს, მაღალ ორატორულსა და მელოდიურ-სასიმღეროს.

პოეტის მხატვრული ნაწარმოებებისათვის დამახასიათებელია ნახევრად იუმორისტული სასაუბრო ტონი. ასეთი სტილით დაწერილ ლექსებში მდიდრულად აფერადდება ხოლმე მრავალგვარი დეტალი,

-ინტონაცია, საყოველთაოდ განთქმული უკრაინული იუმორი. ამის ნი-
მუშად გამოდგება ლექსი „ზღვა და ბუღბუღები“.

საუბრის, თხრობის ინტონაციის მქონე ლექსებში პათოსის გაძ-
ლიერების დროს ეს ნაწარმოებები ორატორულ ხასიათს ღებულობს.
ასეთია, მაგალითად, 1938 წელს გამოქვეყნებული საზეიმო კლასიკუ-
რი ოდის სტილში შესრულებული ლექსი „უკრაინა“. ჭეშმარიტი
ორატორული მეტყველების დიდებული ნიმუშია „სიტყვა დედასამ-
შობლობზე“.

მაქსიმ რილსკის პოეტური მემკვიდრეობა მელოდიურობით გამო-
ირჩევა. მგოსნის მრავალი ნაწარმოების პოეტურ სტიქიას სასიმღე-
რო ტონალობა ახლავს. პოეტის სიტყვებზე მრავალი სიმღერა და რო-
მანსია დაწერილი. ასეთია „ვაშლები დამწიფდა, წითლად დამწიფდა“
და სხვ.

მხოლოდ ჟანრის სფეროს რომ შევეხოთ, რომელშიაც ვლინდება
ზოლმე შემოქმედის სტიქია, მისი მისწრაფებანი, თავისებურებანი, —
მაშინაც კი ნათელი გახდება მუშათა ოლიმპზე უკრაინელი მგოსნის
აღმაველი გზის თავისებურებანი.

ლექსების კანონიკური, კლასიკური ფორმების გვერდით მაქსიმ
რილსკის შემოქმედებაში ჩვენ სხვა ფორმასაც შევხვდებით. ასეთად
შეიძლება მივიჩნიოთ თხრობის ლირიკულ-დრამატული ფორმა. ეს
ფორმა შედარებით ნათლად გამოიკვეთა „წყურვილის“ შექმნის პრო-
ცესში. ამ თავისებური პოლიფონიური ნაწარმოებების შექმნაში მაქ-
სიმ რილსკის წინამორბედებიც ჰყავდა.

მაქსიმ რილსკი უაღრესად ნიჭიერი ლირიკოს-ეპიკოსი მწერა-
ლია. ადამიანის სულიერი განცდების ღრმა და უფაქიზესი ნიუანსები,
ბუნების მშვენიერებათა მომაჯადოებლობა უაღრესად ნაზად და გამო-
მეტყველადაა ახმოვანებული პოეტის ლირიკულ სიმღერებში. და აი,
ამ ლირიკული ნაკადის გვერდით ცხოვრების ამსახველი ფართო ეპი-
კური სურათები, ეპოქალური მოვლენები თუ თითქმის უმნიშვნელო
ზაყოფაცხოვრებო დეტალები დინჯ და მტკიცე ხასიათს აძლევენ ნა-
წარმოებს. ორი თვისების — ლირიკულისა და ეპიკურის — ერთმა-
ნეთთან შერწყმა, ურთიერთ გადაქსოვა და ჰარმონიულად წარმოდგე-
ნა დამახასიათებელია მაქსიმ რილსკის პოეზიისათვის. ეს არის სწო-
რედ ნიშანდობლივი და უაღრესად თავისებურად გამოხატული.

მაქსიმ რილსკის არა მარტო იტაცებდა კლასიკური ლატერატურა და ხელოვნება, იგი არა მარტო გატაცებით კითხულობდა დიდ შემოქმედთა ნაწარმოებებს, არამედ ბევრს კითხულობდა მათზე, მათი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ღრუბლიანსა თუ მზიან დღეებზე. თავისი ნაფიქრალი და ნააზრევი პოეტს ხშირად ლექსების სტრიქონებისათვის მიუღწევია და ჩვენთვისაც გაუმჟღავნებია. ასე შეიქმნა რილსკის შემოქმედებაში პუშკინის, გოგოლის, შევჩენკოს, კოციუბინსკის, ფრანკოსა და სხვათა და სხვათა პოეტური პორტრეტები — დახასიათებანი. ამ შემოქმედებადში მიძღვნილ ლექსებში საოცარი ოსტატობით არის მიგნებული მათთვის დამახასიათებელი ცალკეული თვისებები, ის თითქმის შეუმჩნეველი ნიუანსები, რომლებიც ჩვენს წინაშე გამოკვეთენ წარსულის დიდი მგოსნების სახეებს.

როგორც ცნობილია, პოეტური ფორმის ერთ-ერთ განმსაზღვრელ ფაქტორს ენა წარმოადგენს. მაქსიმ რილსკის ნაწარმოებებში მაქსიმალურად არის გამოვლენილი უკრაინული ენის მოქნილობა, გამომხატველობის უღვევი საშუალებები, მოვლენის, გმირის განწყობილებისა თუ ხასიათის მხატვრული სურათის უაღრესად თავისებურად და შთამბეჭდავად გადმოცემის დაუშრეტელი შესაძლებლობები.

რიტმიკასა და სტროფიკაში მაქსიმ რილსკი კლასიკურ ფორმებს აძლევდა უპირატესობას და უმეტესად ტრადიციების ერთგული იყო. პოეტის მხატვრული სტიქია რიტმულ-ინტონაციური სიმდიდრით გამოირჩევა, მისი ლექსი მუსიკალურობითა და მელოდიურობით ხიბლავს მკითხველს.

მაქსიმ რილსკი სტროფიკის უბადლო ოსტატი იყო. როგორც ცნობილია, მან თავის ლექსებში უკრაინულ პოეზიაში ცნობილი სტროფული წყობის თითქმის ყოველი 'გამა გამოიყენა: დისტიქი, ტერცინა, კატრენი, ოქტაჰა, სონეტი, ონეგინის სტროფი თუ სხვ. ამასთან ერთად მაქსიმ რილსკიმ ლექსის ორიგინალური სტროფული წყობაც შემოგვთავაზა.

ასეთსავე სიუხვესა და მრავალფეროვნებას ეხვდებით ჩვენ მაქსიმ რილსკისთან რიტმიკის სფეროშიც. კლასიკური რიტმიკის ერთგული მგოსანი, როგორც წესი, მიმართავს კლასიკური ლექსის ზომას, იამბებსა თუ ტონურ თავისუფალ ლექსს.

ყოველივე ამასთან ის არის აღსანიშნავი, რომ ბოლო დროს მაქსიმ

რილსკი ნაკლებად იყენებს კანონიკურ სტროფებს (სონეტს, ოქტავას)- იგი ეძებს უფრო დინამიკურ რიტმს, ახალ სტროფულ წყობას, რათა უფრო ენერგიულად და ნათლად გამოხატოს ახალი შინაარსი ახალი ფორმით.

მაქსიმ რილსკის ლექსები მდიდარია მოზდენილი შედარებებით, მეტაფორებითა თუ ალეგორიებით.

ძალზე საინტერესოდ აქვს გადაჭრილი პოეტს რითმის საკითხი. მაქსიმ რილსკის რითმა საოცრად გამჭვირვალეა და ზარივით რეკავს.

ანაფორა და ეპიფორა, პარალელები, რიტორული შეძახილები თუ ინვერსიები მგოსანს ეხმარება შინაგანი პოეტური ძალის, ღრმა ემოციების მხატვრულად გამოხატვაში. ამ მხრივ აღსანიშნავია ლექსები „ჩემი სამშობლო“, „ლენინი ჩვენთანაა“. პოეტს ეხერხება აგრეთვე ორიგინალური ეპითეტებით ლექსის გამდიდრება, განსაკუთრებით კი ისეთი ეპითეტებით, რომლებიც მის მიერვე შექმნილი ნეოლოგიზმებით არის გამოხატული. მეტაფორების ორიგინალურობით გამოირჩევა მისი პოემა — „სიტყვა დედასამშობლოზე“. ყურადღებას იპყრობს მწერლის აფორისტული გამოთქმები და ა. შ.

რაც შეეხება მაქსიმ რილსკის პოეტურ ფრაზეოლოგიას, იგი არ არის რთული; ერთი შეხედვით რამდენადმე უბრალო, მარტივი და ნათელია. მაგრამ ამავე ღრის მდიდარი და მრავალფეროვანია, ზოლო პოეტური სინტაქსი — უაღრესად მოქნილი და გამომეტყველი.

მაქსიმ რილსკისათვის დამახასიათებელია პოეტური საღაროს სისტემატური განახლება, გამდიდრება. იგი ეძებს ისეთ თითქოსდა ჩვეულებრივ სიტყვებს, რომლებსაც ადამიანი ყოველდღიურ ცხოვრებაში ხშირად იყენებს და ვერც ამჩნევს, საგანგებოდ არც გამოჰყოფს სხვებისაგან. მაქსიმ რილსკი სწორედ ასეთ სიტყვებსა თუ მოვლენებს შთაბერავს ზოლმე პოეტურ სულს და მათგან პოეტურ სახესა თუ სიტყვას ქმნის. ხალხური სიტყვები და გამოთქმები იყო ის უღვეი მასალა, რომელთაგანაც რილსკი პოეტური მეტყველების შედევრებს ქმნიდა. მაგრამ რილსკის პოეზიის საღაროს გამდიდრების სხვა გზაც: ჰქონდა. ეს იყო ახალ სიტყვათა შექმნა — ნეოლოგიზმები. მაქსიმ რილსკიმ შექმნა უამრავი ახალი სიტყვა და ისე „გამოაწრთო“ ისინი, რომ სამუდამოდ დამკვიდრდნენ უკრაინულ ენაში.

მაქსიმ რილსკი მხოლოდ პოეტი როდია. იგი არის მგზნებარე პუბლიცისტიც, რომელმაც თავისი კალამი და შესაძლებლობანი სამშობლოს კეთილდღეობის საქმეს მოახმარა.

„მე ცხრა ზღვის გაღმა მებობრულად ხელს ვართმევ ყველას“

ეს სტრიქონი ამოღებულია მაქსიმ რილსკის ლექსიდან „მსოფლიოს მეგობრებს“ და უნდა ითქვას, რომ იგი საესებით მართებულად გამოხატავს დიდი მგონისა და მოქალაქის ცხოვრება-მოღვაწეობას არსებით ნიშანს. ხალხთა მეგობრობა იყო მაქსიმ რილსკის პოეზიის ლაიტმოტივი. საბჭოთა ხალხების ურღვევი ძმობის სულისკეთებით იყო გამსჭვალული რილსკი — მოქალაქის მოღვაწეობა. თვალს თუ გადავავლებთ რილსკის შემოქმედებას, ნათლად დავინახავთ, რა ღრმა ინტერესს იჩენდა იგი მოძმე ხალხების თანამედროვე მიღწევებისა თუ წარსულის კულტურისადმი. ალექსანდრე პუშკინი თუ იანკა კუპალა, ნიკოლოზ ტიხონოვი თუ ავეტიქ ისაკიანი, იაკუბ კოლასი თუ ელიშე ჩარენცი თუ სხვები და სხვები იზიდავდნენ მგოსანს და მის შემოქმედებაში ამა თუ იმ სახით პოეზიდნენ კიდევ თავის ადგილს.

მაქსიმ რილსკი ამ დიად გრძნობას—ადამიანის სიყვარულს, მოძმის სიყვარულს — მრავალი კუთხით ავლენს. იგი ბეჭდავს ამ გრძნობით ნაკარნახევ ლიტერატურულ წერილებს, თარგმნის უკრაინულ ენაზე პოეტურ ნაწარმოებებს, მოგზაურობს მოძმე რესპუბლიკებში და ზედა თანამოკალმეებს, ხალხს, ეცნობა მეგობართა ყოფა-ცხოვრებასა და კულტურას, ლექსებს უძღვნის მათ.

საქართველოსთან, ქართველ ხალხთან, ისე, როგორც საბჭოთა კავშირის სხვა ხალხებთან, მაქსიმ რილსკის ჭეშმარიტი გრძნობა აკავშირებს. პოეტის გულწრფელი მეგობრობა მრავალმხრივ აისახა როგორც მის შემოქმედებაში, ასევე ქართულ ლიტერატურაში.

რილსკის მიერ ქართველი პოეტების ლექსების თარგმნა უკრაინულ ენაზე, მათი შემოქმედების კრიტიკული შეფასება, თვით მისი ლექსები საქართველოზე, ქართველ მეგობრებზე, პოეტის მოგზაურობა

საქართველოში, რილსკი ქართულად, ქართულ კრიტიკაში — აი ეს სფეროები, სადაც თავისებურად აირეკლა რილსკისა და მისი ქართველი მეგობრების ურთიერთდამოკიდებულება, რაც ინტერნაციონალისტი მგოსნის შემოქმედებაში სიყვარულის, ჰუმანიზმის, ხალხთა მეგობრობის დიადი გრძნობის ერთი ნაწილია.

ხალხური შემოქმედებისა და კულტურის ბრწყინვალე მცოდნე, ფილოსოფოსი-მოაზროვნე და ფაქიზი სულის პოეტი მაქსიმ რილსკი უაღრესად ნაყოფიერად მოღვაწეობდა მთარგმნელობით ფრონტზე. მან უკრაინელი ხალხის კულტურული საგანძური გაამდიდრა მსოფლიო ლიტერატურის შედეგებით. ა. მიცკევიჩის, ვოლტერის, ჰიუგოს, გოეთეს, ჰაინეს, ი. სლოვაკის, მ. კონოპნიცკაიას, იან ნერუდას, ზრისტო-სმირენსკის, ნაზიმ ჰიქმეთისა თუ სხვათა ცალკეული ნაწარმოებები უკრაინულად თარგმნა მაქსიმ რილსკიმ. რუსი პოეტები — ა. პუშკინი, მ. ლერმონტოვი, ი. კრილოვი, ნ. ტიხონოვი, მ. სვეტლოვი, ბელორუ-სი პოეტები — იანკა კუპალა, იაკუბ კოლასი, ა. კულეშოვი, ქართველები — ა. წერეთელი, გ. ტაბიძე, გ. ლეონიძე, ს. ჩიქოვანი. ს. შანშია-შვილი, კ. ლორთქიფანიძე; სომხები — საიათნოვა, ისააკიანი, ე. ჩარენ-ცი; ლატვიელები — იან რაინისი, იანა სურდაბკალისი; ლიტველები — ა. ვენცლოვი, მიკოლაიტის-პუტინასი; ჩუვაში — მ. სესპელი თუ სხვა-ნი და სხვანი მისი ჯადოსნური კალმის მეოხებით უკრაინულ ენაზე ახალ სიცოცხლეს იძენდნენ.

პოეტის თარგმანები მისი ლიტერატურული მემკვიდრეობის თითქმის ნახევარს შეადგენენ. მაქსიმ რილსკის მთარგმნელობითი სტილი-სათვის დამახასიათებელია ორიგინალის პოეტური სულისკვეთებისა და მხატვრული გამოხატვის ფორმების, სტილის სიზუსტის შენარჩუნება. მაქსიმ რილსკი თარგმნის დროს ყოველთვის ახერხებს თავი აარიდოს უფერულ „მიბამვას“, ორიგინალის აზრის ფოტოგრაფირებას. იგი უბრალო ასლს კი არ იღებს, არამედ შემოქმედებითად გადმოაქვს ორიგინალის მხატვრული სურათი. ამიტომაცაა, რომ მის თარგმანებს შენარჩუნებული აქვთ დამოუკიდებელი მხატვრული ნაწარმოების სახე.

მაქსიმ რილსკის მთარგმნელობითი მოღვაწეობა დიდი მნიშვნელობის მქონე მოვლენას წარმოადგენს უკრაინული ლიტერატურისათვის..

თარგმანის სფეროში მაქსიმ რილსკი ბაეანთან ერთად უკრაინულ პოეტთა შორის თითქმის ყველაზე ნაყოფიერი მოღვაწეა.

ყველა ქართველ პოეტს, რომელიც რილსკის უკრაინულად გადაუღია, რა თქმა უნდა, საკუთარი პოეტური სამყარო და სტილისტური თავისებურებები გააჩნია. საოცარი პოეტური ნიჭისა და გემოვნების მოშველიებით უკრაინელი მგოსანი მაინც ახერხებს განსხვავებული პოეტური სიტყვის მქონე მგოსანთა სულიერ სამყაროში ჩაწდომას და მათი ნაწარმოებების ისე აქლერებას უკრაინულ ენაზე, რომ მკითხველისათვის გასაგები გახადოს ქართველი პოეტის აზროვნებისა თუ მხატვრული მეტყველების ნიუანსებიც კი.

გასული საუკუნის ქართული კლასიკური პოეზიიდან მაქსიმ რილსკიმ აკაკი წერეთლის ლექსები შეარჩია, ზოლო ქართული საბჭოთა პოეზიიდან სიმონ ჩიქოვანის, გალაკტიონ ტაბიძის, გიორგი ლეონიძის, იოსებ გრიშაშვილის, ირაკლი აბაშიძის და სხვათა.

იმის თაობაზე, თუ როგორ თარგმნის მაქსიმ რილსკი ქართველ მწერლებს, ზოგადი წარმოდგენა მაინც რომ ვიქონიოთ, მოვიტან რამდენიმე თარგმანის ნიმუშს.

ლექსებს — „ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია“ და „ქართული პატრიოტობა“ მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს აკაკის პატრიოტულ ლირიკაში. ამ ლექსებში სამშობლოსადმი პოეტის სიყვარული რამდენადმე განსხვავებულ პლანშია წარმოდგენილი. თუ ერთგან ამ გრძნობის სიმძაფრე პოეტის სევდიან ტონს განსაზღვრავს, მეორე ლექსში პოეტი მწვავე სატირულ ტონს იშველიებს. ამიტომაც ამ ნაწარმოებების თარგმნის ერთი უმთავრესი პირობაა — ტონის შენარჩუნება.

„ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია“ თერმექტმარცვლოვანი ლექსია. უკრაინულ ენაზე მაქსიმ რილსკის იგი თოთხმეტმარცვლიანი ლექსით გადაუღია. ამას კი, ცხადია, ლექსში მთარგმნელისეული სიტყვების ჩამატება გამოუწვევია.

ზოგიერთი სტროფის თარგმნისას მაქსიმ რილსკიმ უკრაინულ ტექსტში ბევრი არადედლისეული სიტყვა შეიტანა. ეს სიტყვები ლექსში აძლიერებს სევდის გამოხატვას, მაგრამ პოეტური ფორმა აღარ ედრება ღედანს.

მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში თარგმანში შინაარსობრივი სიზუსტე სათანადოდ არის დაცული. მაგალითად, აკაკისეული სტროფი.

აღარა აქვს ბოლო ამ ჩემ სატანჯველს,
არეინ მაძღვეს სანუგეშოდ ძმურად ხელს,
ჩემს შარბათში ნაღველს ეჭვრედ და ვარდში გველს,
მისცივის ეწყველი და ემდური ამ სოფელს,
რომლისგანაც მე გზები ამერია.

უკრაინულად მშვენიერად არის გადატანილი. თარგმანში რითმა დაცულია. ზუსტი შესატყვისია მოძებნილი რეფრენშიც. ყოველივე ეს ლექსს თარგმანში პოეტურობას უნარჩუნებს.

რაც შეეხება ლექსს „ქართული პატრიოტობა“, უკრაინულ თარგმანში შენიშვნას შეიძლება იმსახურებდეს მხოლოდ ლექსის უკრაინული სათაური „პატრიოტი“. ეს სათაური უფრო ზოგადია და შეესაბამება კიდევ აკაკის ლექსის საერთო შინაარსობრივ მხარეს, მაგრამ ქართველი პოეტი გვიხატავს არა ზოგადად ცრუპატრიოტის სახეს, არამედ „ქართულ“ „პატრიოტობას“. მთავარი მაინც ისაა, რომ თარგმანში შესაბამისად არის შემჩნეული აკაკის ლირიკისათვის დამახასიათებელი პოეტიკურ-ყოფითი სიმახვილე და მისი გამოსახვის ლაქონიური ფორმაც.

განსაკუთრებულ წარმატებას მაქსიმ რილსკიმ სიმონ ჩიქოვანის ლექსების თარგმანებში მიაღწია.

სიმონ ჩიქოვანის ლექსს „მოლოდინი“ თარგმანში ეწოდება „თოვლის წინ“, რაც უდავოდ მართებულია, რადგან ორიგინალში ლექსის შინაარსი თოვლის მოლოდინს გამოხატავს. ამდენად, რილსკის მიერ მიცემული სათაური შეესაბამება ქართველი პოეტის ნაწარმოების შინაარსს. სიმონ ჩიქოვანის ლექსების რილსკისეულ თარგმანებს არ შეიძლება ეუწოდოთ სიტყვასიტყვითი, ადეკვატური, ზუსტი თარგმანი. პერიფრაზირება პოეტურ თარგმანში მოსალოდნელი და კანონზომიერია. ასეთი მიდგომა დედნისადმი სრულიად არ ცვლის ორიგინალის არც გარეგნულ ელფერს და არც ქართველი პოეტის შინაგანი ხედვის თავისებურებას.

არაჩვეულებრივი პოეტური ალღოთი სწვდება რილსკი ჩიქოვანის სიხარულს, რომელიც გამოხატულია ლექსში „თოვლი“ და ზამთრის მოახლოების რაღაც შეუცნობელი ნაღველით არის გამსჭვალული.

თვით თოვლის მოსვლის სილამაზე, რომელიც ბავშვურ სიხარულს ჰგვრის პოეტს და ახელებს მის ფანტაზიას, საოცარი სიმძაფრითაა განცდილი თარგმანში, თუმცა იმავე მოტივით გამოწვეული გრძნობის მოზღვაება მაინც აიძულებს მას, რამდენადმე თავისებური სახე მისცეს ამ გრძნობას. უკრაინელი მგოსანი, მართალია, დედანს ფეხდაფეხ მისდევს და განსაკუთრებულ სიფაქიზესაც იჩენს ავტორისეული აზრების გადმოცემისას, მაგრამ ზოგჯერ, თუმცა, უაღრესად იშვიათად, მაინც ვერ ახერხებს ქართველი პოეტის აზრის ზუსტად გადმოლებას. ლექსის ერთ სფეროში ჩიქოვანი წერს:

ჩემს თმას ამგვარი ჭაღარა ახლავს
გულსაც ამგვარი ტრფობის იარა.

დედანში თბილად, თითქოს სევდადაკრული გრძნობითაა ნათქვამი თმაში შეპარულ ჭაღარასა და ჭაღარაშერთულ ტრფობაზე. ამ სტრიქონების რილსკისეული თარგმანი დედანს აზრობრივად არ ეთანხმება, თუმცა სევდის გამომხატველი მართლაც არის. უკრაინულად იგი სხვაეგვარი ფორმითაა ნათქვამი და თუმცა მიახლოებულია დედნის სტრიქონის აზრთან, მას სავსებით მაინც არ შეესიტყვება.

დიდი პოეტური გზნება ჩანს რილსკის მიერ შესრულებულ გიორგი ლეონიძის ლექსების თარგმანებში. მთარგმნელი განსაკუთრებული გულისხმიერებით მოჰკიდებია დედნის ყველა პოეტურ აქსესუარს. ფართოდ აღიარებული შეხედულება, პოეტის თარგმნა ავტორთან ერთგვარ შეჯიბრებას წარმოადგენსო, რილსკის მთარგმნელობითი მოღვაწეობის მიმართაც შეიძლება გავიხსენოთ. ცხადია, რომ თვითმყოფად მგოსანს თავისი სამყარო, თავისებური შეხედულება აქვს საგნებსა თუ მოვლენებზე და ამდენად თავისებური პოეტური განცდაც გააჩნია. ეს კი თავს იჩენს ზოლმე თარგმნის დროსაც, როდესაც მთარგმნელი დედნის ამა თუ იმ დეტალს პოეტურ გააზრებას ახდენს. რილსკის თარგმანებში აქა-იქ ამგვარ გადახვევებთან გვაქვს საქმე, მაგრამ ძირითადად მთარგმნელი სათარგმნი ავტორის პოეტურ სამყაროში რჩება და მისი რეალისტურად ამსახველია. დედნისადმი ასეთი მორჩილება მთარგმნელს აიძულებს იმავე ლექსიკური მასალის საშუალებით მშობლიურ ენაზე უცვლელად წარმოგვისახოს სათარგმნ ლექსში ჩაქსოვილი განცდა. ავიღოთ, თუნდაც ლექსი — „ტოროლასა-

ვით შეფრინდი გულში“. ქართველი პოეტის ღირებში, რაც ერთი ამოსუნთქვითაა თითქოს გადმოღვრილი ლექსში, არ კარგავს სინაზეს რილსკისეულ თარგმანში.

გ. ლეონიძის ლექსი „ქართველ ოსტატებს“ წარმოადგენს ქართველი ხალხის საუკეთესო შვილთა ქებათა-ქებას. პოეტი სიამაყის გრძნობით უმღერის მათ, ვინც ჟამთა სიაყის მიუხედავად ხელოვანის შეუპოვრობის ბრწყინვალე მაგალითები გვიჩვენა და ქართული ეროვნული აზრი სიტყვაში, ქვაში, თუ ლითონზე გააცოცხლა.

ხელოვნების განუზომელი სიყვარული საერთოდ და განსაკუთრებით ის სიზარული, რასაც პოეტს განაცდევინებს მოძმე საქართველოს ხელოვნების მდიდარი წარსული, უნდა იყოს მიზეზი იმისა, რომ რილსკიმ ხელი მოჰკიდა ამ ლექსების თარგმნას. უნდა ითქვას, რომ რილსკიმ ამ ლექსის თარგმნით ახალ პოეტურ გამარჯვებას მიაღწია. მის თარგმანში იგრძნობა ხელოვნების ოსტატებისადმი ის სიყვარული და თბილი გრძნობა, რომელიც ლეონიძეს ჩაუქსოვია თავის პოეტურ სტრიქონებში. თარგმანში შენარჩუნებულია ლეონიძის ლექსებისათვის ჩვეული პატრიოტული აღტყინება.

გიორგი ლეონიძის ლექსების რილსკისეული თარგმანები დედანს სიტყვა-სიტყვით ემთხვევიან. თარგმანში განსაკუთრებულად შეინიშნება დედნის ამაღლებული ტონისა და ინტონაციური ხმიანობის გაღატანის დიდი ხელოვნება. სწორედ ამ მხრივ ჩანს თარგმანში რილსკის პოეტური ოსტატობა და ნიჭიერება.

ამას ვერ ვიტყვით უკრაინელი მგოსნის მიერ გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების თარგმანზე. სამწუხაროდ, მაქსიმ რილსკიმ წარმატებას ვერ მიაღწია გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების თარგმანში. გალაკტიონის პოეზიის თარგმნა რომ რთულია, უკვე საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია. ჯერჯერობით მისი ლექსების თარგმნა მარცხით დამთავრდა თითქმის ყველა ენაზე. გალაკტიონის ლექსების რიტმული და ინტონაციური მრავალფეროვნება მთარგმნელისათვის დიდ დაბრკოლებას წარმოადგენს. იკარგება ხსენებული კომპონენტები და თარგმანში გვჩნდება გალაკტიონის ლექსების მხოლოდ შინაარსობრივი ჩონჩხი, რაც, ცხადია, შორსაა ქართველი მგოსნის ჭეშმარიტი პოეზიისაგან.

გალაკტიონ ტაბიძის ლექსებიდან მაქსიმ რილსკის უთარგმნია

ქართული პოეზიის აღიარებული შედეგები—„გურიის მთები“, „მე და ღამე“.

ეს ლექსები გალაკტიონის იმ ნაწარმოებებს განეკუთვნებიან, რომლებიც პოეტური მუსიკალობით გვაოცებენ. პოეტის ფაქიზი გრძნობა აქ ისეა გახვეული სიტყვიერ სამოსელში, რომ მისი მოსმენის შემდეგ ძნელად თუ მოგვეწონება იგი სხვა ენაზე გადატანილი. მაქსიმ რილსკის, ამ ლექსების თარგმნის დროს დედნის რიტმული მხარე უნდა ჰქონოდა გათვალისწინებული, მაგრამ სამწუხაროდ, ეს ასე არაა. „გურიის მთების“ თარგმანში პირველ სტრიქონშივე დაკარგულია ლექსის რიტმული თავისებურება.

დედანში პოეტი მეეტლეს მოუწოდებს—გააქანოს ცხენები! თარგმანში კი მოწოდება არ ჩანს, აქ ცხენები თვით მიჰყრიან და პოეტი თითქოს მეეტლეს ესაუბრება. ეს კი ლექსის დინამიკას ანელებს. ლექსის ინტონაციური პაუზა თარგმანში მოკეცთილია და ჩვეულებრივ ოთხტაყბიან ლექსშია გაერთიანებული.

ლექსის დასასრული რილსკის ისე უთარგმნია, რომ ინტონაციის დაკარგვასთან ერთად აზრობრივი სიზუსტეც დაუკარგავს. მაგალითად, „გახედე მთებს“ იმას გვიჩვენებს, რომ პოეტი მეეტლეს ესაუბრება და უთითებს მთების სილამაზეზე. ეს აზრობრივი შეუსაბამობაა და არ ეგუება განწყობას პოეტისა, რომელიც საკუთარ თავთან არის განმართებული. ლექსის რიტმული დინამიკა კი, ისე როგორც დასაწყისში, არც აქ იგრძნობა.

გალაკტიონის ლექსების თარგმნისას რილსკის ბევრი საინტერესო დეტალისთვის მიუგნია. თარგმანში ზშირად ჩანს ლექსიკური სიახლოვეც დედანთან, მაგრამ სრული სიზუსტე საბოლოოდ მაინც ვერ არის მიღწეული.

„მე და ღამეს“ თარგმანში რილსკის დედანთან მეტი სიახლოვისათვის მიუღწევია.

პოეტის მწარე ნაღველი და მიუსაფრობა თარგმანში იგრძნობა, მაგრამ ეს გრძნობები არ არის დედნის პოეტური ფორმის ტოლფასი მუსიკალობის თვალსაზრისით. დედანში პოეტი თავის „გულის საიდუმლოს“ მხოლოდ ღამეს ანდობს, რილსკისთან კი მგოსნის საიდუმლო იცის ღამემ, უძილობამ, ღამის მსუბუქმა ნიაემ.

უნდა აღინიშნოს აგრეთვე იოსებ გრიშაშვილისა და ირაკლი აბა—

შიძის ლექსების თარგმანები. ი. გრიშაშვილის ლექსი — „მეისტორი-
ევ, წიგნი დახურე“ ძველი და ახალი დროის ურთიერთობის თემაზეა
აგებული. ახალი ყოფით აღფრთოვანებული პოეტი მემატიანეს მოუ-
წოდებს, „წარსულზე თქმა ამაყური“ ახალი დროის ქებით შეცვალოს.
ახალმა დრომ ახალი გმირები შექმნა, რომელთა საქმეების ასახვა უნ-
და იყოს მემატიანის საქმე. ძველ სამყაროსთან დაპირისპირების ნია-
დაგზე პოეტი თანამედროვეობის სიდიადეს უფრო მკვეთრად გვაგრ-
ძნობინებს.

მაქსიმ რილსკიმ ქართული პოეზიიდან უპირატესად ისეთი ლექ-
სები თარგმნა, სადაც ძველი და ახალი ყოფის პოეტური განცდა და
დაპირისპირებაა მოცემული. მისი თარგმანი დედნის პოეტური აზრის
სწორი ინტერპრეტაციითა და პოეტური სახეების მართებული აღქმით
გამოირჩევა. ასეთია, მაგალითად, ი. გრიშაშვილის ლექსი — „მეისტო-
რიევ, წიგნი დახურე“.

შედარებით თავისებურადაა თარგმნილი „საიათნოვას ჭიანური“. ლექსს ეტყობა საიათნოვას პოეზიის ერთგვარი გავლენა რიტმის
თვალსაზრისით და ამდენად მასში შეიმჩნევა რიტმის მდორე დინება,
რითმა მოსაზღვრება. ყოველივე ეს თარგმანში დიდი ზომიერებითაა
გადმოცემული. მაქსიმ რილსკი ლექსის თარგმნისას აღწევს რიტმულ-
ინტონაციური და პოეტური სახის სიზუსტეს. რითმისა და რიტმის
ზუსტი გადმოცემით თარგმანში მიღწეულია ქართული ლექსის სრუ-
ლი ანალოგია.

ი. გრიშაშვილის ლექსი „პუშკინის ქალაქში“ შეთხზულია სამა-
მულო ომის წლებში და მასში, ბუნებრივია, აირეკლა ომის საშინე-
ლება. პოეტი ხედავს მტრისაგან შემდგურულ ძეგლს. მაგრამ პოეტი
ოპტიმისტურად შეჰყურებს მომავალს, იცის, რომ, რაც მტრობას და-
უნგრევეია, იმას სიყვარული ააშენებს. პოეტის ამ მშვენიერ განცდას
მაქსიმ რილსკი უნაკლოდ გადმოგვცემს უკრაინულ ენაზე. ლექსის
ზოგიერთი დეტალი სხვაგვარად გაუაზრებია, მაგრამ მშვენიერი თარ-
გმანისათვის ამით ჩრდილი არ მიუყენებია. მაგალითად, ი. გრიშაშვი-
ლის სტროფის —

მე შევხედრივარ შენს ძეგლს, პუშკინო,
ზიხარ და წიგნი მუხლებზე გიძევს.
რას კითხულობდი: მოხუც ღერვავინს,
თუ ჩვენ საყვარელ ჩახრუხაისძეს!

თარგმანში პუშკინს აქვს ეპითეტი „თმაქოროა“, რაც არ შეეხებოდა დედანს. სამაგიეროდ, იგი არ ღალატობს რეალურ სინამდვილეს. პუშკინი მართლაც ასეთი იყო. „ჩახრუხაისძე“ შეუცვლია „რუსთაველით“. ეფიქრობ, მთარგმნელი ამ შემთხვევაში მართებულად მოქცეულა, რადგან რუსთაველი უკრაინელი მკითხველის ცნობიერებაში დიდ პოეტად წარმოდგება, ჩახრუხაძე კი შეიძლება უცნობიც კი იყოს.

ლექსის ფინალი, სადაც პოეტის ძირითადი იდეა ჩანს, უკრაინულად კონკრეტულად არის ასახული. აქ არ არის დაკარგული არც სიტყვა და არც აზრობრივი კომპონენტი.

კარგადაა აქვს თარგმნილი მაქსიმ რილსკის ირაკლი აბაშიძის ლექსებიც.

ლექსი „დარიალქესთან“ პუშკინისადმი მიძღვნილია. დარიალქესთან მღვარი პოეტის ფანტაზიაში ერთმანეთს უპირისპირდება „ველური“ მთები, რომელსაც ალტაცებით უმღერა დიდმა რუსმა პოეტმა და ახალი სამყარო და მისი შეჭრა ღუმილით მოცულ მთებში. ლექსი ოთხ და ხუთსტრიქონიანი სტროფებით არის გაშართული. თარგმანში, მართალია, მხოლოდ ოთხსტრიქონიანი სტროფები გვხვდება, მაგრამ აზრობრივი მხარე მაინც სრულად არის გადმოცემული და, რაც მთავარია, მთარგმნელის განცდა სავსებით ემთხვევა ქართველი მგოსნის პოეტურ ემოციას და ამიტომაც ანალოგიური ეფექტიც არის მიღებული.

ამ ლექსში არის სპეციფიკური ქართული სიტყვები „საბოძვარი“, „გულისფიცარი“ და სხვა, რომელთა გადატანა ზუსტად უკრაინულად არც კი შეიძლება, მაგრამ მათი შინაარსობრივი ასახვა შესაძლებელია და რილსკიც სწორედ ამ სიტყვებს აქცევს ყურადღებას. მთარგმნელის ეს გულისხმობა შესაბამის შედეგს იძლევა. მთებში მშენებარე დარიალქესით პოეტს სურს გვიჩვენოს ის გარემოება, რომ ახალ ცხოვრებას მეტი სილამაზე შეაქვს მთებში და „ძით უფრო შეგიყვარდება იგი“. დიდი ეფექტურობა და პოეტური სილამაზე ჩანს ამ განცდის ამსახველ ფორმაში, რილსკის რომ შეურყევია.

ამ ლექსის დედანსა და თარგმანს შორის სალექსო სტრუქტურაში განსხვავებაა, რაც იმით არის გამოწვეული, რომ ზოგან ხუთსტრიქონიანი სტროფი ჩვეულებრივი ოთხსტრიქონიანითაა გადაღებული.

პერიფრაზირებას ვერ ასცდენია რილსკი ლექსის „მამას“ თარგმ-

ნისას. ლექსში გამოხატულია ადამიანური სითბო მამისადმი და სევდა გამოწვეული უბედური შემთხვევის გამო, რის შედეგადაც მამას თვალის სინათლე წართმევია. თარგმანში სტრიქონები აზრობრივად ყოველთვის არ ემთხვევა ერთმანეთს.

ზოგ შემთხვევაში მთარგმნელი ვერ ახერხებს ორიგინალის მოხდენილი და ლაკონური პოეტური აზრისა და ფრაზის უკრაინულად მოხდენილად და შესატყვისად გადმოცემას.

მიუხედავად ზოგიერთი ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური სხვადასხვაობისა, შეიძლება ითქვას, რომ მაქსიმ რილსკი ირაკლი აბაშიძის ლექსების თარგმნის დროს საერთოდ ზრ არღეევს დედნის აზრობრივ-შინაარსობრივ მხარეს. მას ქართველი მგოსნის ნაწარმოებები შინაარსისა თუ ფორმის თვალსაზრისით მოხდენილად და მაღალმხატვრულად გადააქვს უკრაინულ ენაზე.

„ქართული პოეზიის ანთოლოგიაში“ შესულია ვასო გორგაძისა და ხარიტონ ვარდოშვილის თითო ლექსის რილსკისეული თარგმანი. ვ. გორგაძის ლექსი — „თბილისი“ ჩვენს დედაქალაქს ეძღვნება. ამ ლექსის თარგმნისას რილსკი ცდილობს დაიცვას არა მარტო აზრობრივ-შინაარსობრივი მხარე, არამედ პოეტურ-გამომხატველობით ემოციურობასაც მიაქციოს ყურადღება. მ. რილსკი აღწევს კიდევ თავის მიზანს — მშვენიერად გადმოგვცემს ქართველი მგოსნის პოეტურ ჩანაფიქრს. უკრაინული სტრიქონები კარგი ნიმუშია იმისა, თუ რა წარმატების მოპოვება შეუძლია მთარგმნელს იმ შემთხვევაშიც კი, თუ იგი რჩება სათარგმნი ავტორის ლექსიკურ სფეროში.

ხარიტონ ვარდოშვილის ლექსში — „ილია ჭავჭავაძეს“ ხაზგასმულია ილია ჭავჭავაძის დამსახურება ქართული ლიტერატურისა და თავისი ერის წინაშე. რილსკის თარგმანში შენარჩუნებული აქვს დედნის პოეტური ზომა და რითმის (ჯვარედინი) სიზუსტეც, რაც უკვე იმას მიგვანიშნებს, რომ ლექსის ინტონაცია სრულყოფილადაა გააზრებული და ასახული უკრაინულად. ერთი გარემოება მაინც უნდა აღინიშნოს. დედანში ლექსი აზრობრივ ნაკვეთებადაა დაყოფილი, და თითოეულში ათამდე სტრიქონი ერთიანდება, თარგმანი კი ოთხსტრიქონიანი სტროფებითაა შესრულებული, თუმცა ამით თარგმანში არ იკარგება, არ ირღევეა დედნის შინაარსობრივი მხარე, რადგან ამგვარი დაყოფა უფრო ფორმალური ხასიათისაა, ვიდრე აზრობრივი.

ორიგინალისა და თარგმანის სტროფული შედარება ადასტურებს, რომ თარგმანი ინარჩუნებს დედნის პოეტურ ელფერს, სიტყვიერ-ფრაზეოლოგიურ სიზუსტეს, მიესადაგება ორიგინალს და ექსპრესიულობით არ ჩამოუვარდება მას.

ასეთი წარმატება მაქსიმ რილსკისა ქართული პოეზიიდან თარგმნილ ნაწარმოებებში სავსებით კანონზომიერია, რადგან მთარგმნელობითი მოღვაწეობა ორგანული ნაწილია მისი ლიტერატურული მუშაობისა და მაქსიმ რილსკის დახვეწილი გემოვნება და მაღალმხატვრული ოსტატობა ზომ საყოველთაოდ აღიარებულია.

„ანთია გულაბი, ვით ზმიდა სანთლები“

მაქსიმ რილსკი ქართული პოეზიით შემთხვევით არ დაინტერესებულა. უკრაინელი და ქართველი ხალხების მრავალსაუკუნოვანი მეგობრობა თუ კულტურული თანამშრომლობა იყო ის წყარო, რომელსაც ზარბაღ დაეწაფა უკრაინელი პოეტი.

პოეტის თვალწინ მეფის რუსეთის ხელში დაჩაგრული უკრაინა თუ საქართველო მძლავრ ინდუსტრიულ რესპუბლიკებად გარდაიქმნენ, აღზევდა ამ ერების სოციალისტური კულტურა, გაძლიერდა კავშირ-ურთიერთობანი მოძმე ერებს შორის. გამოჩნდნენ პოეზიის ახალი შუქურები, რომლებმაც არა მარტო მთელი ხმით უმღერეს ახალი სამყაროს შენებას, არამედ სრულად წარმოაჩინეს ეროვნული პოეზიის სათავეები, ჭეშმარიტი მეგობრობის სიმშვენიერე.

სოციალისტურმა საქართველომ ახალი ძალით მიიზიდა უკრაინელი თანამოძმის პოეტური ხედვა. ამიტომაც იყო, რომ მაქსიმ რილსკი დაინტერესდა ქართველ პოეტთა ნაწარმოებებით და მოინდომა მათი თარგმანების მეშვეობით კიდევ უფრო დაეახლოებინა ეს ორი ერი, ახლოს გაეცნო უკრაინელი მკითხველისათვის მისი ძველისძველი მეგობარი ხალხის პოეტური აზრი.

მაქსიმ რილსკის შემოქმედებაში საქართველოს აწმყოსა თუ წარსულს, მისი ხალხის ყოფა-ცხოვრებას თავისი ადგილი აქვს მოძებნილი. საქართველოს ჩვენ ვხედავთ არა მხოლოდ ქართველ მწერალთა რილსკისეულ თარგმანებში, არამედ მაქსიმ რილსკის ორიგინალურ

ნაწარმოებებსა თუ კრიტიკულ წერილებშიც. ქართული თემატიკა ახმინდა უკრაინელი მგოსნის ისეთ ნაწარმოებებში, როგორიც არის „შოთა რუსთაველი“, „მირგოროდის ჩანაწერები“, „დავით გურამიშვილი“, „ხევსური ბარში“ და სხვ.

მაქსიმ რილსკის არაერთხელ ჰყავს ნახსენები თავის მსაჭერულ ნაწარმოებებში თუ სტატიებში შოთა რუსთაველი. უკრაინელი მგოსანი „ვეფხისტყაოსნის“ გმირების არსებობის წყაროს იმჯროინდელ ქართულ სინამდვილეში ეძიებს და ავტორის პოეტური მრწამსის საფუძველს ქართული ადამიანის ბუნებაში ხედავს.

მაქსიმ რილსკი თავის ლექსში „შოთა რუსთაველი“ ქართული პოემის სხვა მრავალ ღირსებასთან ერთად ორ მოვლენას აღნიშნავს საგანგებოდ. რუსთაველის პოემის უდიდესი ღირსება უკრაინელი პოეტის აზრით მასში მაღალმხატვრულად წარმოდგენილი მეგობრობის იდეაა. მეგობრობის ჰიმნი თავისთავად უკვე მეტყველებს მისი ავტორისა და თვით ნაწარმოების მაღალ ღირსებაზე. ეს ფრიალ მნიშვნელოვანი ფაქტი იმითაც არის საყურადღებო, რომ მეგობრობის იდეა საბჭოთა ცხოვრების ერთ-ერთი წამყვანი იდეათაგანია და ჩვენს სოციალისტურ სინამდვილეში ხალხის საერთო სულისკვეთების გამომხატველია. ამიტოაა განპირობებული „ვეფხისტყაოსნის“ სიდიადე ჩვენს ქვეყანაში. მ. რილსკის თქმით, პოემის პოპულარობა, მისი სიდიადე, რუსთაველის მეგობრობის იდეის ჩვენს ეპოქაში განხორციელებითაც არის გამოწვეული.

უკრაინელ პოეტს საგანგებოდ აქვს აღნიშნული რუსთაველის პოემის იდეის ინტერნაციონალური ხასიათი. ამიტომაც არის, რომ დღეს ყველგან, სადაც „კაცური გული სცემს, რუსთაველის სახელი შარავანდოსილია“.

მაქსიმ რილსკის მიაჩნია, რომ რუსთაველის პოემაში წარმოდგენილია ყველა დროის ადამიანებისათვის გასათვალისწინებელი ზოგადი დებულებებიც, რომლებიც ქართველმა მგოსანმა მშრალი დიდაქტიკის გარეშე წარმოაჩინა. სხვა ფაქტორებთან ერთად ეს არის, მისი აზრით, შოთა რუსთაველის ლიტერატურული და საზოგადოებრივი მნიშვნელობის განმსაზღვრელიც. მაქსიმ რილსკის მაგალითად მოაქვს რუსთაველის აფორიზმი — „რასაცა გასცემ შენია, რაც არა დაკარგულია“ და მასში ჩაქსოვილი აზრის განხორციელებად მიაჩნია „ხალხ-

ში მიმობნეული ყვაილები“, რაც კაცობრიობას დარჩა შოთა რუსთაველის პოეტური შედევრის სახით.

„მირგოროდის ჩანაწერები“ მიძღვნილია დავით გურამიშვილი-სადმი. ნაწარმოების ერთ-ერთ თავში საუბარია ზუბოვკასა და მირგოროდში დავით გურამიშვილის პატივსაცემად გამართულ შეკრებაზე. ზუბოვკაში ჩასულ ქართველ სტუმრებს ყვაილებით შეგებებია ადგილობრივი მოსახლეობა. ტრადიციის მიხედვით სასურველი სტუმრებისათვის სოფლის თავკაცებს პური და მარილი ზიურთმევიათ.

ხალხს გამოეყო სამი მოხუცი
და, როგორც წინათ სჩვევიათ თურმე,
სამ ქართულ სტუმარს მართლვეს უცებ
სუფრის მარილი და სამი პური.

ქართველებს მდებლად დაუკრავთ თავი და გულთბილი მიღების გამო მასპინძლებისათვის მადლობა მოუხსენებიათ. ამ ორი მოძმე ერის წარმომადგენლების შეხვედრის სურათი პოეტსა და საერთოდ ზეიმის მონაწილეებს უქმნიდა საესეებით რეალურ შთაბეჭდილებას, რომ ერთმანეთს ხედებოდნენ ჭეშმარიტი მეგობრები, ისტორიული ძმები, ერთიმეორისადმი სიყვარულითა და პატივისცემით გამსჭვალული ხალხების შვილები. ამიტომაც, ამბობს ავტორი, არავის არ გააკვირვებია, როდესაც გაიგეს, რომ უკრაინის ამ შორეულ სოფელში, საქართველოდან რომ რამდენიმე ათასი კილომეტრის მოშორებით მდებარეობს, რუსთაველის ენას საგანგებოდ სწავლობდნენ უკრაინელები.

და ჩვენგან არვის გააკვირვებია,
ქართული პანეი რომ მისწედა სმენას,
რომ ზუბოვკაში სწავლობენ ქართულს –
შოთას, დავითის, აკაკის ენას.

თითქოსდა ამ გრძნობის საპასუხოდ პოეტი საქართველოდან წარგზავნილი დელეგაციის პირით ზუბოვკელებს იქვე შეაღწყობინებს, რომ ქართველები ემზადებიან დიდი ზეიმისათვის – სურამში ლესია უკრაინკას ძეგლის გასახსნელად.

მაქსიმ რილსკის ეს ორი მომენტი—უკრაინულ სოფელში ქართული ენის შემსწავლელი წრის არსებობა და საქართველოში უკრაინელი მგოსნის ძეგლის აგება – ორგანულად აქვს დაკავშირებული ამ ხალხ-

ბის ცხოვრებაში სოციალისტური წყობილების მიერ მოტანილ ბედნიერ დღეებთან. საბჭოეთის ძმური ოჯახი — აი, ხალხთა ბედნიერების წყარო. ქართველი და უკრაინელი ხალხების მეგობრობის ფესვები ღრმა არის, მაგრამ ეს მეგობრობა არნახულ სიმაღლეზე აღის და უჩვეულო სიმტკიცეს იძენს მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი სხვა მომეხალხების, საბჭოეთის ერთიანი დიდი ოჯახის ხალხების მხარდაჭერითა და ძმობით არის გამაგრებული. ასე ესმის ხალხთა მეგობრობა მაქსიმ რილსკის, ამ ასპექტში ხედავს ქართველი და უკრაინელი ხალხების მეგობრობას პოეტი. ამიტომაც არის, რომ ლექსის შესავალშივე, სადაც ავტორი იწყებს საუბარს უკრაინაში ქართველი მგოსნის პატივსაცემად გამართულ ზეიმზე, ხარკოველ და პოლტაველ ქალებთან ერთად შემოიყვანს ლენინგრადელებსაც. თითქოსდა თემის მიხედვით არ არის სავალდებულო ორი ერის მეგობრობის გამოსამზეურებლად სხვა ერის წარმომადგენლებზეც საუბარი, მაგრამ ავტორი ფართო კუთხით აშუქებს თემას და ორი ხალხის მეგობრობის კონტურების მოსახზავად ფართო ტილოს ირჩევს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ორი ერის მეგობრობის თემას იგი საბჭოთა ხალხების მეგობრობის თემაში ჩააქსოვს. აქედან გამომდინარე, ქართველი და უკრაინელი ხალხების მეგობრობა პოეტთან მხოლოდ ორი ერის მეგობრობად კი არ ისახება, არამედ ამგვარი მეგობრობა საერთოდ საბჭოეთის ოჯახში შემავალი ხალხებისათვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისება ხდება.

როდესაც ზუბოვკაში ქართველი დელეგატები ჩავიდნენ, მათ თან ახლდნენ „მშრომელთა წარმომადგენლები მშობლიური მოსკოვიდან“. როდესაც ძველი მუხის ქვეშ გამართული კოლმეურნეთა კრება დასრულდა, გაისმა „რუსული, უკრაინული და ქართული“ სიმღერები; როდესაც საქართველოდან წარგზავნილებმა დაასრულეს თავიანთი გამოსვლა, ხალხთა თავყრილობა სიმბოლურად დაგვირგვინდა საბჭოთა კავშირის დიადი ჰიმნის შესრულებით; ხოლო მირგოროდში ხალხმრავალ მიტინგზე აღისფერყელსახვევიანმა გოგონამ საბჭოეთის ძმური ოჯახის ხალხთა მეგობრობაზე წარმოთქვა მგზნებარე სიტყვა.

ის მეგობრობას აქება ჩვენსას
და ძმურ ოჯახში ერთად შრომასაც,
აქება რუსი ხალხის სიმძლავრეს,
რუსთველის ხალხის ნათელ მომავალს,

შეეჩენოს შვილთა ღვინით ზარობდა
და იმ მგოსნის ბედს ჰყვებოდა სრულად,
ერთად რომ შეეკრა ქართველი კაცის,
უკრაინელის და რუსის გული.

სიმბოლურია და ავტორისეული ჩანაფიქრის კვანძის გამხსნელიც ნაწარმოების დასასრული, სადაც პოეტი ჩვენი სამშობლოს, ჩვენი მშრომელების იდეალებზე მიგვივლინებს. ერთადერთია ის გზა, წერს ავტორი, რომლითაც მივყავართ სოფლის მეურნეობისა თუ მრეწველობის მუშაკების, ინჟინრების თუ მეცნიერების ყოველდღიურ შრომას. ავტორი განადიდებს ამ გზას.

ერთადერთი გზა თვალწინ ელვარებს!
მშობელო მიწავ, გაჟეჟი ამ გზას,
რომ კომუნიზმის მისწვდელ მწვერულებს!

ამგვარად დაგვიხატა უკრაინაში დავით გურამიშვილის პატივსაცემად გამართული ზეიმის სურათი ხალხთა მეგობრობის მომღერალმა.

დავით გურამიშვილი მახლობელი და საყვარელი პოეტი და მოქალაქე გახდა უკრაინელებისათვის. ლტოლვილი ქართველი მგოსანი და მეომარი თავისი ბიოგრაფიისა და უფრო მეტად კი თავისი შემოქმედების გამო უკრაინელებისათვის ხალხთა მეგობრობის სიმბოლოდ იქცა, უკრაინელი და ქართველი ხალხების ურთიერთკავშირისა და ძმობის ხიდად იქცა.

მაქსიმ რილსკი თავის პოეტურ ხედვას ხშირად მიაპყრობდა ქართველ მგოსანს, მას იზიდავდა გურამიშვილი. ამიტომაც იყო, რომ მის შემოქმედებაში საგანგებოდ თუ სხვა თემასთან დაკავშირებით არაერთგზის ახშიანებულა ქართველი ხიზანის მიმართ გრძნობით ნათქვამი სიტყვები.

მაქსიმ რილსკის კალამს ეკუთვნის ლექსი „დავით გურამიშვილი“. ეს ნაწარმოები დაწერილი უნდა იყოს ზუბოვკის ცოცხალი შთაბეჭდილებების გავლენით. მგოსანი იგონებს იმ სოფელს, სადაც არაერთი და ორი პოეტის შემოქმედებითი საღარო გამდიდრებულა ახალი სახეებით, ავსებულა ახალი გრძნობით. ზუბოვკაში, წერს მაქსიმ რილსკი, დღემდე დადის ბრძენი სკოვოროდას აჩრდილი, ზუბოვკიდან, ამ უკრაინული სოფლიდან, მოდის კვალი მსოფლიო ლიტერატურის

ფართო სარბიელისაკენ ნიკოლოზ გოგოლისა. აი, ამ სოფელში დაასრულა სიცოცხლე სიმამაცისა და ერთგულების, ადამიანის სიყვარულის მომღერალმა ქართველმა მგოსანმა.

იქ დაეშა მისი აფრა,
პაოვა თბილი მიწა,
ვინც იმღერა „ქართლის ჭირი“
და ლექსს გული მისცა,
გული, ცეცხლი რომ ეკიდა
და არ გადიწვა.¹

ავტორი დავით გურამიშვილს ახასიათებს როგორც შემოქმედს, რომელმაც ცხოვრების მძიმე გზა გაიარა, მაგრამ ამ მწარე გამოცდის უამს შეინარჩუნა ადამიანური უბრალოება და სიმხნევე. დავით გურამიშვილი დიდი მგოსანი და დიდი ქართველი მოქალაქე იყო რილსკის აზრით, ეს იყო პოეტი, რომლის ქნარი სამშობლოს სიყვარულით იყო აკენესებული. მაგრამ უკრაინაში მას თავი ობლად არ უგრძენია.

უკრაინელი ხალხის სულიერმა სილამაზემ, უკრაინული სიმღერის ლაზათმა მოხიბლა ქართველი მგოსანი. მართებულად აქვს შენიშნული მაქსიმ რილსკის, რომ უკრაინული სიმღერის, ხალხური სიმღერის კვალი აირეკლა ქართველი მგოსნის შემოქმედებაში, როგორც თვითონ ამბობს—უკრაინულმა მგალობელმა საქართველოს სიმღერებში დაიბუღაო.

უკრაინის სიმღერები
შენც გიყვარს და მეცა,
თურმე მათში პოეტს ქართლის
გადეშალა ზეცა.
ქართულ ლექსში მისცა ბუდე
უკრაინის მერცხალს.

მაქსიმ რილსკი არც იმას იეიწყებს, რომ დავით გურამიშვილი ცოდნას მოწყურებული მეომარი და მგოსანი იყო. ავტორმა იცის და თავის ლექსში საგანგებოდ აღნიშნავს იმ ფაქტს, რომ ქართველი პოეტი ხალხის სასიკეთო მრავალ იდეას ატარებდა გონებაში და ზოგიერთი მათგანის განხორციელებაც კი მოასწრო. „ქართველი მეომარი და პოეტი, — წერს იგი, — ცოდნას მოწყურებული იყო, მის ნაშრო-

¹ თარგმნა ა რ წ. ს უ ლ ა კ ა უ რ მ ა.

მეგზში ჩვენ წავაწყდებით არა მხოლოდ გრძნობით აყვლებული სიმე-
ბის ხმებს, არამედ კეთილი ხალხის სასარგებლოდ ჩაფიქრებული აზა-
ლი წისკვილის ნახაზსაცო.

ლექსში „დავით გურამიშვილი“ მაქსიმ რილსკი კელავ თავის ნა-
ცად ხერხს მიმართავს. მას სურს, რომ დავით გურამიშვილისა და
უკრაინელი ხალხის ძვირფასი ურთიერთობა საბჭოეთის ხალხთა მე-
გობრობის შუქზე წარმოადგინოს, აამაღლოს და გაამდიდროს იგი,
განაზოგადოს და საბჭოთა ძმური ოჯახის მეგობრობის ასპექტში დაი-
ნახოს. ამ მიზნით ავტორი ჯერ გვიხატავს ტყვეობიდან გამოქცეულ
პოეტს, რომელიც ტყე-ღრეში მიიკვლევდა გზას და რომელიც ბოლოს
ერთმა კეთილმა რუსმა შეიფარა:

ტყვეობიდან რომ გაიქცა,
დარსა მარტოდმარტო,
მაგრამ რუსმა სახლის კარი
მას გაუღო ფართოდ.

ამ კონკრეტული მაგალითის ჩვენებისთანავე მაქსიმ რილსკი გა-
დადის ფაქტის განზოგადებაზე:

სწორედ ასე, როცა ქართლის
მიწა მორწყა სისხლმა,
როცა მტერთა მძინეარება
თავს დაატყდა რისხვად,
რუსმა ხალხმა საქართველო
ბორკილისგან იხსნა.

ეს განზოგადება თუ შედარება სრულიადაც არ ამძიმებს ტექსტს,
პირიქით, შეიძლება ითქვას, იგი ნაწარმოებს, თვით თემას აძლევს
მეტ სიღრმესა და, თუ გნებავთ, კონკრეტულობასაც.

უკრაინელი და ქართველი ხალხების ძმობა ურღვევია, ამბობს ავ-
ტორი, იგია ჩვენი მომავლის საფუძველი იმიტომაც, რომ:

მიედივართ და მიგვიძლევბა
წინ პარტიის დროშა.

მაქსიმ რილსკი 1954 წელს ეწვია საქართველოს. მასზე დიდი შთა-
ბეჭდილება მოახდინა ახალმა საქართველომ. მრავალ მოვლენასთან
ერთად მწერლის ყურადღება მიიპყრო მაღალმთიანი ზონიდან ბარად

ხალხის ჩამოსახლება. ამ თემას მიუძღვნა ერთ-ერთი ნაწარმოები „ხევსური ბარში“.

პოეტი ცდილობს ხევსურის ბარად ჩამოსახლების ფაქტი იმისათვის გამოიყენოს, რომ მკითხველს წარმოუსახოს მთიელის ცხოვრება ბარსა და მთაში. დაგვანახოს, რომ დღევანდელ დღეს შექმნილია პირობები, რათა მთის ხალხმა ბედნიერად იცხოვროს.

მამა-პაპათა სამყოფელი დათმო ხევსურმა
და მთიდან ბარად გადმოსახლდა თბილისის ახლოს.
ჭვარტლიან ქოხმახს, ოდიოვან რომ ეკამლმა შებურა,
დღეს აძვობინა მოხდენილი ახალი სახლი.

ასე იწყებს ლექსს მაქსიმ რილსკი. მთა და ბარი, ახალი, კეთილმოწყობილი სახლი და ჭვარტლიანი ქოხი — ამგვარ კონტრასტებს სთავაზობს მკითხველს ნაწარმოების დასაწყისშივე ავტორი. და ეს მეთოდი შეპირისპირებისა, პრინციპად რომ აუღია ავტორს, ლექსს ბოლომდე გასდევს.

ბარში გადმოსახლებულ ხევსურს სტუმრად სწევია უკრაინელი მგოსანი. მისი ყურადღება იმთავითვე მიუპყრია იმ გარემოებას, რომ მთის კაცს მთის ჩვეულებები, ადამ-წესები ბარად თან ჩამოჰყოლია, არ დაუკარგავს. მთიელის ტრადიცია ხევსურს შეუნარჩუნებია როგორც ყოფით ცხოვრებაში, იქნება ეს ბინის მოწყობა, ტანსაცმელი თუ სხვა რამე, ასევე სულიერადაც; მორიდებულობა, სტუმრის მიღება და სხვ. ბარად ჩამოსული ხევსური მთლად ბარელი ვერ გამხდარა, ვერ წვეტს კავშირს ძმასთან, მუდამ მთა აგონდება და ჯერ კიდევ მთის წესებით სუნთქავს.

მან ჯიხვის რქებით დაამშენა ჭიშკარის თალი,
ეინ იცის, რისთვის? იგონებდა, იქნება, წარსულს,
როს სალ კლდეებში მონადირე დასდევდა ლაღად
ფეხმარდ ჯიხვებსა თუ ქურციკებს, ქარაფზე გასულს,
იქნება, სულაც ავეგაროზად მიაჩნდა რქები
ანდა იქნება, გაიხსენა ძველი მიხნობა
და რომელიმე წარმართულ კერპს მიუძღვნა ქება —
რა კერპი იყო, ეს თვითონაც აღარ იცოდა.

მძიმე პირობებში ცხოვრობდა ხევსური მთაში, ძალზე მძიმე პირობებში. ბუნებაც აიძულებდა ხევსურს ყოველ წუთს მზად ყოფილი-

ყო თავის დასაცავად. მეზობელი ქისტების თავდასხმები, საქონლის მოტაცება, სისხლის აღება თუ სტიქიური უბედურება — მოეარდნილი ნიაღვარი, ჩამოწოლილი ზეაი — ხევსურს სიცოცხლეს უმწარებდა.

მაგრამ როდესაც გაიხსენებ სისხლისმღერელ ადათს — ურჯულო ქისტთა გაჟლეტას და მკლავის მოკვეთას (მოგეხსენებათ, ქისტებს მუდამ მაჰმადი სწამდათ), სისხლის აღებას, თუ მოგიკლეს ძმა ან მოკეთე, დავას რწმენაზე და უფრო კი — წასხმულ ფარაზე, მეზობელ ტომებს ქრისტიანი რაზეც ემღერის, ზეაესა და მეწყერს, ყველა გზა რომ ღორღით ჩარაზა და კიდევ უფრო ღრმად მოკაცა წელში ხევსური; როს გაიხსენებ, რომ გომურში აჩენდნენ ბავშვებს (იქნებ, ეს პაპაც გომურშია დაბადებული), რომ მელოვინე ქალს უგულოდ ავლებდნენ კარში, — მაშინ რას იტყვი და რაღაზე დაგწყდება გული?!

ამგვარი ცხოვრების გახსენება სასიამოვნოს არაფერს ეუბნებოდა ხევსურს. თუმცა, მთიელი მაინც მთიელი იყო, ისიც სულის მოსათქმელად მთას მიაშურებდა ხოლმე. მაგრამ ეს არცთუ ისე ხშირად ხდებოდა. ხევსური ბარში უკეთ ცხოვრობს, ვიდრე მთაში, ამას იგი თვითონ აღიარებს.

ახლა კი უნდა აღიაროს ხევსურმა წრეჯლად:
თუკი ქვეყნას დღემდე ცალი თვლით უმზერდა,
დღეს ღირსებია ორთავ თვალის ფართოდ გახელა!

ოჯახის მამა, მართალია, უწიგნური დარჩა, მაგრამ სამაგიეროდ შვილები სკოლაში დადიან. ოჯახი ეკონომიურადც წელმომაგრებულია, ხორბლისა და სიმინდის ტომრები ზეინებად აწყვია მეზობელ სადგომში.

ნაწარმოები მაქსიმ რილსკის შემოქმედების დამახასიათებელი ძირითადი მოტივით მთავრდება. პოეტი სულ ორიოდ სტრიქონში ახერხებს ოჯახის სანუკვარი იდეის — სოციალისტურ სამყაროში ხალხთა მეგობრობის ზეიმის დასურათებას. თუ გუშინ, წერს იგი, ორი მეზობელი ვერ ახერხებდა მშვიდად ძილს და ერთიმეორის ოჯახებს აწიოკებდა, მეზობლის სისხლით ღებავდა თავის მახვილს, დღეს ერთ სოფელში სხვადასხვა ერის წარმომადგენლები გვერდიგვერდ ცხოვრო-

ბენ, ერთ მერხს უსხედან სკოლაში და ერთად აშენებენ ბედნიერ ხვალისდელ დღეს.

ერთად სწავლობენ აქ თათარი, რუსი, ქართველი
სამი სკოლა და ზედ სამი ვარსკლავი ბრწყინავს!
ერთად შრომობენ და ღამეებს მშვიდად ათევენ
(„ისე კი არა, ჩვენ რომ ქისტებს ეპბროდით წინათ!“)

1941 წელს, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების ოცი წლისთავის საიუბილეო დღეებში, უკრაინის რესპუბლიკურ გაზეთში „კომუნისტ“ გამოქვეყნდა მაქსიმ რილსკის ლექსი „ქართულ მეგობრებს“.

მგოსანი იგონებს ძნელბედობის ხანას, როდესაც ორი დიდი ადამიანი-მოქალაქე, შეეჩენკო და წერეთელი შეხვდნენ ერთმანეთს როგორც „ორი არწივი“. ევრაეითარმა წინააღმდეგობებმა, თვით მთების სახითაც რომ იყო აღმართული ამ ორ ხალხს შორის, ვერ დაძლია ერთმანეთისკენ მეგობრული სწრაფვა და აი, დღეს, ამბობს მგოსანი, ორი ქვეყანა, ორი საბჭოთა რესპუბლიკა ხელიხელჩაკიდებული იღვწის ხალხთა საკეთილდღეოდ.

ჩვენს მეგობრობას ვერც მთა მაღალი,
ვერც ზღვა მრისხანე, ერცელი ტრამალი –
წინ ვერასოდეს აღუდგებიან!
ვაჟა-ფშაველას მძლე აღმაფრენა
და რუსთაველის უტკბესი ენა
განა სხვისია, მხოლოდ ჩვენია!

მოძმის სიმღერა, ამბობს პოეტი, ჩვენი სიხარულია და ამ ბედნიერ ეპოქაში ჩვენ ვგრძნობთ თქვენი სიმღერის ძალას, ჩვენ ვიცით თქვენი სიმღერები და ამიტომაც ხმას გაწვდნით, თქვენთან ერთად ვმღერით, ვმღერით როგორც ერთი ქვეყნის შვილები.

მაქსიმ რილსკი თავის ლექსებში მშვენივრად გამოხატავს საბჭოთა ხალხების ძმობისა და მეგობრობის იდეას. მეგობრობის სიმღერა მისთვის სავსებით გასაგები და მშობლიურია, ეს სიმღერაა ქარხნებისა თუ კომბაინების გუგუნე, მუშებისა თუ გლეხების, სოციალისტური სამშობლოს წარმატებები, შრომითი აღმაფრენა. საბჭოთა კავშირის დიდ ძმურ ოჯახში მხოლოდ ერთი სიმღერა შეიძლება იყოს გასაგები და საერთო – ამიტომაც არის რომ ცხრა მთას იქით მდებარე

ქვეყანა, მრავალძილიონიანი ხალხი შესანიშნავად უკებს მის მოძვე-
ერს, ამიტომაც არის, რომ მაღალი მთის არწივის — ვაჟა ფშაველასა
თუ დიდი აკაკის და საუკუნეთა სიღრმიდან მომავალი რუსთაველის
ხმა, რომ არაფერი ეთქვათ სოციალისტური საქართველოს ხელოვა-
ნებზე, მახლობელი და მშობლიურია უკრაინისათვის.

ჩვენ საერთო გვაქვს წითელი დროშა
შრომის ფერხულში, ბრძოლების დრო-ჟამს,
ცისკარს ეხედებით თუ ვამწვანებთ მინდერებს!
ბრძოლებში ერთ მტერს უნდა შევებათ,
ერთ ზღვას შევერთოთ მდინარეებად.
ერთი ბელადის მოძღვრებას მივღეუთ!

ამ სტრიქონებით ამთავრებს მისალმებას ქართველი მეგობრები-
სადმი მაქსიმ რილსკი და კიდევ ერთხელ განადიდებს ხალხთა მეგობ-
რობას, საბჭოთა კავშირის დიდ ძმურ ოჯახს.

შეიძლება ითქვას, რომ მაქსიმ რილსკის ნაწარმოები „საქართვე-
ლო“ ოდას წარმოადგენს საქართველოზე. ავტორი მასში აქებს
საქართველოს ბუნების სილამაზეს, მარად დათოვლილ მთებს, ლურჯ,
უძირო ცას, აქებს ქართული მიწის სიუხვეს, ქართულ ღვინოს. მწე-
რალს ამ ქვეყნის წარსულ დიდებაზე ესაუბრებიან ქართული ეკლესი-
ები, ხელთუქმნელი ძეგლები:

ნაჩუქურთმები ძველი ტაძრები —
ცისკენ წასულნი ღრუბლის ქულებად.
რომელთა ყველა ქვა თუ ნამსხვრევი
ყრმებს დიდ წარსულზე ეწურწურება...

სხვა ქვეყნიდან მოსულ შემოქმედთ პოეტურ მუზას უღვიძებ-
და ეს ახალი სამყარო თავისი მდიდარი კულტურითა და მტერ-მოყვა-
რით. „ამხანაგები ჩემნი წერდნენ, — ამბობს მგოსანი, — ამხანაგი ლერ-
მონტოვი მათ შორის — და გაკვალეს გზა ყველა თავისი მემკვიდრისა-
თვის“.

უკრაინელი მგოსანი მკითხველებს უსახელებს იმ ადამიანებს,
თანამედროვე ქართველ მწერლებს, რომლებმაც შეაყვარეს მას საქარ-
თველო. ყოველმა მათგანმა სხვადასხვა კუთხით დაანახა მას ამ პა-
ტარა ქვეყნის დიდბუნებოვანი ხალხის ცხოვრება. ეს ეამაყება მგო-
სანს, ეს ახარებს მის გულს.

როგორც ვხედავთ, მაქსიმ რილსკის პოეტურ მემკვიდრეობაში საქართველომ, მისმა ხალხმა, მისმა წარსულმა თუ აწმყომ, გარკვეული ადგილი დაიჭირა. როგორც დავინახეთ, უკრაინელი მგოსანი სიყვარულით ლაპარაკობს შოთა რუსთაველზე, დავით გურამიშვილზე, აკაკი წერეთელზე, თანამედროვე ქართველ პოეტებზე, აღნიშნავს, თუ რა წვლილი აქვს შეტანილი საქართველოს, თუ რა ადგილი უჭირავს ქართულ კულტურას საბჭოთა კავშირის მშურ ოჯახში.

მაქსიმ რილსკის საქართველოსათვის, ქართული კულტურისათვის მიუმართავს აგრეთვე თავის კრიტიკულ წერილებსა და გამოსვლებში. 1947 წელს დაწერილ სტატიაში — „საბჭოთა ლიტერატურის მსოფლიო მნიშვნელობა“ — მაქსიმ რილსკის აზრით, მთელი ჩვენი ცხოვრება, საბჭოთა ხალხების ცხოვრება — ეს ერთი განუზომელი სიგანის მდინარეა და მთელი ჩვენი ლიტერატურა — ეს ამ მდინარის ერთი განუზომელი სიგანით ასახვაა. რა თქმა უნდა, განაგრძობს ავტორი, ეს სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენი ლიტერატურა ერთფეროვანია იყოს. პირიქით. ჩვენი მრავალფეროვანი საბჭოეთის პოეზია. თუ ლიტერატურის რომელი დარგი გნებავთ, იმის ნათელი მაგალითია, თუ რა მრავალფეროვანია საბჭოთა ლიტერატურა. შემოქმედებითი ნაირფეროვნების ნიმუშად მაქსიმ რილსკი ასახელებს პოეტებს: აექტიქ ისაკიანს, ალექსანდრ ტვარდოვსკის, პავლო ტიჩინას, იაკუბ კოლასს და სხვა გამოჩენილ საბჭოთა მწერლებს და ამათ გვერდით ჩვენს სასიქადულო მგოსანს სიმონ ჩიქოვანს. „განა ეს მოძმე ხმათა ურთიერთგამოძახილი არ არის — ამბობს პოეტი და ასკვნის, — ერთიმეორეს მხოლოდ სიძლიერითა და სიწრფელით რომ ჰკავს?“

მაქსიმ რილსკი მიხეილ ლერმონტოვის შემოქმედებაზე დაწერილ სტატიაში — „ვეჩეს ზარი“ (1950) აღნიშნავს ლერმონტოვის პოეტურ სიტყვაზე კავკასიის გავლენის ფაქტს და ამბობს, რომ „ნაცნობობისა და მეგობრობის ძაფები აკავშირებდა მას, რუს პოეტს, ქართველ პოეტებთან ნიკოლოზ ბარათაშვილთან და ალექსანდრე ჭავჭავაძესთან“.

მაქსიმ რილსკი ამავე სტატიაში მიგვითითებს, ლერმონტოვი სერიოზულად იყო დაინტერესებული კავკასიის ხალხური პოეზიით, რომელიც მოგვიანებით მის შემოქმედებაში აისახაო. ამასთან დაკავშირებით მაქსიმ რილსკი აღნიშნავს, შესაძლოა, ლერმონტოვი რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანს“ არ იცნობდა, მაგრამ მწირის ბრძოლა

ვეფხვთან ტარიელის ლომებთან ბრძოლას მოგვაგონებსო. კიდევ ორ წერილში — „მომღერალი ვორსკლას ნაპირებიდან“ (1963), რომელიც პლატონ ვორონკოს შემოქმედებისადმი მიძღვნილი და — „ელიშე ჩარენცი“ (1957), გაიელვებს ქართულ შემოქმედთა სახელები. ამ წერილებში პოეტი თამარ აბაკელიასა და გალაკტიონ ტაბიძეს მოიხსენიებს.

* * *

მაქსიმ რილსკი თავისი ხანგრძლივი ცხოვრების მანძილზე დიდ ინტერესს იჩენდა მოძმე ერების კულტურისადმი და მათ შორის ქართული კულტურისადმი. განსაკუთრებით კი გენიალური მოაზროვნისა და შემოქმედის შოთა რუსთაველის პოეტური მემკვიდრეობისადმი.

მაქსიმ რილსკის მხატვრულ სამყაროში შოთა რუსთაველი რამდენიმე კუთხით არის წარმოდგენილი: ქართველი მწერლის შესახებ უკრაინელ მგოსანს აქვს როგორც მეცნიერულ-კრიტიკული ხასიათის წერილები, ისე საკუთარი პოეტური მიძღვნა და რუსთაველზე დაწერილი ლექსის უკრაინული თარგმანი.

შოთა რუსთაველის შესახებ თავისი აზრი მან პირველად გამოთქვა 1937 წელს სიმონ ჩიქოვანთან თანაავტორობით დაწერილ წერილში — „რუსთაველის პოემა უკრაინულ ენაზე“. წერილის შესავალში ავტორები აღნიშნავენ, რომ ლექსის მთარგმნელობითი კულტურა საბჭოთა კავშირში მაღალია, მაგრამ შოთა რუსთაველის პოემის თარგმნა მიკოლა ბაჟანის მიერ უკრაინულ ენაზე უთუოდ საგანგებო მოვლენაა ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაში.

ავტორების ინფორმაციით, ბაჟანს ჯერ კიდევ 1929 წელს დაუწყია მოსამზადებელი სამუშაოები, გასცნობია როგორც თანამედროვე საბჭოთა საქართველოს, ასევე ამ უძველესი ხალხის კულტურულ წარსულს, შეუსწავლია მხატვრული თუ მეცნიერული ლიტერატურა საქართველოს შესახებ, ამ ქვეყნის ისტორიული ძეგლები, არქიტექტურა, ფრესკული ფერწერა, ხალხის ყოფა-ცხოვრება. ფეხით მოუვლია საქართველოს მთა და ბარი. მხოლოდ ამის შემდეგ შესდგომია ბაჟანი „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის შესწავლას ცნობილი ქართველი რუსთაველოლოგების დახმარებით.

მიკოლა ბაჟანის შემოქმედებით შრომას უნაყოფოდ არ ჩაუვლია.

უნდა ითქვას, აღიარებენ ავტორები, რომ „ეს პირველი პოეტური თარგმანია, რომელიც ჭეშმარიტად ახლოს ღვას ორიგინალთან“. წერილის ავტორები არ დაყრდნობიან მხოლოდ საკუთარ ცოდნას და სპეციალისტებთან ერთად შეუდარებიათ თარგმანი ორიგინალისათვის, მხოლოდ ამის შემდეგ გაუკეთებიათ ასეთი კატეგორიული განცხადება.

მაქსიმ რილსკი და სიმონ ჩიქოვანი ბაჟანისეულ თარგმანს უდარებენ მანამდე არსებულ სხვა თარგმანებს და მის აშკარა უპირატესობას აღნიშნავენ.

ავტორები, სანამ კონკრეტულად მიუთითებდნენ ბაჟანისეულ თარგმანზე, ორიოდ სიტყვით ახასიათებენ რუსთაველის იდეოლოგიას, უდარებენ პოემას ძველ კლასიკურ მწერლობას და განსაზღვრავენ „ვეფხისტყაოსნის“ ადგილს მსოფლიო ლიტერატურაში. წერილში მთარგმნელის გამარჯვებისა და ოსტატობის საილუსტრაციოდ მოტანილია რამდენიმე მაგალითი. ეს არის ცნობილი ადგილები როგორც თავისი ღრმა აზრით, ასევე ლექსის დახვეწილობით: ავთანდილის ანდერძი, ნესტან-დარეჯანის წერილი, პოემის შესავალი ნაწილი და სხვ.

ს. ჩიქოვანი და მ. რილსკი საგანგებოდ აჩერებენ მკითხველის ყურადღებას რუსთაველის ლექსის ზომაზე და უკრაინულად მისი გადატანის თავისებურებაზე. ისინი აღნიშნავენ, რომ, როგორც ცნობილია, რუსთაველის პოემაში მაღალი და დაბალი შაირი ერთმანეთს ენაცვლება, რაც მაჟორულ და მინორულ წყობას უდრის მუსიკაში.

სლავურ ენაზე ამ ნიუანსის გადატანა ურთულესი საქმეა. მიკოლა ბაჟანს ეს ამოცანა უკრაინული ენისა და ლექსის თავისებურებათა გათვალისწინებით ძალზე გონივრულად გადაუწყვეტია. ავტორები მკითხველებს აცნობენ ბაჟანის წარმატების საიდუმლოებას.

როგორც უკვე ითქვა, მაქსიმ რილსკის უყურადღებოდ არ დარჩა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ უკრაინულ ენაზე თარგმნის ფაქტი. ბაჟანისეული თარგმანის შეფასებას იგი კვლავ დაუბრუნდა. მან ელენე სტურუასა და ოლექსა ნოვიცკისთან ერთად დაწერა წერილი, რომელშიაც გამოხატა თავისი და თანამოკალმეების პოზიცია ამ თარგმანისადმი.

მაქსიმ რილსკი, ელენე სტურუა და ოლექსა ნოვიცკი უკრაინულ მკითხველებს უხასიათებენ „ვეფხისტყაოსნის“, როგორც მსოფლიო

კულტურის საგანძურს, რომელშიც მთელი სასრულით აისახა მისი თანამედროვე პროგრესული იდეები, სამშობლოს სიყვარული, დიდი ჰუმანიზმი, გმირობისა და ეაჟაკობის იდეები.

„იგი, როგორც დიდი პოეტი და ფილოსოფოსი, — წერენ ავტორები, — დღესაც მახლობელია ჩვენთვის“. შემთხვევით როდი იყო, რომ მამაცმა კომკავშირელმა ზოია კოსმოდეძიანსკიამ მანამ, სანამ მტრის ზურგში წავიდოდა, თავის წიგნაკში ჩაწერა რუსთაველის სიტყვები სამშობლოს სიყვარულის, სიმამაცისა და გმირობის შესახებ.

წერილში მითითებულია იმ სირთულეებზე, რომლებიც მთარგმნელის წინაშე იდგა და რომლებიც ბრწყინვალედ დაძლია მიკოლა ბაჟანმა. „ბაჟანის თარგმანში მკაფიოდ გამოჩნდა, უპირველესად ყოვლისა, — ნათქვამია წერილში, — რუსთაველის იდეოლოგია, როგორც პოეტისა და ფილოსოფოსისა“.

მიკოლა ბაჟანი, ავტორების აზრით, პოემის თარგმნისას გაბედულად ეძებს ახალ სიტყვებს და სიტყვათშეხამებებს, ამავე დროს მკაცრად იცავს თვით პოემის სულისკვეთებას, ტექსტობრივ სიზუსტეს და თითქმის სრულად გადმოგვცემს პოემის რიტმულ-ინტონაციურ სიმდიდრეს, მის მომხიბლავ მუსიკალურობას. მთარგმნელს მშვენიერად მოუხერხებია პოემის კლასიკური სტროფების, ქართული ლექსის შაირის მაჟორული და მინორული ჟღერის შესატყვისის მოძებნა უკრაინულ ლექსში.

იგივე ითქმის ლექსის რითმაზე. მთარგმნელს ვირტუოზული ოსტატობით აქვს მიკვლეული ქართული ლექსის რითმის უკრაინული შესატყვისი.

წერილის ავტორები საუბრობენ „ვეფხისტყაოსანში“ გაბნეული აფორიზმების თარგმნის სიძნელესა და უკრაინულად მისი გადაღების ბრწყინვალე შედეგებზე და სხვა სირთულეებზე, რომლებისთვისაც მიკოლა ბაჟანს წარმატებით გაურთმევია თავი.

წერილის დასასრულს ავტორები აღნიშნავენ, რომ „ქართველი პოეტის გენიალური ნაწარმოების თარგმნას ჩვენთვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. იგი ამდიდრებს უკრაინულ ლიტერატურას და ჩვენს მკითხველებს საშუალებას აძლევს უფრო ახლოს და სრულად გაეცნონ რუსთაველის უკედავ პოემას და მასთან ერთად — მოძმე ქართველი ხალხის უძველეს კულტურას“.

აკაკი წერეთლის დაბადებიდან 125 წელთან დაკავშირებით მაქსიმ რილსკიმ წერილი მოათავსა ჟურნალ „მნათობში“. თავის წერილში აგი აღნიშნავდა, რომ დიდი ქართველი მწერლის ხსოვნას სათუთად ინახავს საბჭოთა კავშირის ყველა ერი.

აკაკი წერეთელი თავის ნაწარმოებებში უმღეროდა ხალხთა მეგობრობას, ნათქვამია სტატიასში, იგი ყოველგვარი ნაციონალური შეზღუდულობის მტერი იყო. პატრიოტი მწერლისათვის „ძვირფასი იყო რუსი მწერლებიც“. იგი მოწიწებით იხსენიებდა თავის შეხვედრას შევჩენკოსთან, თავის ძმად გამოაცხადა სომეხი დრამატურგი გ. სუნდუკიანი.

აკაკი წერეთელი, მაქსიმ რილსკის აზრით, ჭეშმარიტად სახალხო პოეტი იყო. მაღალ ეროვნულ ტრადიციებზე დაყრდნობითა და თავისებური ბრწყინვალე ტალანტით დიდი წვლილი შეიტანა ქართული ლიტერატურის განვითარების საქმეში და ხალხის სიყვარული და აღიარება დაიმსახურა. „უდიდესი ბედნიერება ზედა წილად აკაკის, — წერს მაქსიმ რილსკი, — ზედა ის, რაზედაც ოცნებობს ჭეშმარიტი პოეტი: მის ლექსებს მღერიან, როგორც ხალხურ სიმღერებს. მას დევნიდა მეფის მთავრობა, ჩვენი თავისუფალი სამშობლოს ხალხებმა კი მისი სახელი დიდების შარავანდედით შემოსეს“.

მაქსიმ რილსკი აკაკი წერეთელს მოიხსენიებს შოთა რუსთაველთან და დავით გურამიშვილთან ერთად და უკვე ამ ფაქტით აჰყავს წერეთელი დიდი ქართველი კლასიკოსების დონეზე. „პოეტი, — წერს მაქსიმ რილსკი, — რომლის სახელს ჩვენ ვაყენებთ „ვეფხისტყაოსნის“ და „დავითიანის“ ავტორთა სახელების გვერდით, სრული უფლებით შეგვიძლია ვადიაროთ ჭეშმარიტად ნაციონალურ და ჭეშმარიტად სახალხო პოეტად“.

აი, არსებითად ესაა გადმოცემული საქართველოსა და ქართველი მწერლების შესახებ რილსკის შემოქმედებაში.

მაქსიმ რილსკი ქართულ-უკრაინული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიის მკვლევარი არ ყოფილა. მის ინტერესებს არ წარმოადგენდა ქართულ-უკრაინული ლიტერატურული ურთიერთობის წყაროების ძიება. ამიტომაც მის კრიტიკულ მემკვიდრეობაში შემონახული მითითებანი ზოგიერთ ლიტერატურულ პარალელზე თუ გამო-

ნათქვამები ქართულ მწერალთა შემოქმედებაზე არ არის მეცნიერულად დასაბუთებული. როგორც ვიცი, ავტორის ამის პრეტენზია არც ჰქონია.

„ქართულ ლექსში კაოვას ბუდე უკრაინის მერცხლებია“

მაქსიმ რილსკის პოეზია ორმოციოდე წლის წინ მოექცა ქართულ მწერალთა ყურადღების ცენტრში და მას შემდეგ ინტერესი მისდამი არ შენელებულა. ჩანს, ქართული მწერლებისათვის შინაგანად ახლობელი იყო რილსკის ფაქიზი პოეტური სამყარო, დიდი პატრიოტული სულისკვეთება და ფილოსოფიური აზროვნების სიღრმე. სწორედ ამან განაპირობა უკრაინელი მგოსნის პოეზიის ესოდენ ფართო რეზონანსი საქართველოში.

მაქსიმ რილსკის ლექსის თარგმანი ილო მოსაშვილმა პირველად გამოაქვეყნა 1938 წელს. მან ჟურნალ „მნათობში“ ერთდროულად დაბეჭდა ორი უკრაინელი პოეტის — მაქსიმ რილსკისა და მიკოლა ბაჟანის — ლექსების თარგმანი. ნაწარმოებებით „მონადირე“ და „ღამის რეისი“ — ი. მოსაშვილი ქართულ მკითხველს აცნობდა უკრაინული პოეზიის თვალსაჩინო წარმომადგენლებს.

მაქსიმ რილსკის ლექსი „მონადირე“ (დედანში — „მონადირეები“) პოეტის შემოქმედების ადრინდელ პერიოდს ეკუთვნის. ეს ლექსი შედიოდა 1925 წელს გამოქვეყნებულ კრებულში „თოელსა და ქარბუქში“.

ლექსში „მონადირე“ პოეტი მონადირეებს ჯანიან და სიცოცხლით სავსე პირებად გვიხატავს. ისინი ბუნების შვილები არიან, ესმით მისი და სწორედ ეს ასაზრდოებს მათ დაუოკებელ ენერგიას.

ი. მოსაშვილისეულ თარგმანში კარგად არის გადმოცემული ლექსის შინაგანი ექსპრესია და ავტორის, მაქსიმ რილსკის საოცარი პოეტური ხედვა:

კელაე არის სალხი: ტყესა და ქვაში
მათი თვალების ვარსკლავანი სხედან.
ყინეიან ქარში და იმათ ხმაში
გარდასულ წლების ჭაღარას ეხედავ.

შემოიხვევენ ცეცხლის ჯერაანს
ველზე გაფრენილ ცხენების ფაფარს
და ნამქერაან გზებზე მღერაან
მთვრალი კენტაერის შორეულ ზღაპარს.

მთარგმნელმა კარგად აუღო ალლო უკრაინულ ლექსს, გაუგო ავტორის და ქართულ სტრიქონებში მშვენიერად გამოკვეთა მისი აზრები. ამ მხრივ აღსანიშნავია მთარგმნელის ოსტატობა ლექსის ბოლო სტროფის ქართულად გადმოღების დროს. ი. მოსაშვილს მოუხერხებია წინააღმდეგობებით აღსავსე ეს სტროფი, სადაც მონადირის პიროვნების გაორება ასე მართალი და ცხოვრებისეულია, ისე აეხმიანებინა ქართულ ენაზე, რომ შეენარჩუნებინა დედნის თითქმის ყოველი ნიუანსი.

უყვართ ფრინეული, თეზი და მგელი,
რაც ხუნთქავს – უყვართ, უელიან სოფელს
და მაინც ტკბილად ბლუჯავენ ხელით
ნადირის სისხლით შეღებილ თოფებს.

მაქსიმ რილსკის პოეტური ნაწარმოებების თარგმნას სხვა ცნობილმა ქართველმა მწერლებმაც მოჰკიდეს ხელი. მომდევნო წლებში ქართული ლიტერატურა გაამდიდრეს მაქსიმ რილსკის ლექსების თარგმანებით: კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ („სიმღერა სტალინზე“), ზარიტონ ვარდოშვილმა („უკრაინა“), ოთარ ჭელიძემ („ახალგაზრდობა“), ზუტა ბერულავამ („ტყე“) და სხვებმა.

ქართველმა მთარგმნელებმა ძირითადად მ. რილსკის პატრიოტული ხასიათის ლექსები შეარჩიეს, განსაკუთრებით სამამულო ომის პერიოდში დაწერილი, მტრისადმი მრისხნით აღსავსე ლექსები. ზოგი მათგანი მაშინვე ითარგმნა ქართულად და გამოქვეყნდა კიდევ. ისინი ქართველ ხალხს ისევე აღანთებდნენ მებრძოლი სულისკვეთებით, როგორც უკრაინელ ხალხს.

სამამულო ომის ცეცხლოვანი დღეების გამოძახილით არის გაჟღენთილი აგრეთვე 1948 წელს დაწერილი ლექსი „ტყე“, რომელიც ზუტა ბერულავამ თარგმნა. ავტორი მოგვიწოდებს, მზრუნველობა არ მოვაკლოთ ტყეს, რომელსაც ოდესღაც თავს აფარებდნენ პარტიზანე-

ბი. სუტა ბერულავამ მშვენიერად გადმოგვცა ავტორის სულის-
კვეთება და უკრაინული ლექსის ჟღერადობა:

ტყე. ანუ როვორც უწოდებენ სერბები „შუბა“,
უბრალო გროვა როდი არის მუხის და ფიჭვის...
რამდენი ფიჭვი დაიბადა ამ ტყეში ჩუმად,
რამდენი ფიჭვი — საესე ლხენით, დარდით თუ იჭვით!

ზოგჯერ მრისხნელ მღერის აგი და ზოგჯერ ტკბილად,
ზღეის სიღრმესა კეკეს მისი სიღრმე განუზომელი,
მრავალი სიტყვა ამზიანდა აქ, როვორც დილა,
ბეერიც სიმღერა — ლამაზი და დაუღვრომელი.

აქ არა ერთმა სიყვარულმა გაშალა ფრთები
და არა ერთმა წმინდა ვრცნობამ გახსნა კარები.
შებინდებიდან რიჟრაჟამდე ბუბუნებს შევებით,
სიცოცხლის ძალით, სიხარულით და ნეტარებით.

როცა დაბინდა ომმა ჩვენი ქვეყნის მთა-ბარი
და უკრაინის მშობლიური ცა მოკაშკაშე,
ის იყო ჩვენთა პარტიზანთა თავშესაფარი
და მკურნალობდა მამულისთვის დაჭრილ ვაჟაკებს.

იგი ღრუბლების განუყრელი მეგობარია,
შესტრფის ჩვენებურ ცისფერ წვიმებს, ელვას და ქუხილს,
და უხარია, მეგობრებო, მას უხარია,
რომ პურის ხეავე იპირება ტყის ნისლი რუხი.

ვინც ნორჩ ტყეებზე დღენიადავ ზრუნავს და ფიქრობს,
ვისაც მხურვალედ უყვარს ჩვენი ღელა-ბუნება,
აღამიანთა სიყვარულის ღირსია თვითონ,
რადგანაც ამით ჩვენს მომავალს ემსახურება!

ბუნებრივია, რომ მ. რილსკის შემოქმედებისადმი გულგრილი არ
აღმოჩნდა ქართველი და უკრაინელი ხალხის მეგობრობის საუკეთესო
მომღერალი სიმონ ჩიქოვანი. გაზეთ „კომუნისტის“ 1952 წლის 10
აგვისტოს ნომერში მან გამოაქვეყნა თარგმანი მაქსიმ რილსკის ლექ-
სისა „ხალხთა ძმობა“. ეს არის ერთი ამოსუნთქვით დაწერილი ღაღა-

დისი, მძლეობაძლე ზოტბა ზალხთა მეგობრობისა. სიმონ ჩიქოვანმა შეძლო მისთვის ჩვეული ოსტატობით გადმოეცა დედნის სული:

ხალხთა ძმობა მშვიდობა და კავშირია,
შემოქმედი ხალხის ფრთები გაშლილია.
ხალხთა ძმობა ღამის წყვედიად მოერია,
შორს მოძმენი ძმობის დროშას მოუღიან.
...მარგალიტის სამოსელში სინათლეა,
კრემლის კოშკით დარეკილი სიმართლეა.

ლექსში ასახული ზალხთა ძმობის კონკრეტული და მკაფიო გამოხატულება თვით მ. რილსკისა და სიმონ ჩიქოვანის მეგობრობაა. თარგმანი თავისთავად გულისხმობს ავტორისადმი მთარგმნელის სიმპათიასა და სიყვარულს, ამ შემთხვევაში ორი პოეტის ურთიერთსიყვარულს. ალბათ, ამიტომაც იყო, რომ თავის მხრივ მ. რილსკის არ დაუტოვებია უყურადღებოდ ქართველი მეგობრის პოეზია და უკრაინულ ენაზე აახშიანა სიმონ ჩიქოვანის რამდენიმე ლექსი.

ორმოცდაათიანი და სამოციანი წლების ქართულ პერიოდულ პრესაში გახშირდა საერთოდ უკრაინული პოეზიის ნიმუშების და, კერძოდ, მ. რილსკის ლექსების თარგმანების ბეჭდვა. თარგმანები გამოაქვეყნეს: ალიო მირცხულავამ, გრიგოლ ცეცხლაძემ, აკაკი ჭკადუამ, ხარიტონ ვარდოშვილმა, ვასილ ლაფერაშვილმა და სხვებმა.

1964 წელს საქართველოში უკრაინული ლიტერატურის დეკადასთან დაკავშირებით, მაქსიმ რილსკის ლექსები ცალკე კრებულად გამოსცა გამომცემლობა „ლიტერატურა და ხელოვნებამ“. ამ კრებულში შესული თარგმანები ეკუთვნით არჩილ სულაკაურს, ნოდარ გურეშიძეს, მურმან ქოიავას, ოთარ შალამბერიძეს, ნიკოლოზ ჩაჩავასა და შოთა ნიშნიანიძეს. კრებულის თითოეულ მთარგმნელს საკუთარი ხელწერა აქვს და ეს ზოგჯერ გავლენას ახდენს თარგმანზე, მაგრამ კრებულის მთლიანი სახე მაინც შენარჩუნებულია.

ცნობილია, რომ მაქსიმ რილსკის პოეზიისათვის დამახასიათებელია როგორც ლირიკული ხასიათის, ისე სამოქალაქო პათოსით ამეტყველებული ლექსები. უფაქიზესი გრძნობებით გამსჭვალული ლირიკა, სადაც შერწყმულია პოეტის ბავშვური ზილვები და სოფლის ცხოვრების შეუფერადებელი სურათები, სიყვარულის მარად შეუცნობელი ფენომენი და სევდიანი დაფიქრება ცხოვრების დედაარსზე, იმ-

დენად არ იტაცებენ ქართველ მთარგმნელებს, როგორც სამოქალაქო პათოსით გამსჭვალული ლექსები, რომლებშიც გადმოცემულია სამშობლოს სიყვარული და გმირული შემართება, მეგობრული ურთიერთობა და პატივისცემა მსოფლიოს ხალხებისადმი. ასეთ შემთხვევაში ზოგჯერ პოეტს საასპარეზოდ დედამიწაც აღარ ჰყოფნის და „შორეული ცის კიდის“ გადაღმა კოსმოსური სივრცეებისაკენ ილტვის. ამ ტიპის ლექსებს თავის დროზე უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდათ.

იქნებ, ამით იყოს შეპირობებული ის გარემოება, რომ ქართველმა მთარგმნელებმა ძირითადი ყურადღება სწორედ სამოქალაქო პათოსით გამსჭვალულ ლექსებს მიაქციეს და ამით რამდენადმე ნაკლებად წარმოჩნდა მ. რილსკის პოეზიის ლირიკული მხარე.

უკრაინელი მგოსნის ლირიკული ნაწარმოებები ქართულ ენაზე აახშიანა, როგორც უკვე ითქვა, ნიკოლოზ ჩაჩავამ. მან თარგმნა 1910 წელს დაწერილი „სიმღერა“ და 1956 წელს შექმნილი სონეტი „პირველი მეხი“. „სიმღერა“ შედის მ. რილსკის ლექსების ყველაზე აღრინდელ კრებულში „თეთრ კუნძულებზე“. თარგმანში ოსტატურად არის ასახული ახალგაზრდა რილსკის პოეზიის დიდი მგზნებარება:

შეინავარდე, ტოროლაუ, ცაზე,

მომკელთა ზეით.

გააჟანტე სეუდა მომნუსხავი

და კაცთა მძლევი.

მზე კაშკაშა, მტრედისფერ ცას

აბრწყინებს ისეე

და ჰურის ყანა ზღვასა ჰგავს თითქოს,

მოღელავს ისე.

მ. რილსკის ამ პერიოდის ლექსებში მიმართვის ფორმა წამყვან როლს ასრულებს. ნ. ჩაჩავას დამსახურება ისიცაა, რომ მას კარგად შეუგრძენია და გამოუყენებია თარგმნის დროს ეს ნიუანსი.

„პირველი მეხი“ ეკუთვნის სონეტების ციკლს, იგი შესულია პრემირებულ კრებულში — „ვარდები და ყურძენი“. მთარგმნელს მოუხერხებია დედნის შესატყვისი ფორმის გამონახვა, შეუნარჩუნებია ქვეტექსტი და უკრაინული სონეტი ქართულად ბუნებრივად აუშეტყველებია. განსაკუთრებით ეს იგრძნობა ფინალში:

მებაღემ დანას მოჰკიდა ზელი,

ზეხილს დააჭლო ჭრილობა მწველი,

რომ აიშოლტონ სწრაფად და უკეთ.

მაღალი ოსტატობით შეუსრულებია მ. რილსკის ადრინდელი თეთრი ლექსის — „შუადღის“ — თარგმანი არჩილ სულაკაურს. „შუადღე“ დაწერილია 1929 წელს და შედის კრებულში „გზათა შესაყართან“. ამ ლექსმა მიიპყრო არა მარტო ქართველი პოეტების, არამედ რუსი და სხვა ეროვნების მგოსანთა ყურადღებაც. ლექსის რუსული თარგმანი ეკუთვნის გამორჩეულ რუს მწერალს ბორის პასტერნაკს. ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ არჩილ სულაკაურისეული თარგმანი არცერთ ჩათვანს არ ჩამოუვარდება. საილუსტრაციოდ მოვიყვანოთ სულაკაურისეული თარგმანი.

მოითქვი სული დაყრდენი ბარს და უსმინე,
თანაც გახედე და არ გაოცდე.
შენ დაქცეულხარ და მიწაზე და შენ დაღვრილხარ
მწვანე ფერებად, უსასრულო მწვანე ფერებად.
კოპიტებიდან რომ მოგესმის ფუტკრის ზუზუნი,
ეს შენი ხმაა, შენი სულაა.
ეს შენ ხარ,
შენ ხარ, რომ ასახლებ ადამიანებს
და უფსკრულიდან უფსკრულამდე
რომ ისერი მაღალ, გამჭვირვალ ზიღებს.

საერთოდ, მაქსიმ რილსკის ლექსების ქართული თარგმანები ოსტატურად არის შესრულებული და კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ქართულ ენაზე გაცილებით უფრო ფართოდაა წარმოდგენილი მაქსიმ რილსკის სამოქალაქო პოეზია. ზოგი ლექსი ორი სხვადასხვა მთარგმნელის მიერაც კი არის გადმოღებული. ასეთი დაჟინებითი არჩევანი თავისთავად საყურადღებოა და, თანაც, ორი განსხვავებული თარგმანის არსებობა შედარების კარგ შესაძლებლობას იძლევა.

უპირველეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს დავით გურამიშვილისადმი მიძღვნილი ლექსი, რომელიც უთარგმნიათ ალიო მირცხულავას და არჩილ სულაკაურს. ორივე თარგმანში დაძებნილია დედნის ექვსტაეპიანი სტროფების მოხდენილი შესატყვისი, ა. მირცხულავასთან თითოეული ტაეპი რვა მარცვლიანია, ცეზურით ხუთი მარცვლის შემდეგ, ა. სულაკაურთან მონაცვლეობს რვა და ექვსმარცვლიანი ტაეპები და ცეზურა ოთხი მარცვლის შემდეგ მოდის.

ა. მირცხულავას არა აქვს თარგმნილი ზუბოევიდან მომავალ ქალთან შეხვედრის სცენა, რომელსაც ასე ოსტატურად გადმოსცემს ა. სულაკაური, თუმცა მან ოდნავ მაინც გადაუხვია დედანს და მეორე სტროფში გუგული მერცხლით შეცვალა.

ა. მირცხულავა.

უკრაინული სიმღერა
გულს იყურობს, ეით ჯადოსანი,
მასში ბრწყინავდა ქართლის ცა,
სულ რომ ნატრობდა მგოსანი,
ქართულ პანკს ეტყვის გუგულიც.
ჩვენი პატარა ფრთოსანი.

არჩ. სულაკაური:

ზუბოევიდან მომავალი
ერთხელ ნახა ქალი,
ტანკენარი, შავთვალეზა,
მასზე დარჩა თვალი,
ერთხელ ნახა, მეტად ვერა,
ვაჟ, პოეტის ბრალი!
უკრაინის სიმღერები
შენც გიყვარს და მეცა,
თურმე მათში პოეტს ქართლის
გადეშალა ზეცა,
ქართულ ლექსში მისცა ბუდე
უკრაინის მერცხალს.

ორ მთარგმნელს გადმოუღია აგრეთვე 1944 წელს დაწერილი ლექსი „პერეიასლავის რადა“. „ლიტერატურული გაზეთის“ 1954 წლის 26 თებერვლის ნომერში ამ ლექსის თარგმანი გამოაქვეყნა აკაკი ჭკადუამ, ხოლო 1964 წელს გამოცემულ კრებულში შეტანილია ოთარ შალამბერიძის მიერ შესრულებული თარგმანი. ორივე მათგანი თავისებურად საინტერესოა. საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ ერთი და იმავე ნაწყვეტის ორი განსხვავებული თარგმანი:

ა. ჭკადუა:

იყო რამდენი გლოვა და ტანჯვა,
რამდენი ცრემლი და განსაცდელი,
რამდენი სისხლი, კენესა, ნაღველი,
რამდენი სევდა, მძიმე ჭრილობა!

ამიტომ დღემდე ხსოვნაში დარჩა
ის დღე დიადი, მარად ნათელი —
როს მოუღწეულმა ჩვენმა ბოგდანმა
ხალხი შეყარა, შედგა ყრილობა.

ო. შალამბერიძე:

ეიცით შენი გოლეული,
სიმწარეც და სიმწუხარეც,
მოგვდევს შენი სიმათლის ხმა,
როგორც შუქი შორეული!

პირზე ღიმილმორეული
იმ დღეს ელოცათ, როცა ღამე
ჩაიფერულა და ჩაიმსხვრა
ბოგდანის ხმლით მორღეეული.

აშკარაა, რომ ორივე თარგმანი სათანადო დონეზეა შესრულებული და მთარგმნელების დახვეწილ გემოვნებასა და ოსტატობაზე მიგვითითებს.

პრესაში გამოქვეყნებული სხვა თარგმანებიდან საყურადღებოა გრ. ცეცხლაძის მიერ თარგმნილი „სამასი წელი“ და ხარიტონ ვარდოშვილის მიერ ნათარგმნი სამი ლექსი — „საბჭოთა უკრაინა“. „შევჩენკო“ და „სიმღერა მშობაზე“ („მნათობი“ 1954, № 5). ოთხივე ლექსი სამოქალაქო ლირიკის სფეროს განეკუთვნება და ავტორის შემართებაც სათანადო დონეზეა გადმოცემული. მაგალითად, გრ. ცეცხლაძეს კარგად აქვს ნათარგმნი მიმართვა მშობლიური მიწისადმი:

ახალ ცხოვრების გზა გაიარე,
აღსდგე. განახლდი მთელი არსებით,
კარპატს იქითურ ტრემბიტის სიმებს
ეხმატკბილება კობზარის ხმები.

აკაკი წერეთლის მიერ ქართულ ლიტერატურაში შემოტანილი სიტყვა „ეხმატკბილება“ მართლაც საოცრად შეეხმატკბილა უკრაინულ ლექსს.

ხარიტონ ვარდოშვილის მიერაა შესრულებული თარგმანი ლექსისა „სიმღერა მშობაზე“. დედანში ეს ლექსი ექვსტაქტიანი სტროფებისაგან შედგება: პირველი ორი ტაქტი ერთმანეთს ერითმება, მესამე

სტრიქონი მეექვსესთანაა გარითმული, მეორე კი მეხუთესთან. ამის სანაცვლოდ მთარგმნელი ყველგან მოსაზღვრე რითმებს გვაწვდის:

ისევ დაღა გაზაფხული მზიარული,
სოფლად ისმის შრომის დიდი ჟრამული.
ერთად, ძმებო, შეეკმადროდეთ უფრო მტკიცედ,
შრომასაც კვლავ ერთმანეთს ხელი მიეცეთ.
ჩვენ ხომ ერთად ვძლიეთ სედა-განსაცდელი,
მაშ, გმირობით აეაყვით მთა და კელი!

კარგადაა ნათარგმნი ლექსი „საბჭოთა უკრაინა“, სადაც მთარგმნელი თავიდანვე პოულობს დედნის შესაფერის ინტონაციას:

როცა „აერორას“ ბათქის გრიალი
სმოლშიც შეიჭრა და ცეცხლად იქცა,
მძლედ აგუგუნდა ოქტომბრის აღი
და გაანათა მშობელი მიწა.

როდესაც მთარგმნელები პასუხისმგებლობით ეკიდებიან თავიანთ მოვალეობას, ახერხებენ გამართული და უზადო თარგმანი მიაწოდონ მკითხველს. ამის ნიმუშებია ნოდარ გურეშიძის მიერ თეთრი ლექსით ნათარგმნი „ხრისტო ბოტევის ხმალი“, შოთა ნიშნიანიძის მიერ გადმოღებული „ადრიატიკა“, არჩილ სულაკაურის მიერ ქართულად ამეცყველებული „სამშობლოს“. საილუსტრაციოდ მოვიყვანოთ თითო სტროფი სამივე ლექსიდან:

ამ უპირობას და მოოქრულ ხმალს
არ დაედება არასდროს მტკერი,
ვერც ნიაღვარი ველარ წალეკავს
ამ ხმალს — ოცნებას, ამ ხმალს — სიმღერას,
რადგან ის, როგორც თავისუფლება,
შესთევისება ბულგარეთის ხალხს.¹

და ისეებივით აფრენილები,
გაოგნებული გზათა ცდუნებით,
აზოვის ზღვაში არეკლილები
მიფარფატებდნენ თეთრი ღრუბლები²

¹ თარგმნა ნ. გურეშიძემ.

² თარგმნა შ. ნიშნიანიძემ.

სიციცხლე არ დააცალოს,
დედის რძე ექცეს შხამად,
ვინც სხვა მიწაზე გაცცვალოს,
ზურგი გაქციოს წამით!

მეტაფორული აზროვნების სიღრმე და ქართული იდიომების ასე ოსტატურად მომარჯვება მთარგმნელთა უდავო დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს. ქართველმა მთარგმნელებმა შეძლეს მაქსიმ რილსკის პოეზიის მშობლიურ ენაზე ამეტყველება, უკრაინელი პოეტის ფიქრები და განცდები ქართველი მკითხველისათვის ახლობელი გახადეს, და კიდევ უფრო განამტკიცეს ჩვენს ხალხებს შორის ოდითგანვე არსებული მეგობრობა.

უნდა ვიფიქროთ, რომ მაქსიმ რილსკის, ისევე როგორც სხვა უკრაინელ პოეტებს, კელავაც გამოუჩნდებიან ქართველი მთარგმნელები, რომლებიც ამ შესანიშნავი მგოსნის მრავალწახნაგოვანი შემოქმედების ყველა მხარეს გულმოდგინედ მოეკიდებიან და მისი ლექსების ქართულად ასაქლერებლად მთელ თავიანთ ნიჭსა და უნარს მოიხმარენ.

„ბანთიადის წინასწარმეტყველი“

მაქსიმ რილსკის ცხოვრება და მოღვაწეობა რამდენადმე ქართულ პრესაშიც აისახა. ქართულმა გაზეთებმა სხვადასხვა დროს დაბეჭდეს ინფორმაციები თუ კრიტიკულ-პუბლიცისტური სტატიები, ქართველ მწერალთა მოგონებები, მგოსნის შემოქმედებითი თუ საზოგადოებრივი მოღვაწეობის თაობაზე.

1945 წელს გაზეთი „ლიტერატურა და ხელოვნება“ მაქსიმ რილსკის დაბადებიდან 50 და სამწერლო მოღვაწეობის 35 წლის შესრულებასთან დაკავშირებით აქვეყნებს ხელმოუწერელ სტატიას უკრაინელი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის შესახებ. მასში ძალზე მოკლედაა წარმოდგენილი მგოსნის ბიოგრაფია, დასახელებულია მისი პოეტური კრებულები: „თეთრ კუნძულებზე“, „ქარბუქსა და თოვლში“, „მეტამეტე გაზაფხული“, „ზაფხული“, „უკრაინას“, „მე შვილი ვარ საბჭოთა ქვეყნისა“ და აღნიშნულია, რომ რილსკი უმეტესად ლირი-

¹ თარგმნა ა. რ. ს. უ. ლ. ა. უ. რ. მ. ა.

კოსი პოეტი, მაგრამ ამავე დროს „მის პოეზიაში ჩანს დიდი მოქალაქის მეტროპოლი სული, შეურიგებლობა ხალხისა და სამშობლოს მტრებთან ბრძოლაში“.

ამასთან დაკავშირებით წერილში ნათქვამია, რომ ამ დროისათვის მაქსიმ რილსკი არის სრულიად სლავთა კომიტეტის პრეზიდენტის წევრი და უკრაინის საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე. იგი, როგორც მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, ომის მძიმე დღეებში სიტყვებით გამოდიოდა ჯარის ნაწილებში თუ სხვაგან გამართულ მიტინგებზე, რადიოში და სხვ. „მის ერთ-ერთ ასეთ პოეტურ გამოსვლას, — წერს სტატიის ავტორი, — „სიტყვას მშობელ დედაზე“ მიეკუთვნა პირველი ხარისხის სახელმწიფო პრემია“.

მიუხედავად იმისა, რომ გაზეთების ნომრები სავსე იყო დიდი სამამულო ომის ბრძოლებისა და მასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ინფორმაციებით, ლიტერატურული გაზეთი მაინც პოულობდა საშუალებას, საზოგადოებრიობისთვის მოეთხრო უკრაინელი მგოსნის შესახებ და მისალმების სიტყვა ეთქვა მოძმე თანამოკალმისათვის.

1960 წლის ნოემბერში მოსკოვში ტარდებოდა უკრაინული ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა. დეკადის დღეებში გაზეთ „ლიტერატურა ი ჟიზნი“ გამოქვეყნდა იოსებ ნონეშვილის სტატია — „არწივის სიახალგაზრდავე“, რომელიც მაქსიმ რილსკის მიეძღვნა.

ავტორი იხსენებს ერთ ძველ ქართულ თქმულებას მარად ახალგაზრდა, უბერებელ არწივზე, რომელსაც ჟამთა სრბოლა ვერას ვნებდა. მე მომაგონდა ეს თქმულება, წერს ავტორი, როდესაც მაქსიმ რილსკიზე ვფიქრობდი და როდესაც ახალგაზრდული ძალით აღსავსე მისი ახალი ლექსები წაიკითხე.

იოსებ ნონეშვილი თავის წერილში საგანგებოდ მიუთითებს რილსკის შემოქმედებისათვის დამახასიათებელ რამდენიმე ნიშანზე.

რილსკის შემოქმედება კარგა ხანია გასცდა უკრაინის ფარგლებს, წერს ავტორი, მან თითქოს აიტაცა ტარას შევჩენკოსა და ივან ფრანკოს ტრადიციები და განავითარა ისინი, რითაც დიდი წვლილი შეიტანა უკრაინულ ლიტერატურაში.

ქართველი პოეტის აზრით, რილსკის შემოქმედებას ასაზრდოებს უკრაინული ხალხური პოეზია, ხალხური სიბრძნე. ამიტომაც არის, რომ „მის ლექსებსა და პოემებში იგრძნობა უკრაინის უკიდევანო სტე-

პეხის სურნელება, უკრაინელი გლეხის გულისცემა, მთელი უკრაინის სუნთქვა“. სწორედ ამის გამოა იგი ჩემთვის ასე ძვირფასი, ასკენის ავტორი.

სამშობლოს სიყვარულით გამსჭვალული პოეტი, წერს ი. ნონეშვილი, „ახალგაზრდული ძალით უმღერის კომუნიზმის მშენებლობის მშვენიერ ხანას, ჩვენს დიდ ეპოქას“. ამ თვალსაზრისით, ავტორს განსაკუთრებული ყურადღების ღირსად მიაჩნია მაქსიმ რილსკის ლექსების კრებულები — „ვარდები და ყურძენი“ და „შორეული ცისციფურები“. ი. ნონეშვილმა მართებულად აღნიშნა, რომ ეს წიგნები განათებულია ლენინიზმის ჩაუქრობელი იდეებით, შრომის რომანტიკით, თანამედროვე ადამიანის სულიერი სიდიადის გრძნობით.

რილსკის პოეზია, ნათქვამია ი. ნონეშვილის სტატიაში, დიდი მასშტაბის პოეზიაა, აზრთა და გრძნობათა პოეზიაა. იგი არის დიდებული ღირიეული ლექსების, სამოქალაქო პათოსით გამსჭვალული ნაწარმოებების ავტორი.

ი. ნონეშვილი მკითხველის ყურადღებას საგანგებოდ მიაპყრობდა მ. რილსკის პოეზიის ფორმის თავისებურებებს. იგი ასაბუთებს აზრს, რომ რილსკი პოეტური ფორმის ტექნიკით დიდოსტატია და მიუთითებს ჩვენს დროში იშვიათად გამოყენებულ ლექსის ფორმებზე — სონეტზე და ტერცინებზე, რომლებსაც ხშირად მიმართავდა უკრაინელი შემოქმედი.

სტატიაში აღნიშნულია, რომ მაქსიმ რილსკიმ შეძლო ლექსის ამავე ფორმებში თანამედროვეობის სულის შთაბერვა. მაგალითებად დასახელებულია სონეტები გორკიზე და „ბაქოური ტერცინები“, რომელიც რილსკის აზერბაიჯანელი მეგობრებისადმი არის მიძღვნილი. რილსკის ტერცინები, წერს ი. ნონეშვილი, ეს ხელახლა დაბადებული ტერცინებია, მისი სტრიქონები ჩვენს დღევანდელ დღეზე ლაპარაკობენ.

ი. ნონეშვილმა მაქსიმ რილსკის შემოქმედების კიდევ ერთ დამახასიათებელ ნიშანზე მიუთითა. ეს არის ახლის გრძნობა. წერილში ნათქვამია, რომ უკრაინელი პოეტი ამ ახალს ამჩნევს არა მხოლოდ თავის სამშობლოში, უკრაინაში, არამედ სხვა რესპუბლიკებშიც. ასე მაგალითად, მან დაწერა შესანიშნავი ლექსი „ხევსური ბარში“. აქ მოგვითხრო ადამიანზე, მთელი სიცოცხლე მთაში რომ გაატარა და ახლა-

ბარის მკვიდრი გახდა. პოეტი კარგად ერკვევა შექმნილ სიტუაციაში და გვესაუბრება იმ ახალ ცხოვრებაზე, რომელიც ხევსურის ბავშვებს მოეწიწა, იმ გზაზე, რომელსაც დაადგა მოხუცი ხევსური, რათა თავის ხალხთან ერთად ახალი ცხოვრება დაიწყო.

წერილში საგანგებოდაა ნათქვამი მაქსიმ რილსკის მთარგმნელობით მოღვაწეობაზე, ამ სფეროში მის საოცარ ნიჭსა და შესაძლებლობებზე და იმ წარმატებებზე, რომლებსაც მიაღწია რილსკიმ — მთარგმნელმა.

ქართული ლიტერატურისმცოდნე აკადემიკოსი გიორგი ლომიძე ჟურნალში „ვოპროსი ლიტერატური“ 1961 წელს დაბეჭდილ სტატიაში მაქსიმ რილსკის შესახებ წერდა, რომ ხალხთა მეგობრობის მღაღადებელ საბჭოთა ლიტერატურას ამშვენებს მისი ერთ-ერთი ფუძემდებლის მაქსიმ რილსკის სახელი.

გ. ლომიძემ თავის წერილში აღნიშნა, რომ ოქტომბრის რევოლუციამ ფართოდ გაუხსნა გზა მოაზროვნე შემოქმედ ადამიანებს და მათ ნიჭს განვითარების უსაზღვრო შესაძლებლობა მისცა. მ. რილსკის შემოქმედება განიცდიდა ოქტომბრის რევოლუციისა და საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის დიადი მოღვაწეობის ნაყოფიერ გავლენას.

„ცხოვრების ბრძნული სკოლა, — წერს გ. ლომიძე, — ზრდიდა რილსკის, ავლენდა მისი ნიჭის ახალ და ახალ შესაძლებლობებს. ცხოვრების გონიერულმა სკოლამ და დიადი მასწავლებლების — ხალხის, ლენინის პარტიის — ხმამ გახადა იგი მოწინავე საბჭოთა ლიტერატორად, თანამედროვე პოეზიის ერთ-ერთ უდიდეს და თვითმყოფად ოსტატად“. ამიტომაც არის, ამბობს გ. ლომიძე, რომ პარტიულობის ღრმა გრძნობა მსჭვალავს მაქსიმ რილსკის არა მარტო პუბლიცისტურ ნაწერებს, არამედ მის უფაქიზეს ლირიკულ შედევრებსაც.

მაქსიმ რილსკიზე საინტერესო სტატია აქვს დაწერილი სიმონ ჩიქოვანს. იგი თავდაპირველად ახასიათებს უკრაინელ მგოსანს, როგორც საბჭოთა კულტურის ღირსეულ წარმომადგენელს, გამოჩენილ საზოგადო მოღვაწესა და მოქალაქეს. მისი დაკვირვებით, მაქსიმ რილსკი „სიტყვის ფაქიზი ოსტატია, მკაფიო და ზუსტი ფრაზის ხელოვანი და ნათელი პოეტური აზრის მოტრფიალე“.

სიმონ ჩიქოვანი უკრაინელ მგოსანში ხედავს ჩვენი დროის ჭეშ-

მარიტ მხატვარს, „ხალხთა მეგობრობისა და საბჭოთა პოეზიის ნამდვილ რაინდს“, რომელთანაც თვითონ მას, ქართველ პოეტს, პოეზიის საკითხებზე მსჯელობისას ერთმანეთის აზრთა ნათესაობა ბევრჯერ დაუდგენია.

პოეზიის მწვერვალისათვის, აღნიშნავს სიმონ ჩიქოვანი, მაქსიმ რილსკის იოლად სავალი გზით როდი მიუღწევია. რთული და დახლართული (ზიგზაგოვანი) გზა გაიარა მან, სანამ მტკიცედ დადგებოდა სოციალისტური რეალიზმის ურყევ პოზიციებზე და შთაგონებულ მზერას მთლიანად მიაპყრობდა სოციალისტურ სინამდვილეს. მისთვის დამახასიათებელი სიფაქიზით სიმონ ჩიქოვანი მოკლედ, მაგრამ სავსებით გასაგებად წერს იმ პოეტურ ბილიკებზე, რომლებითაც გამოვიდა რილსკი სოციალისტური რეალიზმის მთავარ გზაზე. „ფრანგი პარნასელების პოეტური კულტურით გაწაფული შემოიჭრა იგი უკრაინულ პოეზიაში, — წერს სიმონ ჩიქოვანი და განაგრძობს, — ერთგვარი ალექსანდრიული თემები და შესაფერისი ლირიკული განწყობილებანი შემოიტანა, მაგრამ მაქსიმ რილსკი მშობლიურ ნიადაგს მოწყვეტილი არასდროს ყოფილა: უკრაინული ხალხური პოეზია, ტარას შევჩენკოსა და ივანე ფრანკოს მძაფრი ლექსები ყოველთვის სწვდებოდა ახალგაზრდა პოეტის გულს და ამგვარმა დიდმა ეროვნულმა კულტურამ იგი მშობლიურ კერას დაუბრუნა, ხოლო შემდეგში საბჭოთა სინამდვილის პოეტურმა ხილვამ დააძლევინა მოდერნისტული გატაცება და ადრე შეძენილი ზომიერი ეპიკურიზმი“. ასეთი სავსებით მართებული დასკვნა გააკეთა სიმონ ჩიქოვანმა.

ქართველი მწერალი მაქსიმ რილსკის შემოქმედების ერთ დამახასიათებელ მხარეს მიაქცევს ყურადღებას. „პოეზიის ალით გათანგული სიტყვის ოსტატი“, საბჭოთა სინამდვილის მგზნებარე მომღერალი — „გამოკვეთილი, უკრაინული ხასიათის მქონე ხელოვანია“, წერს იგი და ამ თავის აზრს იმითაც ასაბუთებს, რომ მიგვიითითებს: რილსკის შემოქმედებაში აირეკლა უკრაინული ხალხური სასაუბრო მეტყველება, მშობლიური ენის მელოდიური წყობა თუ ხალხური კოლორიტი.

ქართველი მგოსანი თბიქტური და პირუთენელი შემფასებელია მისი წრფელი მეგობრობისა და ქართული კულტურის პატივისმცემლის, მაქსიმ რილსკის შემოქმედებისა.

სიმონ ჩიქოვანის დაკვირვებით რილსკი განსაკუთრებით ძლიერია

ღირიკაში. მისი აზრით რილსკი ღირიკოსია და ღირიკული ლექსის კომპოზიციის შესანიშნავი ხელოვანი. სიმონ ჩიქოვანს განსაკუთრებით მოსწონს პოეტის ისეთი ლექსები, როგორიცაა „სიტყვა დედა სამშობლოზე“, რომელმაც საყოველთაო აღიარება პპოვა უკრაინელ ხალხში დიდი სამამულო ომის დროს, „მერცხლები დაფრენენ“, „ვამ-ლი დამწიფდა“ და სხვები, რომლებიც არა მარტო გრაფიკული მონახაზებითა თუ ფერწერული სურათებით ხიბლავენ მკითხველებს, არამედ დაღაღებენ პოეტის უსაზღვრო სიყვარულზე სამშობლოსადმი, მშობელი ხალხისადმი და აელენენ მგოსნის საოცარ, ფაქიზსა და მდიდარ შინაგან სამყაროს.

სიმონ ჩიქოვანი სავსებით სამართლიანად აღნიშნავს უკრაინელი მგოსნის უდავო წარმატებას, მის „საუკეთესო ლექსებში სამოქალაქო მოტივებისა და ინტიმური ღირიკული ლექსების თვისებათა ძალდაუტანებლად შერწყმას“. იგი ასახელებს ასეთი ლექსების ნიმუშს — მ. რილსკის ლექსების წიგნს — „ვარდი და ვენახი“.

როგორც ცნობილია, მაქსიმ რილსკი დიდად დახელონებული მთარგმნელი იყო. მან მკითხველის სიმპატიას და სიყვარული დაიმსახურა არა მხოლოდ როგორც ღირიკოსმა მგოსანმა, არამედ როგორც შესანიშნავმა მთარგმნელმაც. სიმონ ჩიქოვანი უკრაინელი მგოსნის შემოქმედების ამ მხარესაც არ ტოვებს უყურადღებოდ. მისი აზრით, ადამ მიცკევიჩის, ალ. პუშკინის, ფრანგი, ქართველი თუ სომეხი პოეტების თარგმნით მაქსიმ რილსკიმ გაამდიდრა თანამედროვე უკრაინული პოეზია, ხოლო ქართველი პოეტებისადმი მიძღვნილი ლექსებით ხალხთა მეგობრობის ნამდვილი პიმნი შექმნა.

როგორც სიმონ ჩიქოვანი იგონებს, მაქსიმ რილსკი დიდის გრძნობით კითხულობდა საკუთარ თუ სხვა ავტორების ლექსებს. ხელოვნებაზე, პოეზიაზე საუბრით გატაცებისას, რატომღაც, თურმე, ი. ფეტის ერთი ლექსი ახსენდებოდა და გრძნობამორეული წაიდუღუნებდა:

Свет ночной, ночные тени,
тени без конца —
Ряд вошлешных изменений
много лица.
В дымях тучках пурпур розы,
отбелк яштаря,
II лобзания, и слезы,
и заря, заря ..

ამ ლექსის კითხვისას იგი, თურმე, საოცრად გარდაიქმნებოდა.

„რალაც გამოუცნობი სიამოვნება აღიბეჭდა პოეტის სახეზე, — იგონებს სიმონ ჩიქოვანი, — უკანასკნელ სტროფს აღტაცებული იმეორებს ისე, რომ ერთი წინადადების სიტყვები უშემასმენლოდ პოეტური სახე ზდება და მკითხველის სულში სურათივით აღიბეჭდება“.

სიმონ ჩიქოვანს მაქსიმ რილსკი საბჭოთა მწერლების პირველ საკავშირო ყრილობაზე გაუცვნია. მას შემდეგ არ შეწყვეტილა მეგობრული ურთიერთობა ამ ორ დიდ მგოსანს შორის. მრავალი საინტერესო მოვლენის, ამბის მოწამე ყოფილან ისინი, ბევრჯერ „ერთად ნაპოვნი თემისათვის სხვა და სხვა მხატვრული ახსნა მიუციათ და ამიტომაც მრავალ საინტერესოს იგონებს ქართველი მწერალი უკრაინელი მეგობრის როგორც საზოგადო მოღვაწეობის, ისე პირადი ცხოვრების სფეროდან.

ქართველმა საზოგადოებამ, ქართველმა მწერლებმა მძიმედ განიცადეს დიდი უკრაინელი მგოსნის გარდაცვალება, ეს დანაკლისი მათ უფრო მძიმე იყო, რომ სულ რალაც ორიოდ თვის შემდეგ იგი საქართველოში უნდა ჩამოსულიყო და უკრაინული ლიტერატურის დეკადა დაემშვენებინა.

უკრაინელი მგოსნის გარდაცვალებას გულისტკივილით გამოეხმაურა გიორგი ლეონიძე. მან მწუხარებით კვლავ გაიმეორა თავის მიერვე მრავალგზის გამოთქმული აზრი: „რილსკი საკავშირო პოეტური სახელია, იგი საბჭოთა პოეზიის დიდოსტატი, უკრაინელი საბჭოთა მწერლობის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ხალხურ წყაროსთვალს ნაზიარები, ვაჟკაცური მზიურობით ანთებული პოეზიაა“.

გიორგი ლეონიძემ თავის გამოსამშვიდობებელ სტატიაში აღნიშნა, რომ იმ მუსიკალური სტიქიისა თუ გმირული პათოსის მეშვეობით, რომელიც მაქსიმ რილსკის პოეზიას ახასიათებდა, მგოსანმა არაერთგზის გვიჩვენა უკრაინული სიტყვის ძალა, უკრაინული ბუნების მშვენიება თუ ხალხის ზრახვის სილამაზე.

გ. ლეონიძის აზრით, მგზნებარე პოეტს მამულისა და ხალხის სიყვარული ასაზრდოებდა. იგი იყო მისი მაცოცხლებელი ნექტარი. ხალხი და მისი ზვალინდელი დღე იყო მაქსიმ რილსკის, „მოფუსფუსე ფუტკრის“, როგორც მას უწოდებს გ. ლეონიძე, ზრუნვისა და ფიქრის საგანი. „ხელოვნების ნაწარმოებმა უნდა გაადვილოს მაღალი გრძნო-

ბები და ნათელი აზრები (გინდაც ტრაგიკული იყოს თავისი შინაარსით), — იგონებს მაქსიმ რილსკის ნათქვამს გ. ლეონიძე, — აღამიანი უნდა აავსოს ენერგიით, სიყვარულით ცხოვრებისა და შრომისადმი. მხოლოდ მაშინ არის იგი ჭეშმარიტი ნაწარმოები ზელოვნებისა“.

გ. ლეონიძე უკრაინელი მგოსნის შემოქმედების სხვა მხარესაც სწვლება. იგი იგონებს და მაღალ შეფასებას აძლევს მ. რილსკის მთარგმნელობით მოღვაწეობას. მისი თქმით, მ. რილსკი იყო შესანიშნავი მთარგმნელი, რომელმაც უკრაინული ლიტერატურა გაამდიდრა მსოფლიო მნიშვნელობის მრავალი ნაწარმოების თარგმანით, მათ შორის ქართველი პოეტების თარგმანებით, რითაც დიდი წვლილი შეიტანა ქართველი და უკრაინელი ხალხების მეგობრობის, ქართული პოეზიის პროპაგანდა-პოპულარიზაციის საქმეში. რუსთაველი თუ ვაჟა-ფშაველა, ბარათაშვილი თუ ქართული ხალხური ზეპირსიტყვიერება, ქართველი საბჭოთა მწერლები იყო პოეტის სიყვარულის საგანი.

გიორგი ლეონიძემ მაქსიმ რილსკის შესახებ რუსულ პრესასაც მიაწვდინა ხმა, „ლიტერატურნაია გაზეტაში“ დაბეჭდა „სიტყვა უკრაინელ ძმაზე“, სადაც კვლავ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მაქსიმ რილსკი არ არის მხოლოდ უკრაინელი პოეტი. იგი საბჭოთა მწიარალია და მას ჩვენს რესპუბლიკაში პატივს ცემენ, როგორც საბჭოთა პოეზიის ერთ ფუძემდებელთაგანს. „ჩემთვის, — წერდა იგი, — მაქსიმ რილსკი ყოველთვის იყო ლიტერატორი-შემოქმედის უმაღლესი ნიმუში“.

უსასრულო ლირიკული დიაპაზონის პოეტი, სიტყვის ჯადოსნურ ძალასა და მთელ თავის ენერგიას სამშობლოს კეთილდღეობას, ხალხთა მეგობრობის საქმეს ახმარდა. „მე მაოცებდა რილსკის (ოღონის მარაჟი არა მარტო სლავურ, არამედ ქართულ და სომხურ პოეზიაში“, წერდა გ. ლეონიძე და წუხდა, რომ არ ჩაუწერია მისი საინტერესო, ღრმად გააზრებული მსჯელობა შოთა რუსთაველის შესახებ.

რილსკი ჭეშმარიტად საზოგადოებრივი ტემპერამენტის, ახალი ტიპის მწერალი. — საბჭოთა ქვეყნის აქტიური მოქალაქე იყო, — ამბობს გ. ლეონიძე და ასკვნის — მან ჩაიდინა პოეტური გმირობა — ძალზე ბევრი რამ გააკეთა სხვადასხვა ეროვნულ ლიტერატურათა პროპაგანდისა და ურთიერთდაახლოებისათვის.

მაქსიმ რილსკი ჭეშმარიტი პოეტი იყო და ამიტომაც გადასულა ხალხში და სიმღერად ქცეულა მისი ბევრი ლექსი, „პოეზია არ კვდე-

ბა! არ მიმწყდარა შენი სულის მდიდარი მუსიკა და შენი სიტყვა ისევე ჟღერს ჩვენს გულში“, — ამ სიტყვებით ამთავრებს თავის სტატიას გ. ლეონიძე და ნათლად გამოხატავს თავისი და საერთოდ ქართველი პოეტების დამოკიდებულებას უკრაინელი პოეტი-მოქალაქაა ჯა დიდებული მგოსნისადმი.

მაქსიმ რილსკის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოში“, ხოლო მომდევნო წელს მისი დაბადებიდან 70 წლის შესრულების გამო „ლიტერატურაშია უკრაინაში“ დაიბეჭდა უკრაინელი მგოსნის ქართველი მეგობრის, პოეტი-აკადემიკოსის ირაკლი აბაშიძის წერილი „ჩვენი დაუვიწყარი მეგობარი“.

ირაკლი აბაშიძე გულისწუხილით ეშვიდობებოდა მაქსიმ რილსკის და ახასიათებდა მას როგორც საბჭოთა ქვეყნის ერთ უშესანიშნავეს პოეტთაგანს, დიდ მოქალაქესა და სახელოვან შემოქმედს.

ირაკლი აბაშიძე თავის წერილში იხსენებს უკრაინელ მგოსანთან გატარებულ დღეებსა თუ წლებს, მასთან ერთად პოეზიისა და სიცოცხლის ეშხით თეთრად გათენებულ ღამეებს. იგი ახასიათებს მაქსიმ რილსკის, როგორც მაღალი კულტურის ადამიანს და პოეტს, რომელიც მშვენივრად ახერხებდა თავის შემოქმედებაში ტრადიციისა და ნოვატორობის შეხამება-შერწყმას. „ევროპის კლასიკური პოეზიის ტრადიციებსა და თანამედროვე მაღალ პროფესიულ პოეტურ კულტურას საესებით ზიარებული მაქსიმ რილსკი, — წერს ი. აბაშიძე, — მაღალპროფესიულ კულტურასვე მოითხოვდა სხვა თანამედროვე პოეტებისაგანაც“.

ქართველმა მგოსანმა განსაკუთრებით აღნიშნა მაქსიმ რილსკის სიყვარული გალაკტიონ ტაბიძისადმი. როგორც იგი იგონებს, „უკრაინელი მგოსანი დიდად აფასებდა ჩვენს გალაკტიონ ტაბიძეს“.

პოეტს გულს უკლავს ის გარემოება, რომ სულ ორიოდ თვის შემდეგ მას და ქართველ მწერლობას ელოდა ბედნიერი შეხვედრა აღიარებულ, სახალხო პოეტთან, ელოდა შეხვედრა, რომელიც აღარ შედგება და წუხს, რომ მაქსიმ რილსკი ვერ მოესწრება იმ ზეიშს, რომელიც ორი მოძმე ხალხის ურღევევი მეგობრობის დამადასტურებელი იქნებოდა. მეგობრობისა, რომლის ერთ-ერთი უპირველესი და უფაქიზესი მომღერალი თვით მაქსიმ რილსკი იყო.

ირაკლი აბაშიძის სტატიასთან ერთად „ლიტერატურული საქარ-

თველოს“ იმავე ნომერში გამოქვეყნდა სიმონ ჩიქოვანის წერილი „შთაგონებული მომღერალი“.

სიმონ ჩიქოვანმა მაქსიმ რილსკი ბუშბერაზ მწერლად დასაბა, რომელმაც ახალ ხარისხში აიყვანა უკრაინული პოეტური სიტყვა, შექმნა საკუთარი, ხალასი მხატვრული სამყარო და ახალი შედეგებით გაამდიდრა მრავალსაუკუნოვანი უკრაინული მწერლობა“. ს. ჩიქოვანის აზრით, რაინდული სულის პოეტი ადამიანთა გმირობისა და ხალხთა მეგობრობის დაუღალავი მეზობე იყო, სწრაფვა მეგობრობისაკენ მან ქართულ ლიტერატორებთან ურთიერთობაშიც ნათლად გამოაუღინა. „მაქსიმ რილსკის პოეზიაში, — წერს სიმონ ჩიქოვანი, — ადრევე შეიჭრა ქართული თემა და მან შესანიშნავი ლექსები უძღვნა შოთა რუსთაველს, დავით გურამიშვილს და საქართველოს მომხიბლავ ბუნებას“.

სიმონ ჩიქოვანი იგონებს ქართული ლიტერატურის გულწრფელ მეგობართან მაქსიმ რილსკისთან დაუფიწყარ შეხვედრებს; და გაზეთ „ლიტერატურნაია უკრაინაში“, ჟურნალ „ლიტერატურნაია გრუზიაში“ და შემდგომში კრებულში „რაიდუჟინი მოსტამი“ გამოქვეყნებულ წერილებში საზოგადოებრიობას კვლავ შეახსენებს, რომ „მაქსიმ რილსკი არის საბჭოთა პოეზიის ერთ-ერთ დამწყები და ფუძემდებელი“ და რომ ტიჩინას, ბაჟანისა და სოსიურას გვერდით მის სახელთან არის დაკავშირებული უკრაინული პოეზიის სიდიადე.

მაქსიმ რილსკი, აღნიშნავს სიმონ ჩიქოვანი, იყო უკრაინული საბჭოთა კულტურის ღირსეული წარმომადგენელი, გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე და მგზნებარე პატრიოტი. ამიტომაც არის აგი ჩვენთვის მარად ახალგაზრდა, დაუფიწყარი შემოქმედი და ამიტომაც ჩაგვწყვიტა გული მისმა მოულოდნელმა გარდაცვალებამ.

ქართველი კრიტიკოსი ერემია ქარელიშვილი ათავსებს წერილს მაქსიმ რილსკის შესახებ ჟურნალ „მნათობში“. ამ წერილში იგი მიმოიხილავს მაქსიმ რილსკის შემოქმედებას, ქართველი მკითხველის თვალწინ აღადგენს უკრაინელი მწერლის ბავშვობას, სიჭაბუკისა და მოწიფულობის წლებს, გვესაუბრება იმ წინააღმდეგობით აღსაესე გზაზე, რომელიც გაიარა შემოქმედმა პოეზიის მწვერვალზე ასვლამდე. „ახალგაზრდა რილსკიმ შეითვისა უკრაინის კლასიკური მწერლობის ჰუმანიზმი“, — წერს ერემია ქარელიშვილი —... მიიღო და გაიზიარა

შეჟენკოსა და ფრანკოს, კოციუბინსკისა და უკრაინკას შემოქმედების დემოკრატიული საწყისები“, გულწრფელობა და სიმართლე აისხა ჯავშნად ცხოვრების უკუღმართობასთან ბრძოლაში და ისე დაძლია ცდუნებანი ცხოვრების გზაზე, გადალახა დაბრკოლებანი და თავი დააღწია იდეურ ორღოებებს.

ერემია ქარელიშვილი სავსებით მართებულად აღნიშნავს თავის სტატიაში, რომ ახალი გზების გაკაფვის, ახალი „ცის ტატნობების“ ძიების დროს მწერალი ჭეშმარიტების გზაზე ოქტომბრის დიდმა რევოლუციამ გამოიყვანა. „ოქტომბერმა მის მხატვრულ სიტყვას შთაგონების ძალა და დამაჯერებლობა შემატა, — წერს ე. ქარელიშვილი, — ...მაქსიმ რილსკის პოეზიის რაციონალური მარცვალი სოციალისტურმა რევოლუციამ გააღვივა, გაანაყოფიერა და უკვდავი სიცოცხლე მიაანიჭა“. თავისი აზრის დასადასტურებლად კრიტიკოსს მოაქვს ციტატა მაქსიმ რილსკის ავტობიოგრაფიიდან.

ერემია ქარელიშვილი თავის სტატიაში ეხება საკითხს — კულტურული მემკვიდრეობის პატივისცემისა და ინტერნაციონალური მოღვაწეობის შესახებ. მხატვრული ლიტერატურის მიღწევებს, წერს ე. ქარელიშვილი, მ. რილსკი კაცობრიობის მონაპოვართან აკავშირებდა. თავისი აზრის დასასაბუთებლად ე. ქარელიშვილი მ. რილსკის ალაპარაკებს: „იმისათვის, რომ ლიტერატურაში ახალი ცის ტატნობები აღმოაჩინოთ, — წერდა მ. რილსკი, — ურყევად და დარწმუნებით უნდა იდგეთ მშობლიურ ნიადაგზე და აღიჭურვოთ ყოველივე იმით, რაც საუკუნეების მანძილზე კაცობრიობის გენიას, ხალხის გენიას შიუქმნია. მაშინ და მხოლოდ მაშინ სამყაროს მომავლის მშვენიერება მთელი თავისი სიდიადით თვალწინ გადგაქმლავთ“.

ე. ქარელიშვილი თავისი წერილის დასასრულს საგანგებოდ წერს მაქსიმ რილსკის დიდ სიყვარულზე საბჭოთა სამშობლოსადმი, თავისი ხალხისადმი, რაც მთელი სისავსით გამოვლინდა დიდი სამამულო ომის დროს.

ე. ქარელიშვილის დიდი სითბოთი დაწერილი სტატია მკითხველების თვალწინ აცოცხლებდა ქართველი ხალხის მეგობარი უკრაინელი მგოსნის სახეს.

საინტერესო კუთხით ჰყავს დანახული მაქსიმ რილსკი ქართველ მკვლევარსა და მწერალს სერგი ჭილაიას. იგი რამდენჯერმე შეხვედ-

რია მგოსანს. ერთ-ერთი ასეთი შეხვედრა 1959 წელს წყნეთში, ირაკ-
ლი აბაშიძის აგარაკზე, მისთვის დასამახსოვრებელი ყოფილა. მაშინ
წყნეთიდან ხელისგულივით გადაშლილმა ღამის თბილისმა ფიქრები
აუშალა მაქსიმ რილსკის. „თბილისი განუმეორებელი კოლორიტის
ქალაქია, — უთქვამს მას, — ძველი და მარად ახალი“. ჩვენი ქალაქი
თავისი მშობლიური კიევისათვის შეუდარებია, ოღონდ წერილობითი
კულტურის სიძველის თვალსაზრისით, უპირატესობა თბილისისა
უღიარებია, რა თქმა უნდა, არა სტუმრის პოზიციიდან, არამედ ისტო-
რიული სიმართლის გამო. ამ თემაზე საუბრისას, პროფ. ს. ჭილაიას
გადმოცემით, მაქსიმ რილსკის საქართველოს ისტორიის, თანამედრო-
ვე ქართული კულტურისა და ხელოვნების კარგი ცოდნა გამოუვლენია.
აღტაცებით ულაპარაკია გალაკტიონის, კ. გამსახურდიას, გ. ლეონი-
ძის, ს. ჩიქოვანისა და სხვების შესახებ.

რილსკის იმდღევანდელი საუბრის თემა, რა თქმა უნდა, საბჭოთა
ზალხების ძმობა და მეგობრობა იყო. „სწორედ ამ ძმობამ და მეგობ-
რობამ გვიხსნა ჩვენ დიდი სამამულო ომის განსაცდელის ჟამს ფაშიზ-
მისაგან, — უთქვამს მას, — ჩემი ქვეყნის თავზე გადაიგრევიან ამ გან-
საცდელმა და ჩემმა ქვეყანამ უყოყმანოდ, თავდადებით, დიდი მსხვერ-
პლის გაღებით იბრძოლა, იომა და შეუპოვრად შეინარჩუნა ოქტომ-
ბრის მონაპოვარი. ამ ბრძოლაში მას გვერდით ედგა მრავალეროვანი
საბჭოთა ზალხი, მათ შორის მამაცი ქართველი ზალხი“. ქართველი და
უკრაინელი ზალხების საბრძოლო თანამეგობრობის მაგალითად მას
კიევის მისადგომებთან ბრძოლები მოუაონებია. ამ ბრძოლებში უკრა-
ინელებთან ერთად საბჭოეთის სხვადასხვა ერის შვილი დაცემულა და
უკრაინულ მიწაზე უპოვია სამუდამო ბინა. კიევის განაპირას ძმათა
სასაფლაოზე, — იგონებდა მაქსიმ რილსკი, — ერთ მარმარილოს ქვაზე
ოცდაშვიდი მეომრის სახელი და გვარია ამოკვეთილი. მათ შორის სა-
მი ქართველია, ოცდაშვიდ კაცში სამი ქართველი — ცოტა როდია. ამ
მოგონებას პოეტმა თავისი ლექსი მიაყოლა. „კითხულობდა ნელა,
დიდი პაუზებით, — იგონებს სერგი ჭილაია, — რომ ჩვენთვის გასაგები
ყოფილიყო უკრაინული ლექსი, მერე ლექსის თარგმანი რუსულად წა-
იკითხა. ისეთი დრამატული სურათი დაიხატა, რომ გაოგნებული შევ-
ჩერებოდით პოეტს“.

ურთიერთმეგობრობისა და ურთიერთკავშირის განსამტკიცებლად

მაქსიმ რილსკის ლიტერატურა უდიდეს საშუალებად მიაჩნდა. „ჩვენ ბევრი უნდა ვთარგმნოთ, — უთქვამს მას, — რომ უფრო კარგად გავიცნოთ ერთმანეთი, რადგან არაფერი ისე არ წერს ხალხის ისტორიას, როგორც მწერლობა. რასაკვირველია, თარგმნა არ არის ადვილი საქმე... ჩვენი ხალხის სიყვარულმა უნდა შეგვაძლებინოს ჩვენ ეს დიდი საქმე“.

როგორც ჩანს, მაქსიმ რილსკის ცხოვრება და მოღვაწეობა, მისი პოეტური შემოქმედება თუ საზოგადოებრივი საქმიანობა თითქმის ყოველმხრივ გაშუქდა ქართულ პრესაში. ქართველმა მწერლებმა მასში დაინახეს დიდი მგოსანი და პოქალაქე.

ასეთი მრავალმხრივი და შინაარსიანი იყო მაქსიმ რილსკის დამოკიდებულება საქართველოსთან, ქართველ ხალხთან, ქართულ კულტურასთან და მის საუკეთესო წარმომადგენლებთან.

ხუთ ათეულ წელზე მეტხანს მკლავდაუღლედი მოღვაწეობდა უკრაინული საბჭოთა პოეზიის ერთ-ერთი პირველი ხმა—მაქსიმ რილსკი.

ამ დროის განმავლობაში იგი ერთგულად ედგა მხარში თავის ხალხს, თავის ქვეყანას, დიად საბჭოეთს. სლავთა კომიტეტსა თუ უკრაინის სსრ მწერალთა კავშირში, უკრაინისა და სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიებში, რესპუბლიკისა და საკავშირო უმაღლეს საბჭოებში პოეტი, მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე ყველგან ერთნაირი მონდომებითა და მშრომელთა ბედნიერ ცხოვრებაზე ფიქრით გამსჭვალული იღვწოდა.

ხალხმა, პარტიამ, ხელისუფლებამ დააფასეს მისი ღვაწლი. მგოსანს ორგზის სახელმწიფო პრემია მიანიჭეს, ხოლო 1960 წელს ლენინური პრემია მიაკუთვნეს, სამგზის დააჯილდოვეს ლენინის ორდენით, რამდენჯერმე აირჩიეს რესპუბლიკის, საკავშირო უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად და სხვ.

გარდაიცვალა მაქსიმ რილსკი 1964 წლის 24 ივლისს.

ხალხთა მეგობრობის მგზნებარე მომღერალი, საინტერესო მკვლევარი და გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე — ასეთი იყო მაქსიმ რილსკი მისი თანამედროვეებისათვის და ასეთი დარჩება მომავალი თაობისთვისაც.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

პირველი ნაბიჯები	3
გზათა შესაუართან	16
ზ ა ფ ხ უ ლ ი	28
„წუთრილი შურისგებისა“	41
მარდები და ქრ-ენი	47
„მე ცხრა ზღვის გაღმა მებობრულად ხელს ვართმევ ყველას“	61
„ანთია გულივით წმიდა სანთლები“	71
„ქართულ ლექსში ჰკოვეს გუდა უკრაინის მერცხლებმა“	87
„განთიადის წინასწარმეტყველი“	96

რედაქტორი ნ. ჯოლოსავე მხატვარი ზ. დეისაძე, მხატვრული რედაქტორი გ. ლლონტი, ტექნიკური რედაქტორი ლ. ქვარცხავა, კონტროლიორ-კორექტორი დ. კალანდარიშვილი, კორექტორი მ. ლალაძე, გამომშვები ი. ხაჩიძე.

გადაეცა ასაწყობად 10/VIII-75 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 29/IX-75 წ., ანაწყობის ზომა 6×9 ; ქალაქის ზომა $60 \times 84 \frac{1}{16}$; ნაბეჭდი თაბახი 6,51; სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 5,71; ტირაჟი 2.000; უე 00452
შეკვ. № 2294

ფასი 30 კაპ.

გამომცემლობა „ნ ა კ ა დ უ ლ ი“, თბილისი,
მარჯანიშვილის ქ. № 5.

Издательство «Накадули», Тбилиси, ул.
Марджанишвили № 5

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ეკურობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის თბილისის წიგნის ფაბრიკა, მეგობრობის გამზ. 7.
Тбилисская книжная фабрика Государственного Комитета Совета Министров Грузинской ССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, пр. Дружбы № 7

Баканидзе Отар Акакиевич

ПЕВЕЦ ДРУЖБЫ НАРОДОВ

(На грузинском языке)

Детюниздат Грузинской ССР

«Н а к а д у л и», Тбилиси, 1975

ძვირფასო მკითხველო!

გთხოვთ მოგეწეროთ თქვენი აზრი ამ წიგნზე

ჩვენი მისამართია:

**თბილისი, ვაჟა ფშაველას ქროსპ. № 15. „ნაკადულის“
საბავშვო წიგნის სახლი.**